

Beheersplan

Elektriciteitscentrale Izegem
Prins Albertlaan 3 8870 - Izegem

**architectenbureau
maarten dobbelaere**
bv ovv bvba

Tweekapellenstraat 15
9050 Gentbrugge
0495 36 55 83
info@maartendobbelaere.be
www.maartendobbelaere.be

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

Naam van het Onroerend Erfgoed:	Elektriciteitscentrale Izegem
Ligging:	Prins Albertlaan 3 – 8870 Izegem
Beschermingsbesluit: Monument	<ul style="list-style-type: none"> • De tandem-compound stoommachine in de elektrische centrale, te Izegem, op 21 februari 1978 • Elektriciteitscentrale, inclusief de tandem- compound stoommachine met alle leidingen, pompen, condensor en toebehoren, de elektrische installaties (dynamo, alternator en schakelbord), en de schoorsteen, gelegen in Prins Albertlaan 3 – 8870 Izegem, op 2 maart 2015
Beheersplan opgemaakt door:	Architectenbureau Maarten Dobbelaere Tweekapellenstraat 15 9050 Gentbrugge
Opdrachtgever:	Stad Izegem Korenmarkt 10 8870 Izegem
Datum ter goedkeuring ingediend:	25 april 2019

INHOUDSOPGAVE

1. Identificatie	5
1.A. Inleiding	5
1.B. Identificatie	7
1.C. Kadasterplan	8
1.D. Monument en stadsgezicht.....	11
1.E. Juridische toestand	12
2. Historische nota	19
2.A. Izegem	20
2.B. Historiek van de elektriciteitscentrale	25
2.C. Bouwhistoriek en aanpassingen doorheen de tijd	33
2.D. Bibliografie	49
3. Inventarisatie huidige toestand	52
3.A. Opmetingsplannen van de bestaande toestand	52
3.B. Inventarisatie van de erfgoedelementen.....	52
3.C. Diagnosenota	63
4. Erfgoedwaarden.....	81
4.A. Sociaal-culturele waarde & industrieel-archeologische waarde.....	82
4.B. Historische waarde, in casu architectuurhistorische waarde	83
5. Beheersvisie en doelstellingen	85
5.A. Algemene visie	86
5.B. Hoofddoelstellingen.....	87
5.C. Nevendoelestellingen	89
5.D. Uitwerking visie.....	91
6. Maatregelen	95
6.A. Instandhoudingswerken.....	95
6.B. Vooronderzoeken	99
6.C. Restauratie.....	100
7. Opvolging en evaluatie.....	104
7.A. Opvolging beheer	104
7.B. Rapportage beheer	105
7.C. Tussentijdse opvolging en evaluatie	105
8. Extra toevoegingen.....	108

1. IDENTIFICATIE

1. IDENTIFICATIE

1.A. INLEIDING

Aanleiding en vraagstelling

De elektriciteitscentrale “Stadselectriciteit” huisvest momenteel het verouderd museum Stoom & Stroom.

Door deze functie sluit het pand aan bij het verhaal van de borstel- en schoeiselmusea in Izegem. De bedoeling van de museums is de historische nijverheid van de stad te duiden. In de eerste machinezaal bevinden zich enkele elektriciteitscabines die nog steeds in gebruik zijn en een archiefruimte. De ruimte ernaast werd gebouwd in 1936 en bevat de stoommachine, die nog steeds op zijn originele plaats staat.

Het is de wens van de bouwheer dit gebouw op te waarderen, en in te passen in het “museumverhaal”. Een aanpak van het gebouw is gewenst.

Het gebouw bevindt zich in het historische centrum van Izegem aan het station. Het gebouw, samen met de stoommachine en schoorsteen, zijn beschermd als monument, wat een duidelijke visie op restauratie, onderhoud en beheer onontbeerlijk maakt.

Doel

De bedoeling van dit beheersplan is om een duidelijke visie te ontwikkelen waarbij het behoud van het monument centraal staat. Het beheersplan gaat veel verder dan louter de restauratie van het gebouw, maar zal tevens het onderhoud, beheer en gebruik van dit monument voor de volgende 20 jaar in grote lijnen vastleggen. Zowel het gebouw als de stoommachine zelf worden hierin opgenomen.

Afbakening

Het beheersplan heeft enkel betrekking op het monument beschermd in 2015. De focus ligt met andere woorden op de beschermde, historische delen van het gebouw, namelijk exterieur en interieur van de centrale en de schoorsteen. Uiteraard is ook de stoommachine, die een grote historische waarde heeft, onderdeel van de bescherming en het beheersplan. Het pand bevat ook recente uitbreidingen, waaronder kantoren en loodsen achteraan het gebouw. Deze worden ook later in de tekst vermeld, maar aangezien deze niet van historisch belang zijn, worden deze niet opgenomen in het beheersplan.

Opbouw van het beheersplan

Het beheersplan is opgebouwd uit een reeks aaneensluitende hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt de (juridische) omkadering van het beheersplan verduidelijkt. Een identificatie van het monument en de omgeving wordt hier weergegeven. Het tweede hoofdstuk omvat de historische nota. De karakteristieken en de historiek van Izegem worden onderzocht in de context van de elektriciteitscentrale. Ook wordt er dieper ingegaan op het ontstaan en de historische aanpassingen van het gebouw zelf. In het derde hoofdstuk worden de bestaande erfgoedwaarden, geanalyseerd in het voorgaande hoofdstuk, geïnventariseerd.

Deze drie hoofdstukken vormen de basis van de te ontwikkelen waardenstelling en visie op het beheer, beschreven in hoofdstuk vier en vijf. In hoofdstuk zes wordt er dan ingegaan op de

concrete richtlijnen, maatregelen en werkzaamheden voor het beheer. In hoofdstuk 7 wordt een overzicht aangereikt voor de opvolging en evaluatie van de beheer doelstellingen.

Het bijgevoegde beheersplan is niet te beschouwen als een statisch gegeven, maar zal meegroeien met het project de komende jaren. Herwerkingen en bijstellingen zijn een noodzaak om het gebouw en de machines te onderhouden, te beheren en aan te passen aan de toekomstige normen en om aan de heersende waardering en gebruik van erfgoed tegemoet te komen.

1.B. IDENTIFICATIE

Naam	Elektriciteitscentrale Izegem
Beknopte beschrijving	De centrale “Stadselectriciteit” is in 1901 gebouwd door de gemeente om Izegem te voorzien van straatverlichting en huishoudens en bedrijven te voorzien van stroom. Door verschillende capaciteitsverhogingen vonden er aan het gebouw ingrijpende renovaties plaats. Het gebouw deed dienst als centrale tot 1966. In 1978 werd de stoommachine beschermd als monument, en het gebouw met de schoorsteen zelf volgde uiteindelijk en werden in 2015 beschermd als monument. Nu doen de machine en de machinezaal dienst als museum met informatie over de historiek van de lokale nijverheid.
Typologie	Industrieel gebouw
Periode	Begin 20 ^{ste} eeuw, voor WOI en Interbellum
Adres	Prins Albertlaan 3 8870 Izegem
Kadastrale gegevens	Izegem, 1 ^{ste} afdeling, sectie A, nummer 38P
Beschermingsbesluit	21 februari 1978 - vervangen door deze uit 2015 Bescherming van de tandem-compound stoommachine als monument 2 maart 2015 Bescherming van de elektriciteitscentrale, inclusief de tandem-compound stoommachine met alle leidingen, pompen, condensor en toebehoren, de elektrische installaties (dynamo, alternator en schakelbord), en de schoorsteen als monument
Beheersplan	Van toepassing op het gebouw en de schoorsteen/de stoommachine
Opdrachtgever	Stad Izegem Korenmarkt 10 8870 Izegem
Contactpersoon	Naam Siska Vanhooren Tel 051 / 33 73 29 Email siska.vanhooren@izegem.be

Afbeelding 1: Elektriciteitscentrale Izegem. (Bron: Google Earth)

1.C. KADASTERPLAN

Zie ook **BIJLAGE 3:** (Kadasterplan)

De elektriciteitscentrale is in eigendom van de stad Izegem.

De perimeter waarop het beheersplan van toepassing is, omvat enkel het beschermd monument. Dit komt overeen met onderstaande zone aangeduid op afbeelding 2.

De afbakening op het kadasterplan (zie bijlage 3) geeft echter het gehele gebouw aan. Dit bevat, naast het beschermd monument, ook andere delen van het pand. Aan de achterzijde van hetzelfde terrein bevindt zich een loods, aanwezig als alleenstaand gebouw op de site. Ook de schoorsteen is een alleenstaand element op het perceel, dat echter wel onderdeel is van het beschermd monument. Daarnaast bevat de centrale zelf nog een deel nieuwere bijgebouwen, die geen deel uitmaken van het beschermingsbesluit. Het gaat hier om kantoorruimtes en loodsen van ETIZ (Infrax) en zijn recentere aanbouwen. Ze vormen samen met de machinezalen één gebouw, maar zijn geen onderdeel van de historisch waardevolle, beschermde elementen. Deze delen van het gebouw, samen met de loods, zijn niet opgenomen in het beheersplan, maar zullen wel vermeld worden aangezien ze deel uitmaken van de centrale.

Kadastrale gegevens: Izegem, 1ste afdeling, sectie A, nummer 38P

Prins Albertlaan

Afbeelding 2: Afbakening bescherming monument, inclusief stoommachine en schoorsteen (rode zone). (niet op schaal) – zie ook **BIJLAGE 1**

Afbeelding 3: Elektriciteitscentrale gezien vanaf de westzijde. (Bron: Maarten Dobbelaere 2010)

Afbeelding 4: Centrale gezien vanaf de oostzijde, vanop het treinplatform. Zicht op de gerenoveerde kantoorruimtes. (Bron: Maarten Dobbelaere 2010)

1.D. MONUMENT EN STADSGEZICHT

Zie ook **BIJLAGE 1** (beschermingsbesluit) en **BIJLAGE 2** (inventaris)

Abbeelding 5: Uittreksel uit het plan Geoportaal Vlaanderen, met aanduiding van de beschermde monumenten (rood) en het beschermde stadsgezicht (blauw). (niet op schaal) – zie ook **BIJLAGE 2 (Inventaris Erfgoed)**

1.D.1. Beschermd monument

Door de historisch centrale ligging in Izegem is de centrale omgeving door verscheidene andere monumenten. Hoewel het gebouw niet gelegen is in een gebied beschermd als stadsgezicht, zijn er wel een aantal andere monumenten in de directe omgeving. Onder andere schoenenfabriek Eperon d’Or, eveneens een gebouw in Interbellum-stijl architectuur en gelegen aan de Prins Albertlaan. Dit monument sluit samen met de elektriciteitscentrale aan op de historiek van de nijverheid in Izegem. Eperon d’Or, gesticht in 1836, startte als familiebedrijf en groeide uit tot één van de belangrijkste schoenenfabrieken van Izegem. De fabriek was op een gegeven moment zelfs hofleverancier aan de Koninklijke families van zowel België als Luxemburg, zoals te zien aan de wapenschilden op de gevel van het gebouw. De fabriek werd in 1999 beschermd als monument. Eperon d’Or en de elektriciteitscentrale liggen op een steenworp van elkaar en bevatten elk een museum met relevante informatie over de geschiedenis van Izegem.

1.D.2. Beschermd stadsgezicht

Ook niet veraf gelegen van de centrale ligt de Korenmarkt, historisch gezien onderdeel van het middelpunt van Izegem en beschermd als stadsgezicht in 1981. Het stadsgezicht bevat verschillende gebouwen waaronder het Stadhuis, ook in 1981 beschermd als monument.

1.E. JURIDISCHE TOESTAND

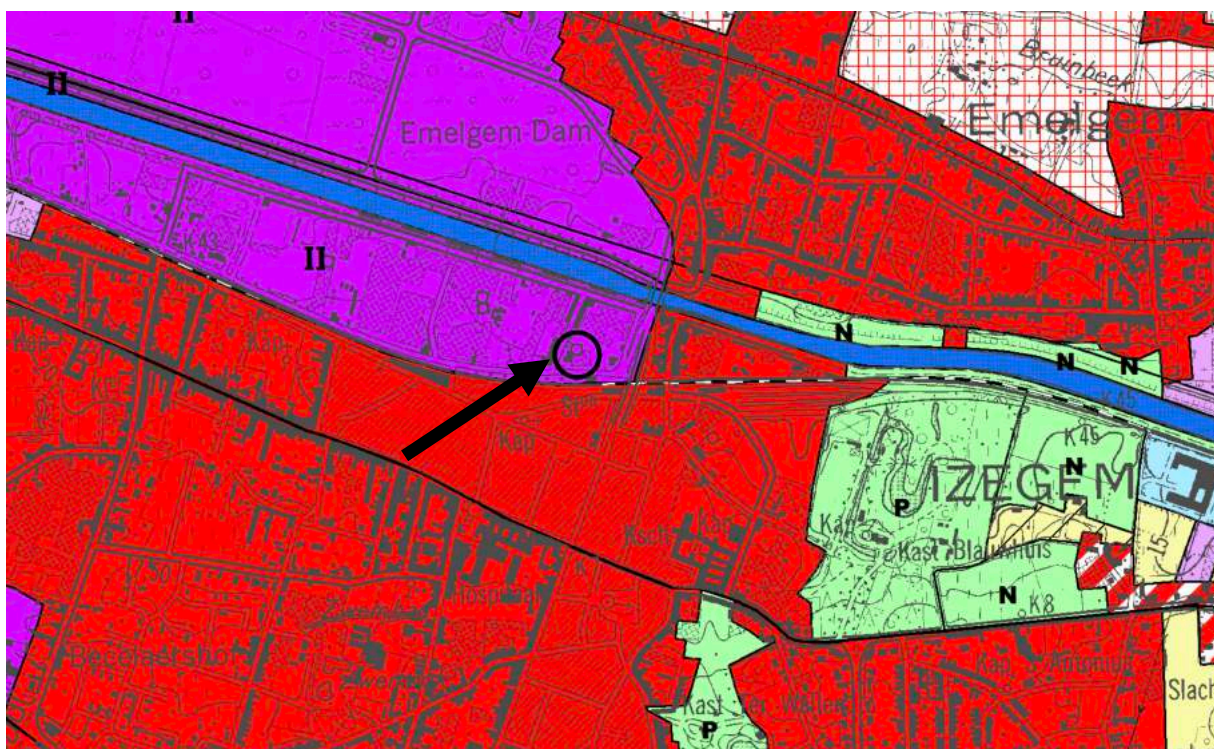
1.E.1. Eigendom, zakelijke en persoonlijke rechten

De elektriciteitscentrale “Stadselectriciteit” is eigendom van de stad Izegem.

1.E.2. Ruimtelijke ordening

A. Gewestplan

Op het gewestplan is te zien dat de elektriciteitscentrale gelegen is in een zone: Industriegebied voor milieubelastende industrieën. In het zuiden grenst het perceel aan een woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde, in het oosten grenst het gebied aan een woongebied. Doorheen de verschillende gebieden op het gewestplan en ten noorden van het perceel, ligt een waterweg, namelijk het kanaal Roeselare-Leie.

Afbeelding 6: Uittreksel uit het Gewestplan met locatie van de centrale. (niet op schaal)

B. Ruimtelijke plannen

- B.1. Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen (RSV)

Izegem behoort tot het regionaalstedelijk netwerk op Vlaams niveau: Roeselare. Izegem is ook onderdeel van kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau. Maar volgens de functioneel-hiërarchische benadering is Izegem een zwak uitgeruste kleine stad (niveau 3c). Daarom wordt volgens de principes van het RSV een deel van Izegem gerekend tot het regionaalstedelijke gebied Roeselare.

- B.2. Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan (PRS)

Volgens het PRS – West-Vlaanderen behoort Izegem tot de Middenruimte. De rol van dit gebied ligt voornamelijk in de bedrijvigheid verder te ondersteunen. Het beleid voor de Middenruimte wordt in 6 punten gevoerd:

- Dynamische activiteiten in de stedelijke gebieden en de specifieke economische knooppunten concentreren.
- Een multifunctioneel kanaal uitbouwen.
- De stedelijke gebieden versterken.
- Het regelmatig verspreid rasterpatroon van kernen opwaarderen.
- De verkeersontsluiting optimaliseren.
- Structurerende heuvelruggen, open-ruimteverbindingen, beekvalleien en bosgebieden vrijwaren.

- B.3. Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan (GRS)

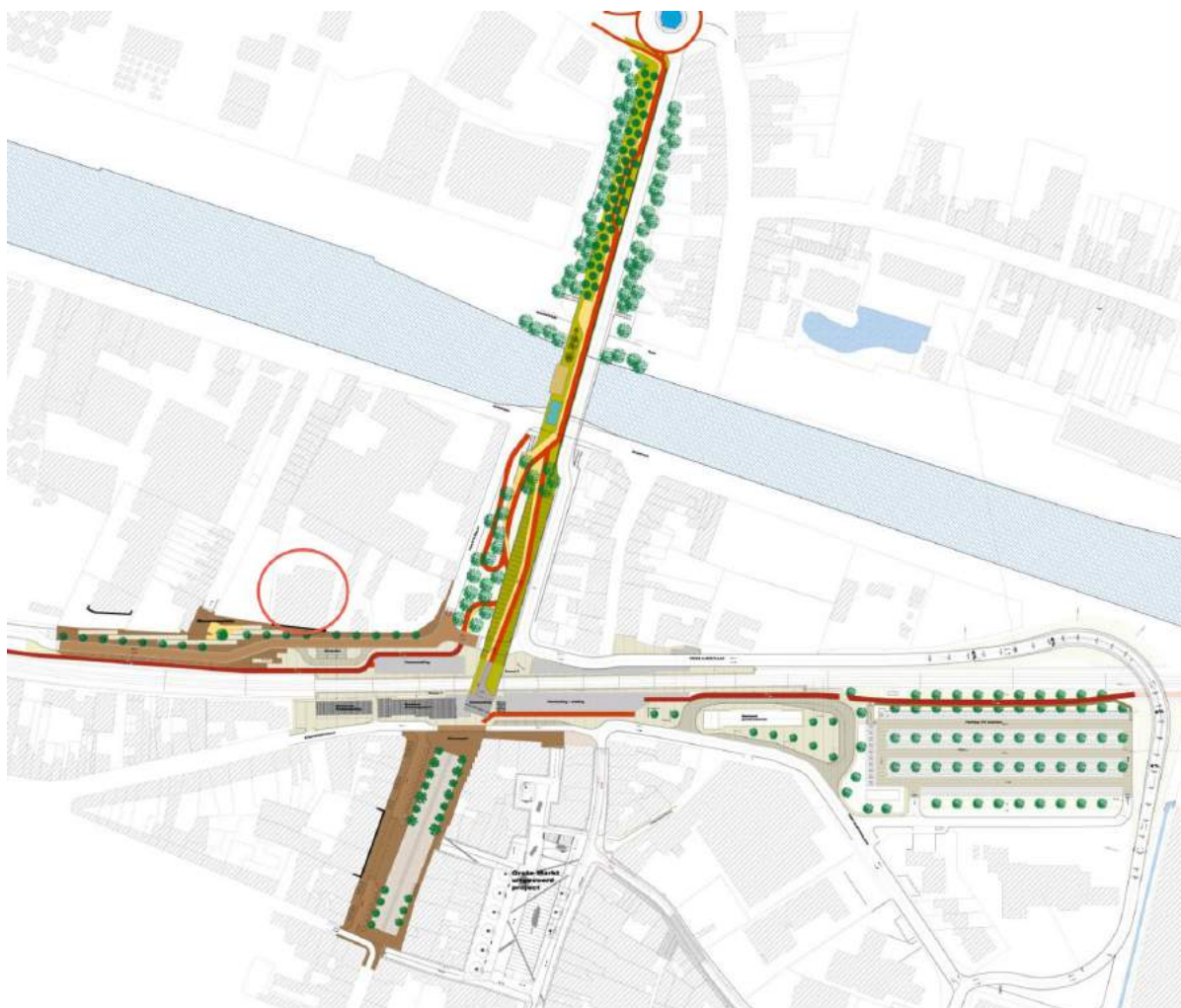
Het GRS van de stad Izegem van 2013 omvat een gedeeltelijke herziening en actualisatie van het informatief, richtinggevend en bindend gedeelte van het GRS van 2000.

Voor dit project zijn de volgende onderzoeken in het GRS van 2013 van belang omwille van hun betrekking tot de elektriciteitscentrale.

B.3.1. Stedelijk strategisch project: Stationsomgevingen Roeselare-Ingelmunster-Izegem

Dit is een bovenlokaal project en betreft Roeselare, Ingelmunster en Izegem. De bedoeling van dit structuurplan is het gezamenlijk en gelijktijdig aanpakken van de stationsomgevingen van de drie gemeenten. Op deze manier kan er tot een complementair geheel komen van de stationsomgevingen. Dit project sluit verder aan bij de herontwikkeling van de stationsbuurt in Izegem.

Voor de herontwikkeling van de stationsbuurt is een onderzoek verricht naar zeven alternatieven voor het afbreken van het viaduct over de sporen aan het station van Izegem. Het resultaat van de richtingsstudie is een masterplan met een heraangelegde stationsomgeving. In deze heraanlegging ontstaat er aan en tussen de elektriciteitscentrale en schoenenfabriek Eperon d'Or een volledig aangelegd Museumplein. Bij de herziene versie van 2012 van het onderzoek wordt ook de Korenmarkt verder betrokken bij dit Masterplan.

Afbeelding 7: GRS – Masterplan stationsomgeving Izegem 2012 (niet op schaal)

Naast een kwalitatieve heraanleg van het openbaar domein staat ook een optimalisatie van de verweving van functies centraal: versterking van de relatie tussen het station, de markt en de kanaalomgeving. Ook de stedelijke verdichting staat voorop: woonondersteunende voorzieningen worden geconcentreerd in het centrum en bijgevolg is de stationsomgeving aangeduid als locatie voor nieuwe stedelijke woonprojecten. Dit wordt gerealiseerd door de centrumbrug gedeeltelijk af te breken en te ontwerpen als groene brug. Verder wordt ook, net als bij de projecten in Roeselare en Ingelmunster, aandacht besteed aan een vlotte verkeersafwikkeling in het centrum.

Maar door budgettaire redenen wordt het project voorlopig stop gezet. Het standpunt van het stadsbestuur is dat onder andere het museumplein mogelijks geschrapt wordt en niet zal uitgevoerd worden om zo toch aan een haalbaar budget te komen. Voorlopig is echter het gewenste budget voor dit volledige project niet aanwezig. Hierdoor zal het niet verder worden uitgewerkt. Het kan eventueel wel herzien worden bij de volgende bestuursperiode. Momenteel heeft dit project geen invloed op de elektriciteitscentrale.

B.3.2. Richtinggevend gedeelte

De toekomstvisie van Izegem wordt duidelijk weergegeven in onderstaand concept.

Afbeelding 8: GRS - richtinggevend gedeelte – Ruimtelijk concept visie Izegem.

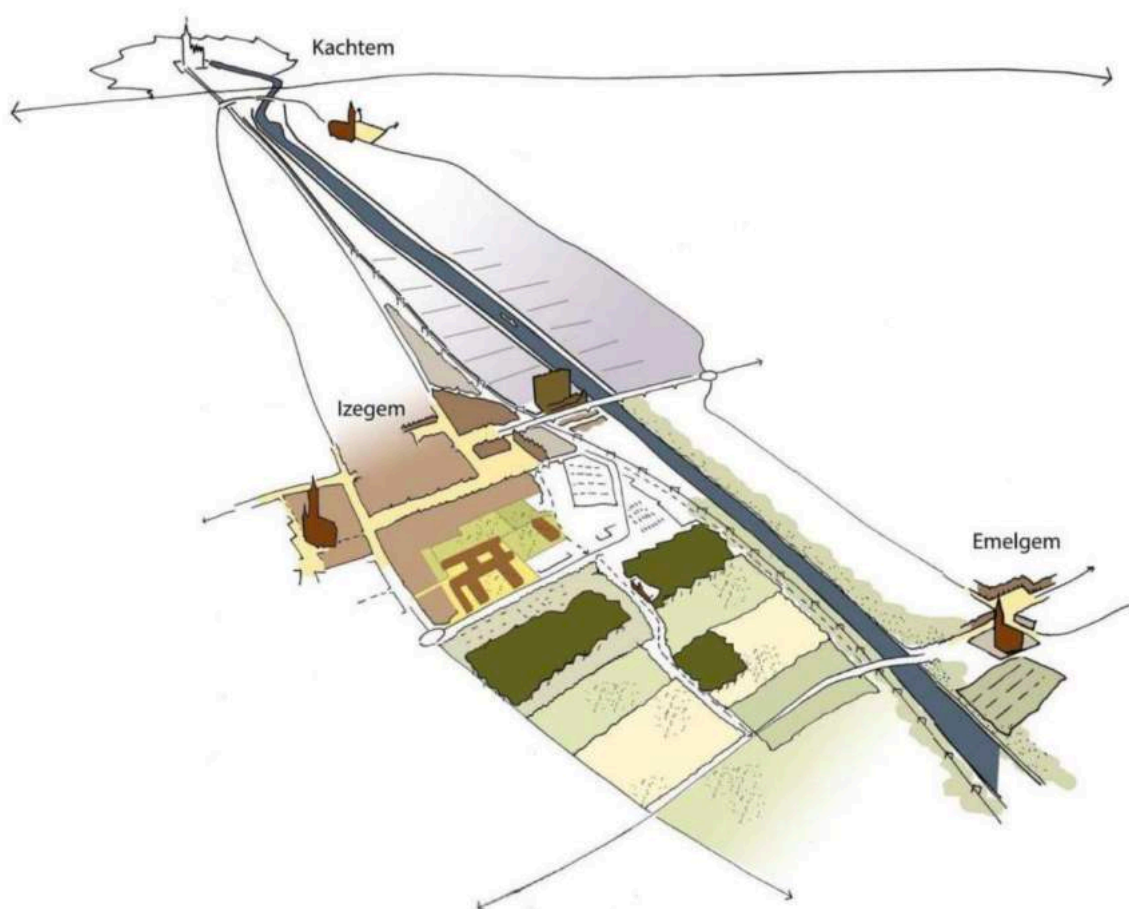
Deze visie sluit aan bij de stationsomgeving en vertrekt in de stadskern met daarrond verschillende woonkernontwikkelingen, afwisselend met ontwikkelingsgebieden voor regionale bedrijfsterrinen. De doelstellingen zijn om de interne bereikbaarheid te verbeteren door cruciale verkeersknooppunten te optimaliseren. Deze stedelijke ontwikkeling wordt doorbroken door het kanaal Roeselare-Leie. Het kanaal wordt gezien als een structurerende groenas. Rond de kern wordt verder de open ruimte gevrijwaard en natuurlijke elementen worden verbonden.

C. Visie 2030

Deze visie schetst de contouren van het ruimtelijk beleid dat gericht is op een meer kwaliteitsvolle inrichting van de stad.

Aandachtspunten zijn een zorgvuldig gebruik van de ruimte, een verbetering van de groenstructuur in de stad, aantrekkelijke kernen en een bijsturing van de mobiliteit door de stad.

Deze aandachtspunten zijn in samenhang verkend en vertaald in een reeks ontwerpvoorstellen en projecten. De Visie 2030 heeft daarmee het karakter van een actiepuntenplan gekregen. Hiermee is deze Visie aanvullend op RUP's en de Structuurvisie die vooral beschrijven en beperken wat is toegelaten. Visie 2030 voegt hier een meer actieve uitvoeringsagenda aan toe in de vorm van concrete projectvoorstellen.

Afbeelding 9: Bandstad parallel aan het kanaal en spoor – Visie 2030 april 2016.

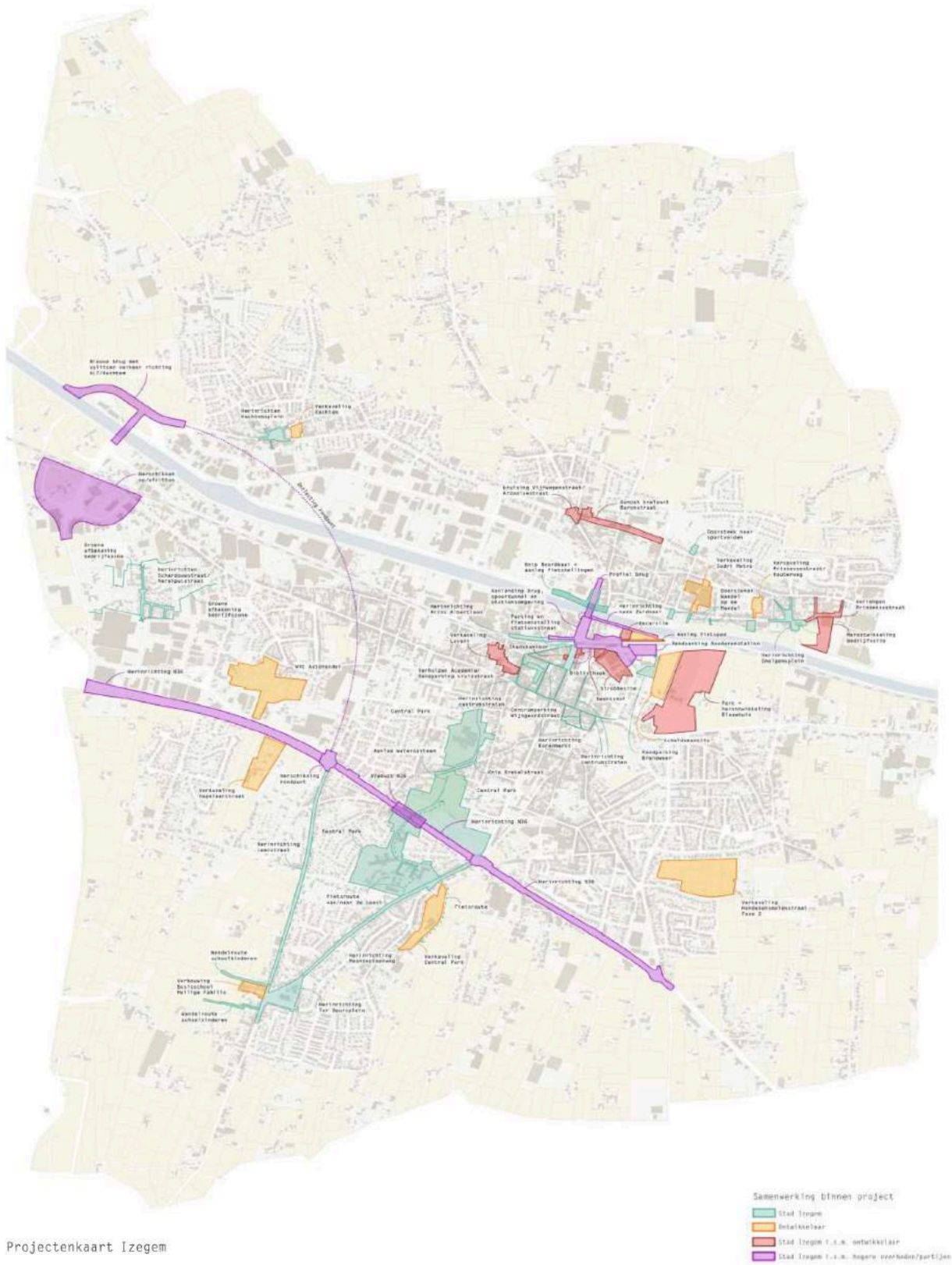
Een aanknopingspunt bieden de oude dorpskernen, de binnenstad van Izegem en de fraaie landgoederen in de stad. Door meer samenhang te brengen in deze historische identiteitsdragende laag van de stad biedt dit patrimonium kansen om tot een beter leefbare en identiteitsvolle stad te komen.

Door tegelijkertijd aan een samenhangende groenstructuur te werken kunnen de landgoederen onderdeel worden van een netwerk van routes, parken en verblijfsplekken en daarmee een tegenwicht bieden aan de versteende stadsdelen en krappe stadsstraten.

Ook de aanhechting van de stad aan het omringende landschap vraagt om aandacht. Vandaag is het resterende landschap te vaak als de ‘achterkant’ van de stad gezien waardoor deze open ruimte niet bijdraagt aan de kwaliteiten van Izegem als geheel. Een eerste stap is het zeer terughoudend zijn in het aansnijden van nieuwe woongebieden. Een tweede stap is het letterlijk verbinden van de groenstructuur in de stad met het omringende open landschap.

Voorwaarde voor het welslagen van deze ambitie is dat er meer dan voorheen gewerkt wordt aan samenhangende ruimtelijke ontwerpvoorstellen voor open ruimte, groen, bebouwing en mobiliteit. Dit vereist een inhoudelijke samenwerking tussen de diverse overheden en agentschappen en een meer op kwaliteit gestuurde samenwerking tussen de stad en de private ontwikkelaars op projectniveau. Steeds zal weer de vraag beantwoord moeten worden hoe de economische dynamiek en de toekomstige bouwprojecten kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de stad.

Abbeelding 10: Projectenkaart Izegem – Visie 2030 april 2016.

---

2. HISTORISCHE NOTA

2. HISTORISCHE NOTA

2.A. IZEGEM

2.A.1. Historiek industriële ontwikkeling

Om het ontstaan in 1900/1901 en de functie van de Izegemse elektriciteitscentrale te begrijpen moet kort worden stilgestaan bij de ontwikkeling van elektriciteit en de industrialisering van Izegem. Daarna wordt ingegaan op het nog bewaarde erfgoed van de elektrische sector en van Izegem.

Elektriciteitscentrales en elektrische (straat) verlichting: de historische Context in het kort

Het gebruik van elektriciteit voor (straat)verlichting is terug te brengen tot de uitvinding van de gloeilamp en de ontwikkeling van een efficiënt netwerk voor de distributie van elektriciteit. De uitvinding van de gloeilamp wordt traditioneel toegeschreven aan Thomas Edison, hoewel techniekhistorici wijzen op een hele serie van uitvinders die aan gelijkaardige technologie werkten vanaf het begin van de 19^e eeuw. De gloeilamp van Edison uit 1879 zou echter de wereld veroveren¹.

Voor straatverlichting is de distributie van stroom een belangrijk gegeven. Gelijkstroom was moeilijk over lange afstanden te transporteren. Wisselstroom daarentegen kon gemakkelijk worden getransformeerd naar hoogspanning en zodoende over grote afstand worden verplaatst (wet van Ohm: hoe hoger de spanning, hoe minder effect de weerstand van de stroomkabel heeft).

Het aandeel van Thomas Edison in de verspreiding van elektrische verlichting was erg groot, en dat niet enkel door zijn technische inbreng. Zo promootte hij 'zijn' gloeilamp op de wereldtentoonstelling in Parijs van 1881. Drie jaar later, in 1884, werden de straten van het Roemeense Timisoara als eerste Europese stad met elektrische lampen verlicht². Alhoewel elektriciteit een praktische en krachtige energiebron was/is, stootte de verspreiding ervan op veel hindernissen, onder meer de tegenstand van de gasmaatschappijen die vreesden voor hun monopoliepositie op de verlichtingsmarkt³.

In België komt de elektrificatie van de straatverlichting op gang vanaf de jaren 1880. In 1900 beschikten een aantal wijken in Brussel, Antwerpen, Charleroi, Laken, Luik, Oostende en Ninove reeds over een elektriciteitsnet⁴. In 1908 schreef het tijdschrift van de Association des Ingénieurs de l'Institut Montefiore, als voorwoord bij een inventaris van openbare Centrales, nog: "De distributie van elektrische energie staat in België nog in haar kinderschoenen. Ondanks de uitzonderlijk gunstige omstandigheden, namelijk het bestaan van vele kleine industrieën die de drijfkracht kunnen gebruiken en het voordeel om in de nabijheid van steenkoolmijnen grote centrales te voeden, begint men pas nu grote elektriciteitsbedrijven op te richten of hun werkterrein te verruimen (...)". Blijkens dit artikel telde België in 1908 75

¹ FRIEDEL EN ISRAEL 1986

² EANDISMAGAZINE 2006, nr. 1

³ TERLINDEN EN ZEHNÉ 2001, p. 13

⁴ LERMYTE 2001, p. 6, Terlinden en Zehn  2001, p. 1726

openbare centrales met een totaal vermogen van 60.000 à 70.000 kW⁵. Voor de verspreiding van (de kennis over) elektriciteit en elektrische verlichting speelden de wereldtentoonstellingen een belangrijke rol (Brussel 1888, 1897 en 1910, Antwerpen 1894, Luik 1905, Charleroi 1911 en Gent 1913).

De schoen- en borstelnijverheid in Izegem: het belang van de huisnijverheid en late mechanisatie aan het begin van de 20ste eeuw

Izegem heeft haar groei en expansie voornamelijk te danken aan de schoenen- en borstelnijverheid. Van beide industrieën zijn al noties te vinden van borstel- en schoenmakers in 1770. Deze nijverheden groeien in de loop van tijd, mede dankzij het mechanisatieproces, uit tot grote producties in de stad. Izegem was één van de belangrijkste schoenen- en borstelcentra in België. Industrie en nijverheid liggen, samen met de geologische locatie, aan de basis van Izegem. Historisch gezien bestaat de stad al veel langer, voornamelijk door haar historische ligging aan waterloop de Mandel. Neolithische vondsten wijzen zelfs op een prehistorische site en zeer vroege menselijke aanwezigheid aan de rechteroever van de waterloop.⁶

De Mandel heeft ook een belangrijke rol in de economische ontsluiting van Izegem. Dit ontplooit zich vanaf de Middeleeuwen in een lijnwaadnijverheid. In de 14de eeuw worden een linnenmarkt en hal in de stad opgericht. Omwille van oorlog, fiscale hervormingen en de verzanding van de waterloop vangt de achteruitgang van de economie in Izegem in de 16de eeuw aan. Na bezetting van het Franse leger tussen 1668 en 1678, bevindt de Izegemse nijverheid in de 18de eeuw zich echter terug in volle expansie. De Linnenweverij kent opnieuw een doorbraak en bestellingen van schoenen door het Franse leger definieert Izegem als een belangrijk centrum voor de schoenenindustrie.

---

⁵ TERLINDEN EN ZEHLÉ 2001, p. 21-22

⁶ A. DE GUNSCH, *'Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: Izegem'*, 2001,

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/121729>

Afbeelding 11: Schoenenfabriek Bral-Donago. Vermoedelijk in 1924. (Bron: Delcampe)

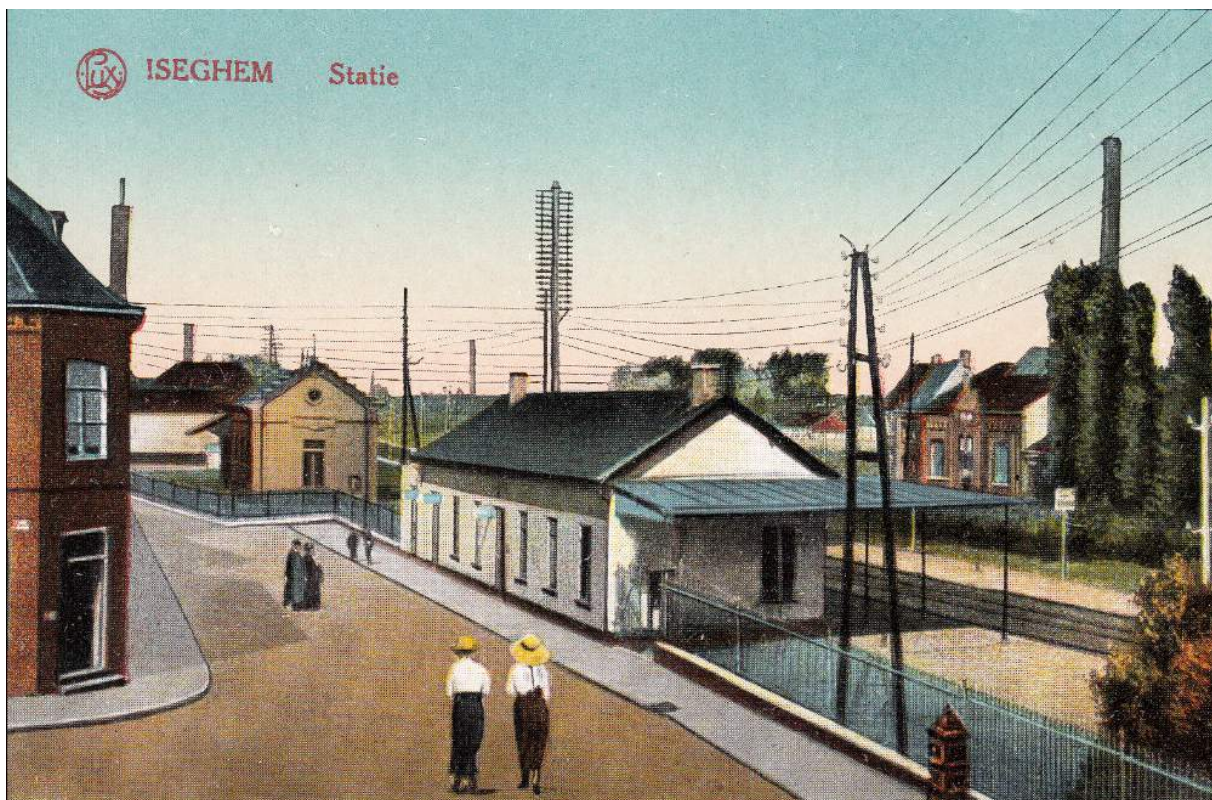
Vanaf de 18de eeuw zal de linnennijverheid blijven afnemen. De schoenen- en borstelnijverheid stijgen verder in belang voor industrie in deze periode. Verschillende ateliers worden opgericht die verder zullen uitgroeien tot de grootste en belangrijkste fabrieken van Izegem en zelfs België: onder andere borstelfabrieken De Ryckere en VandeKerckhove en schoenenfabrieken Eperon d'Or, Defauw en Bral-Donago zijn enkele voorbeelden. De borstelnijverheid groeide voort vanuit de nood aan borstels in de weefnijverheid. In de 19de eeuw zal deze industrie verder uitgroeien tot massaproductie voornamelijk gericht op de Britse afzetmarkt. Tegen eind 19de eeuw zijn de borstel- en schoenenindustrie enorm uitgebreid, voornamelijk door de aanzet van mechanisatie en massaproductie. Ook economische ontsluiting wordt gestimuleerd door onder meer de uitbreiding van het wegennet, het graven van kanaal Roeselare-Leie en het traject van de spoorweg sedert 1847.

Tot WOI zet de industrialisatie zich voort, mede dankzij de doorbraak van de stoommachine. Productie gebeurt in grote fabrieken, ondertussen eigen aan Izegem. Tijdens WOI wordt het gebied bezet door Duitse troepen. In deze periode zullen de Duitsers het wegennet verbeteren, waaronder Nederweg en Prins Albertlaan. Deze straten vormen de locaties waar industrie en fabrieken zich zullen concentreren, ze vormen het nieuwe industriële centrum van de stad. Na de oorlog is er ook nood aan veel woningen. Het Izegems straatbeeld wordt bepaald door typische Interbellumarchitectuur. Vanaf eind de jaren 1950 ontstaat er een langzaam verval van de Izegemse nijverheden. In de jaren 1970 en 1980 moeten tal van schoenfabrieken hun

deuren sluiten. Izegem blijft niettemin het belangrijkste productiecentrum van borstels in België.⁷

2.A.2. Karakteristieken van de site

Izegem is een stad van bijna 30.000 inwoners, gelegen in het zuidoosten van West-Vlaanderen. Vandaag de dag is nog een merkbaar deel van haar historische gebouwen aanwezig. De meest representatieve architectuurstijlen in Izegem zijn deze uit de Interbellumperiode. Het gaat zowel over historiserende, Art-Deco stijlen met een meer traditionele vormtaal, als een meer vooruitstrevende architectuur dat aansluit bij het modernisme, getypeerd door strakke gevelbelijning. Deze stijlen kwamen tot uiting in zowel nieuwbouw als renovaties zoals nieuwe gevelparamenten, enerzijds in woningen en anderzijds in het industriële erfgoed. De Interbellumarchitectuur van Izegem komt voort uit de woningnood na WOI en de expansie van de schoenen- en borstelnijverheid door het mechanisatieproces. Een aanzienlijk deel van deze gebouwen bevindt zich dan ook in het industriële centrum van de stad, niet ver van het station en het kanaal.

Afbeelding 12: Stationsomgeving met originele elektriciteitscentrale rechts in de achtergrond, bemerk verschillende schoorstenen in de omgeving. Na 1907, vermoedelijk 1915. (Bron: Delcampe)

Tijdens het Interbellum was er in Izegem een monopolie van lokale architecten aanwezig. Onder andere Allewaert, Beyaert en Verstraete bepaalden de architecturale vormtaal in de stad tijdens deze periode. Enkele relevante voorbeelden met de typische karakteristieken van de historische Izegemse architectuur:

⁷ STAD IZEGEM, 'Een korte geschiedenis Izegemse borstelnijverheid', z.j., <http://musea.izegem.be/content/1828>

- De Vrije Vakschool: Om de technieken en finesses van hun schoenenambacht door te geven aan bekwame leerjongens werd door bekende schoenenfabrikanten een vakschool opgericht in 1906. De architectuur van dit gebouw sluit aan bij de iets meer vooruitstrevende vormtaal in geveluitwerking.
- Eperon d'Or: Een schoenenfabriek, één van de belangrijkste in de streek. Het uitgesproken kleurrijk bakstenen parement en geometrisch uitgewerkt volume met trapsgewijs opgebouwde gevel sluit perfect aan bij de Art-Deco stijl.
- Stadslectriciteit: Ook de renovatie van 1936 van de elektriciteitscentrale behoort tot deze periode en stijl en sluit aan bij het verhaal van het mechanisatieproces en de nijverheid.

Een opmerkelijk deel van het industriële erfgoed in Izegem is echter verdwenen. De stad werd gekenmerkt door fabrieken en ateliers. Deze waren alom aanwezig, voornamelijk in de industriële zones, rond de Prins Albertlaan en Nederweg, in de omgeving aan het kanaal en het station. Deze plaatsen werden gekenmerkt door bakstenen schoorstenen, fabrieken, elektriciteitskabels, mechanisatie en industrie. Veel van deze schoeisel- en borstelfabrieken en bijhorende schoorstenen zijn echter verdwenen. Daarom dat bijvoorbeeld Eperon d'Or als schoenenfabriek en de elektriciteitscentrale met haar schoorsteen belangrijke aspecten in de omgeving zijn om de ontwikkeling van de stad te kunnen begrijpen. De beeldbepalende schoorsteen van de centrale uit 1929 is de hoogste en bijna enige overgebleven schoorsteen in Izegem. Vroeger waren er tientallen in de stad. Dit verklaart hun industrieel-historische waarde.

Afbeelding 13: Schoenenfabriek L'Eperon d'Or aan de Prins Albertlaan met de schoorsteen van de elektriciteitscentrale in de achtergrond. Vermoedelijk 1953. (Bron: Delcampe)

2.B. HISTORIEK VAN DE ELEKTRICITEITSCENTRALE

Op 29 juli 1899 nam de gemeenteraad de principiële beslissing om Izegem van elektrische verlichting te voorzien. Er werd een lening van 300.000 fr. aangegaan bij het Gemeentekrediet voor openbare werken, onder meer voor de bouw van een elektriciteitscentrale. De gemeenteraad bekrachtigde de beslissing om een centrale te bouwen in zijn zitting van 24 februari 1900. Het doel in 1899-1900 was duidelijk "het verlichten der stad met den elektriek". Blijkens een artikel in de "Gazette van Iseghem" van 3 maart 1900 vatte de stad ca. 1875 plannen op om de stad met gas te verlichten, maar liepen deze plannen op niets uit. Begin 20ste eeuw "zal Iseghem nieuwe lichttoestellen krijgen. 't Is te hopen dat zij den welstand en 't geluk van Iseghem steeds zullen beschingen"⁸. We concluderen hieruit dat de straten van Izegem begin 20ste eeuw nog verlicht werden met petroleumlampen.

Deze stap blijkt revolutionair, aangezien op dat moment nog maar 2 centrales draaiende zijn in België. Ter vergelijking, de grote centrales van Zwevegem en Langerbrugge werden pas gebouwd in 1911.

Na toestemming van de "permanente deputatie van den provincialen raad" (16 februari 1900) kon de stad grond aankopen voor de bouw van "eene fabriek van electriciteit voor de verlichting der stad en der bijzonderen die het zouden vragen"⁹. Dit zogenaamde "paepveldjen" was gelegen tussen de spoorweg met het station en het kanaal. Die ligging garandeerde de aanvoer van steenkool en de eenvoudige toegang tot water, nodig voor de stoommachines.

Bij collegebeslissing van 14 april 1900 werd een contract gesloten met de "Internationale maatschappij van electriciteit" uit Luik. Dit bedrijf diende de goedkoopste van drie offertes in. Voor "110.000 frank, niet medebegrepen de waarde van den grond en het gebouw" zorgden zij voor "de levering en inrichting der noodige toestellen voor de publieke en private verlichting der stad Iseghem". In zijn zitting van juli 1900 bevestigde het College van burgemeester en schepenen de oprichting van de Centrale met twee stoomketels, twee stoommachines, vier dynamo's en "eene batterij accumuleurs"¹⁰. De bouw van de centrale werd uitgevoerd door aannemer Constant Denys (mogelijk uit Izegem), voor de prijs van 45.000 frank¹¹.

Op 23 november 1900 werd een vergunning afgeleverd voor twee identieke stoommachines van de Brusselse Constructeur Bollinckx. Het betrof horizontale monocilinders met een Riderschuif als inlaat. Deze machines ontwikkelden elk ca. 60 pk, draaiden 100 toeren per minuut en werden gevoed door twee Cornwall-ketels met Gallowaybuizen, gebouwd door de

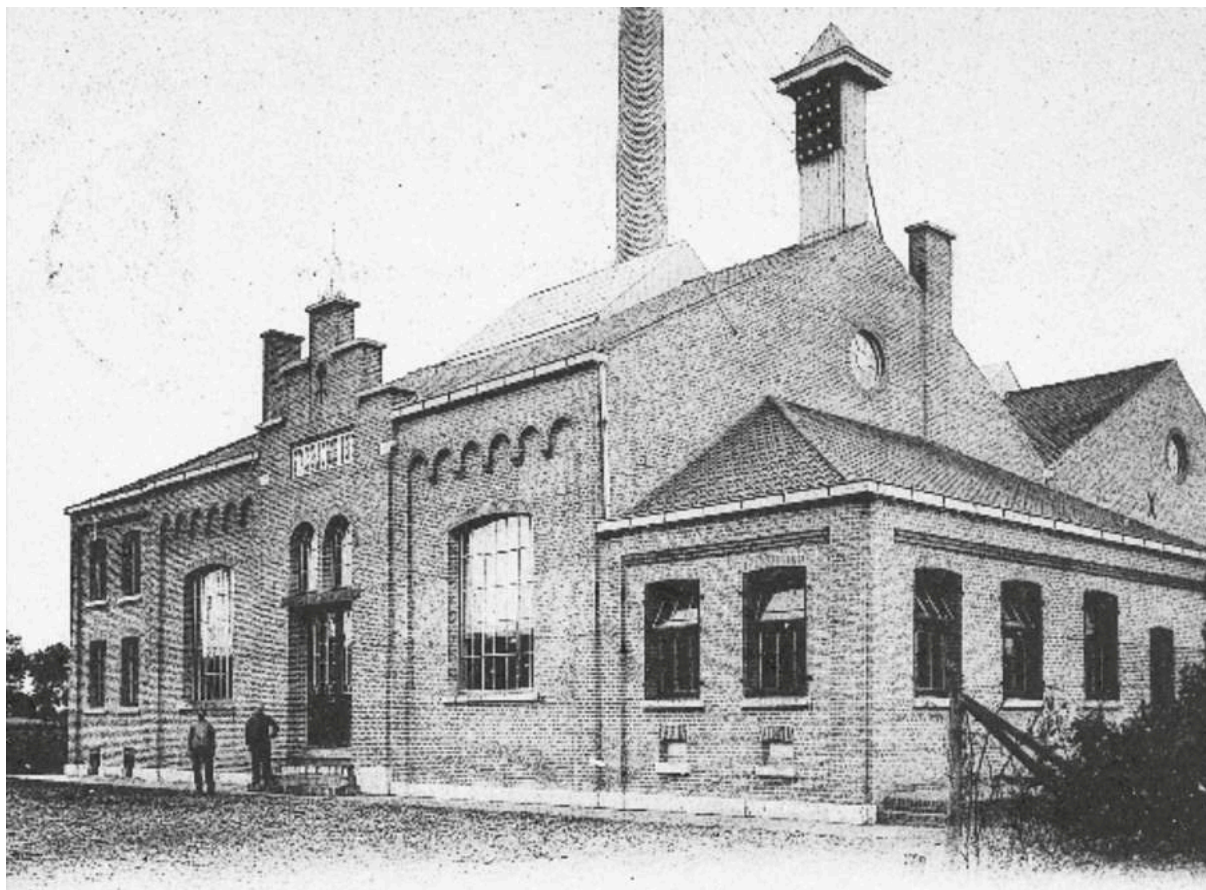
⁸ Lermyte 2001, p. 5-6

⁹ SAI, B3, Aankopen Etiz, AE141-AE145 + allerlei, gemeenteraadsbeslissing 24/02/1900

¹⁰ SAI, Beraadslagingen van het College van burgemeester en Schepenen der stad Iseghem 1899-1913, zitting van 28/07/1900, f.

¹¹ 50 jaar eigen elektriciteitsdiensten... 1951, p. 15

firma Piedboeuf uit Jupille¹². De elektriciteit werd opgewekt door vier dynamo's van 40 kW en opgeslagen in een batterij accumulatoren. In een artikel in de krant Mandelbode in 1927 werd de centrale van de beginjaren als volgt omschreven: "In 't midden van 't gebouw was de ruime machinezaal, met rechts de plaats der accumulatoren en links het woonhuis, daarachter lag de ketelzaal. Vanuit een ijzeren torentje op het dak liepen ontelbare draden over de ijzeren weg, waar zij zich in twee verdeelden, deels langs de Korenmarkt weg, deels langs de Statiestraat. De machinezaal mat 16 meter op 14 en het was de eerste keer dat er in stad zulk een ijzeren dakgebint in een bouw verwrocht werd.

Afbeelding 14: De elektriciteitscentrale in de oorspronkelijke toestand. Links het woonhuis van directeur Daenens. (Bron: 100-jaar-Etiz)

Aan de inhuldiging op 22 september 1901 door kroonprins Albert (de latere koning Albert I) herinnert de ingekaderde aankondigingsaffiche "Plechtige inhuldiging der nijverheidsschool en elektrische verlichting 22 september 1901" in de centrale. De nieuw ontworpen straat waarin de centrale lag, werd later naar prins Albert genoemd. Het programma van de inhuldiging was tot in de puntjes uitgewerkt¹³. Ook latere jubilea konden op koninklijke belangstelling rekenen. Hiervan getuigen vier gedenkplaten in de centrale.

¹² Lermyte 2001, p. 7

¹³ SAI, Beraadslagingen van het collegie van burgemeester en schepenen der stad Iseghem 1899-1913, zitting van 11/09/1901 f. 37-

De elektriciteitscentrale met schoorsteen werd kadastraal geregistreerd in 1902. Het betrof een T-vormig gebouw met ten noordwesten een vierkante schoorsteen¹⁴.

Algemeen kan gesteld worden dat de bouw van de centrale paste binnen de optimistische tijdsgeest van het begin van de nieuwe eeuw, en het geloof in wetenschap en techniek als de poort naar vooruitgang. Daarmee is de vraag niet beantwoord waarom precies het kleine stadje Izegem een elektriciteitscentrale bouwde. Vanuit de vaststelling dat in 1900 enkel een aantal wijken in Brussel, Antwerpen, Charleroi, Laken, Luik, Oostende en Ninove reeds over een elektriciteitsnet beschikten, kan men stellen dat Izegem voorop liep inzake elektriciteitsproductie¹⁵. Anderzijds speelde hier misschien de 'Wet van de stimulerende achterstand' (confer de 'wet van de remmende voorsprong', Jan Romein): Izegem had tot 1900 nog niet geïnvesteerd in gasverlichting en was niet aan een contract met een gasmaatschappij gebonden. De stad Roeselare daarentegen sloot reeds in 1861 een contract voor gasverlichting af met een bedrijf uit Sint-Jans-Molenbeek, in 1862 brandden er de eerste gaslantaarns¹⁶.

Aanvankelijk telde de centrale twee personeelsleden: de bestuurder en de stoker-machinist. In 1902 waren er slechts 15 huizen op het elektriciteitsnet aangesloten. Pas in april 1902 werd de eerste elektromotor op het net aangesloten. De oorzaak van dit geringe succes was de hoge prijs van de elektriciteit. Vanaf 1 juli 1903 werden de tarieven verlaagd: particulieren betaalden voor verlichting voortaan per kilowattuur 60 centiem (-10 centiem), openbare gebouwen, scholen en fabrieken betaalden voor verlichting voortaan 50 centiem en het tarief voor drijfkracht werd drastisch verlaagd van 40 naar 25 centiem. Deze prijsverlagingen leverden niet onmiddellijk resultaat op. Toch werd een overnamebod van de "Centrale Gazet Electricité" om aan te sluiten op het Tieltsse gasnet door het stadsbestuur verworpen¹⁷.

De elektriciteitscentrale in Izegem startte in 1901 met de opwekking en de verdeling van gelijkstroom.

Gelijkstroom was een goede energiebron voor verlichting, verwarming en motoren, en kon erg eenvoudig opgewekt worden. Het transport over grote afstand stelde echter een probleem. In de eerste jaren van de elektriciteitsproductie beperkte de straatverlichting zich dan ook tot de centrumstraten, en ook de huishoudelijke afnemers van elektriciteit (de burgerlijke elite) woonden in de stad vlak bij de centrale. Aanvankelijk werden er erg weinig abonnementen afgesloten. Dat de vraag naar elektriciteit en het aantal klanten spectaculair groeide vanaf de jaren 1910, hield vooral verband met het groeiende mechanisatieproces in de bloeiende borstel- en schoennijverheid¹⁸ en werd gestimuleerd door opeenvolgende prijsverlagingen. Naarmate het elektriciteitsnet fasegewijs uitgebreid werd tot het volledige grondgebied van Izegem en het naburige Emelgem, had de elektriciteitsproducent af te rekenen met enorme

¹⁴ Registratiekantoor Izegem, Kadasterarchief, 207, mutatieschets 1902/45

¹⁵ LERMYTE 2001, p. 6

¹⁶ DE VLEESCHAUWER EN KERCKHAERT 1995, p. 204-205

¹⁷ LERMYTE 2001, p. 15, De Vleeschauwer en Kerckhaert 1995, p. 123

¹⁸ MOEYKENS S. Delanghe G. 2012

verliezen in de voor laagspanning zeer lange leidingen.

Wisselstroom biedt daarentegen het voordeel dat deze op eenvoudige wijze over grote tot zeer grote (duizenden kilometers) afstanden kan getransporteerd worden. De nu verdwenen machine van 1930 was de eerste machine in de Izegemse centrale die zowel gelijkstroom als wisselstroom produceerde. Op dat moment werd ook een hoogspanningsleiding voor de buitenwijken aangelegd. Ook de machine van 1936 produceerde zowel gelijkstroom als wisselstroom.

De gestage groei van de huishoudelijke en nijverheidsvraag vereiste een herhaalde uitbreiding van de capaciteit met nieuwe ketels en machines. Een grotere schoorsteen in 1929 was dan ook noodzakelijk.

De capaciteitsverhoging van de ketels in 1927 impliceerde de bouw in 1929 van een nieuwe, 45 m hoge schoorsteen, waarvoor eerst een stabiliteitsonderzoek werd uitgevoerd¹⁹. Op de mutatieschets van 1929 is de nieuwe ronde schoorsteen reeds opgetekend, samen met een nieuw aansluitend volume, vermoedelijk het voorgebouw van de stoomketelzaal²⁰. In de vergadering van oktober 1931 stelde de beheerraad dat de oude schoorsteen nutteloos was geworden en dat hij door zijn slechte staat gevaar opleverde²¹. Samen met de afbraak van de oude schouw werd beslist om een "nevengebouw" op te trekken dat dienst zou doen als magazijn voor "Compteur en andere benodigheden". De nieuwe schoorsteen werd dus op een andere plaats gebouwd dan de oude; in 1929-1931 telde de site even twee schoorstenen.

In 1930 kocht de centrale bij de Gentse constructeur Vanden Kerchove opnieuw een stoommachine. Deze zeer grote monocilinder-machine van 1538 pk had zowel een gelijkstroomdynamo als een wisselstroomalternator. De machine met een laag toerental (62,5 omwentelingen per minuut) had een doormeter van 1.010 mm en een slaglengte van 11.200 mm. Samen met deze machine werd ook een derde ketel, een stoomvergaarbus en een waterverwarmer geplaatst. Er werd ook een hoogspanningsleiding (10.000 volt) aangelegd voor de buitenwijken van de stad²².

Toch had de centrale na de plaatsing van de nieuwe machine in 1930, gezien de gestegen vraag naar elektriciteit, nog steeds onvoldoende capaciteit. Op de gemeenteraad van 2 december 1935 kaartte schepen Sintobin het capaciteitsprobleem aan. Na een "wijdloopige bespreking" kreeg het schepencollege een volmacht om samen met de commissie van bestuur de zaak "in de beste voorwaarden" af te handelen. De plannen voor een "vermeerdering der centrale" werden in februari 1936 aan de beheerraad voorgelegd²³. In de loop van 1936 werd een derde stoommachine geplaatst, de bewaarde en beschermde "tandem Compound" met een vermogen van 1650 pk, gefabriceerd door SEM divisions Carels & Vanden Kerchove uit Gent, waardoor de totale capaciteit groeide tot 4000 pk. Omdat de trillingen van de in 1930

¹⁹ BORSTELMUSEUM IZEGEM, los archief, Etiz. Notulen vergaderingen van den beheerraad der stadselectriciteit, 5/02/1929

²⁰ REGISTRATIEKANTOOR IZEGEM, Kadasterarchief, 207, mutatieschets 1929/4

²¹ BORSTELMUSEUM IZEGEM, los archief, Etiz. Notulen vergaderingen van den beheerraad der stadselectriciteit, 1/10/1931

²² SAI, Beraadslagingen van het Collegie van burgemeester en schepenen der stad Iseghem 1899-1913, zitting van 19/08/1929. f. 172V, 173 r

²³ BORSTELMUSEUM IZEGEM, los archief, Etiz. Notulen vergaderingen van den beheerraad der stadselectriciteit, 27/2/1936

geplaatste machine heel wat buren hinder veroorzaakten, werd in de vergunning van de "tandem compound" uitdrukkelijk gesteld dat deze de machine van 1930 zou vervangen, die enkel nog als reserve mocht gebruikt worden.

Vanwege de omvang van de nieuwe stoommachine moest de centrale in 1936 uitgebreid worden. Hiervoor verdween de directeurswoning die links in de centrale ingebouwd was. Een nieuwe woning werd gebouwd op een aangrenzend perceel in de Vredestraat (nu nr. 2). Deze grond was eertijds "in dit vooruitzicht" door de stad aangekocht²⁴. Achter de vergrote centrale werd nog een kleiner nieuw volume gebouwd ter vervanging van een bestaand volume. Onder meer in 1938 en 1939 werd het perceel heropgemeten²⁵.

De plannen voor de vergroting van de centrale werden getekend door "bouwmeester" Louis Verstraete. De werken werden uitgevoerd door de gebroeders Beernaert. De voltooiing van de bouwwerken, samen met het plaatsen van de vernieuwde installatie werd gevierd met een korte plechtigheid in de centrale op 12 december 1936. Op 30 oktober 1937 bezocht koning Leopold III de Centrale. Die gebeurtenis wordt herdacht met de gedenkplaat die nog in de centrale aanwezig is²⁶.

Abbeelding 15: De koning geeft een hand aan het personeel. V.l.n.r. Jules Capelle, Michel Decroix, Alidor Quatanne, Maurice Beels, Remi Capelle - die de hand krijgt van de koning -, Arthur Perneel, ???, ???, Michel Dewaele, Aloïs Dereuck, Aloïs Wylin, Camiel Parmentier. (Bron: 100-jaar-Etiz)

²⁴ SAI, Register der beraadslagingen van den gemeenteraad, 1922-1936, zitting 2/12/1935, f, 342, punt X

²⁵ REGISTRATIEKANTOOR IZEGEM, Kadasterarchief, 207, mutatieschetsen 1936/2, 1938/2, 1939/1

²⁶ LERMYTE 2001, p. 27

De toegang naar de kantoren (rechts van de centrale van 1900-1901) en naar de achterliggende bedrijfskoer van de centrale werd in de plannen van 1936 voorzien via een aansluitende ronde toegangspoort. Deze poort, in stijl en materiaalgebruik perfect aansluitend bij de voorgevel, werd jammer genoeg in 1972 afgebroken.

Het provinciaal archief bewaart een technisch grondplan van de elektriciteitscentrale. Het niet gedateerde plan is vermoedelijk opgemaakt tussen 1936 en 1938. De nieuw geplaatste stoommachine, dynamo en alternator van 1936 en de daarmee samengaande verbouwing en nieuwe machinezaal van de centrale zijn reeds afgebeeld. In de centrale van 1900-1901 zijn de twee bestaande stoommachines aangeduid. De vierde stoomketel geplaatst in 1938 staat er echter nog niet op maar is er achteraf aan toegevoegd in zwarte inkt. In uitgegomde potlood is ook nog de omtrek van de oude vierkante schoorsteen afleesbaar²⁷.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kende het elektriciteitsverbruik hoge pieken. Zo werd in 1941 3.592.290 Watt geproduceerd, ten opzichte van 3.169.913 Watt in 1939²⁸. De centrale kon niet langer alle gevraagde stroom opwekken en sloot op 10 oktober 1941 een contract af met de "Société Intercommunale Belge d'Electricité" (InterCom) en de N.V. Desclée et Cie voor het leveren van hulpstroom. In 1950 werd beslist om elders elektriciteit aan te kopen in plaats van te investeren in grotere en moderne machines om aan de stijgende vraag te voldoen. Op deze manier degradeerde de elektriciteitscentrale tot een piekcentrale, en in 1955 tot een reservecentrale. In 1966 werd de elektriciteitscentrale definitief stilgelegd.

In 1972 veranderde de benaming Stedelijke Elektriciteitscentrale in Elektriciteit en Televisie Izegem (ETIZ). Voor het plaatsen van zendcommunicatie door de R.T.T. (Regie voor Telegraaf en Telefoon) werd de schoorsteen ingekort tot een hoogte van 38 m en werd de verbouwing van de vroegere stoomketelzaal afgebroken. Onder grote publieke belangstelling werd op 5 september 1972 de 18 ton wegende betonnen cabine met liftkooi en motorruimte op de ontroete en met geleidingsstaven voor de lift uitgeruste schoorsteen geplaatst door middel van een hoge hijskraan.

Op de cabine bovenop de schoorsteen komt op 14 december 1976, niet zonder moeite, een tweedelige 12-meter hoge antennemast; het geheel bereikt daarmee een hoogte van 55 meter. Een platform rondom en een diensttrap verbinden de cabine met de antenne²⁹. Bij deze werken werden vermoedelijk ook de stoomketels uitgebroken.

²⁷ PROVINCIAAL ARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Hinderlijke, ongezonde en gevaarlijke inrichtingen

²⁸ 50 JAAR EIGEN ELEKTRICITEITSDIENSTEN. 1951, p. 37

²⁹ LERMYTE 2001, p. 40-42

Afbeelding 16: Plaatsing van de cabine 1972. (Bron: Stad Izegem)

In 1973 werd achter de centrale, op de perceelsgrens, een kleiner volume vervangen door een nieuw magazijn³⁰.

Tot eind jaren 1980 stonden ten westen van de centrale, op de hoek Prins Albertlaan/Vredestraat, twee woningen. De woning aan de Prins Albertlaan nr. 4 werd in 1987 gesloopt³¹. De sloop van de andere woning dateert vermoedelijk uit dezelfde periode.

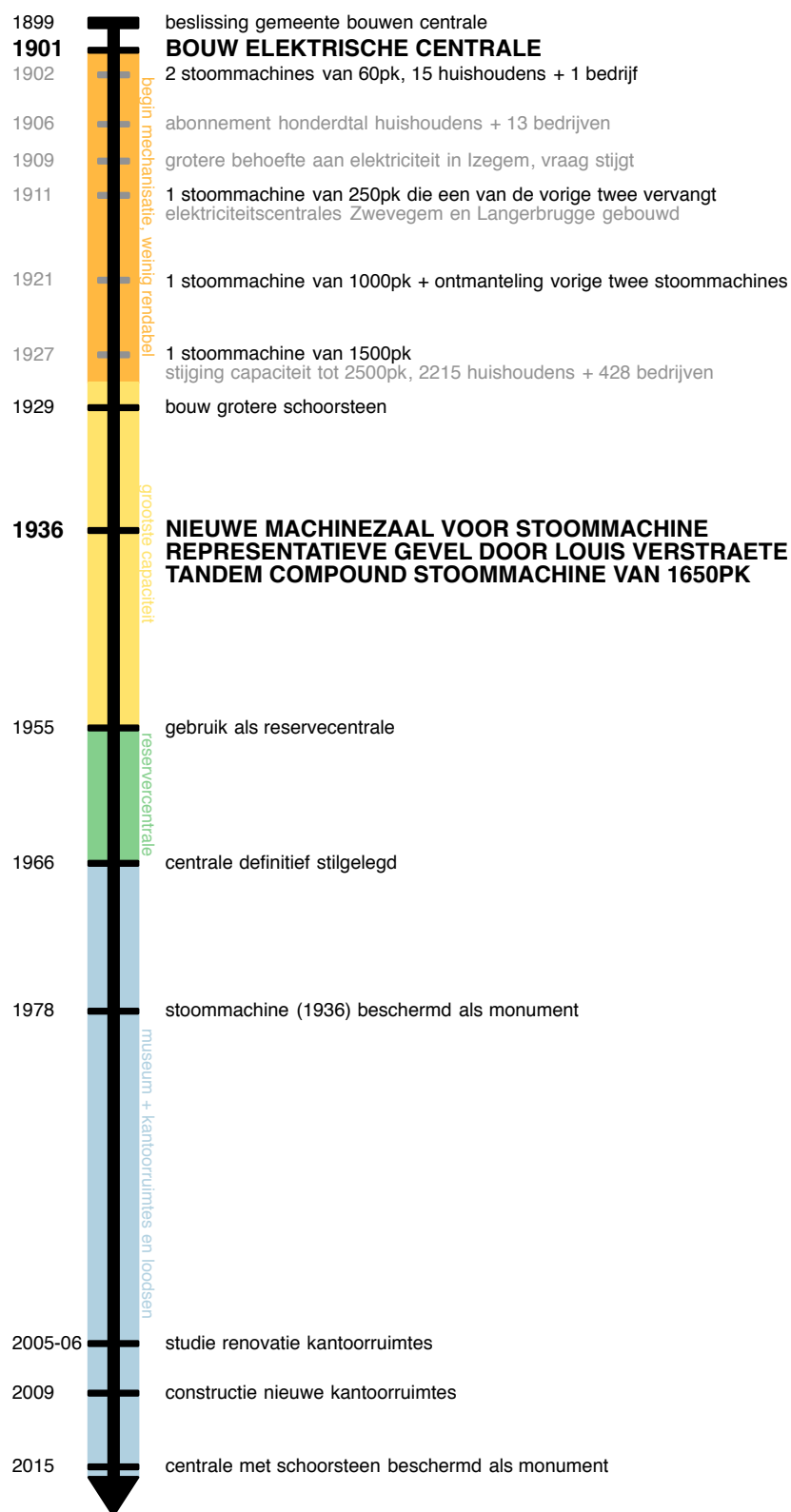
Sinds 1993 maakt de machinezaal met de beschermde tandem compound-stoommachine deel uit van de Izegemse musea. Een groep vrijwilligers onderhoudt de machine. Daartoe werd in 1992 een aandrijfgroep geplaatst om het vliegwiel van de stoommachine elektro-mechanisch op gang te brengen. De machine wordt goed onderhouden en verkeert in een redelijk goede staat.

In recentere werken is het gebouw uitgebreid met extra kantoorruimtes en loodsen achteraan het pand. Deze kantoren worden nog steeds gebruikt als kantoorruimtes en de eerste machinekamer wordt gebruikt als archiefruimte en als locatie voor elektriciteitscabines.

³⁰ REGISTRATIEKANTOOR IZEGEM, Kadasterarchief, 207, mutatieschets 1973/1

³¹ ARCHIEF ONROEREND ERFGOED

2.B.4. Tijdslijn

2.C. BOUWHISTORIEK EN AANPASSINGEN DOORHEEN DE TIJD

Zie ook **BIJLAGE 4** (plannen en foto's van de verschillende fases)

2.C.1. BOUW VAN DE ELEKTRICITEITSCENTRALE

Het originele gebouw dateert uit 1901 en werd datzelfde jaar ingehuldigd door Prins Albert. Plannen van dit gebouw zijn echter niet voorhanden. We beschikken enkel over informatie uitgegaan van historische afbeeldingen van het gebouw.

1. Extérieur originele centrale

3. Hoofdvolume centrale

2. Typerende daklichten en rondvensters aan machinezaal

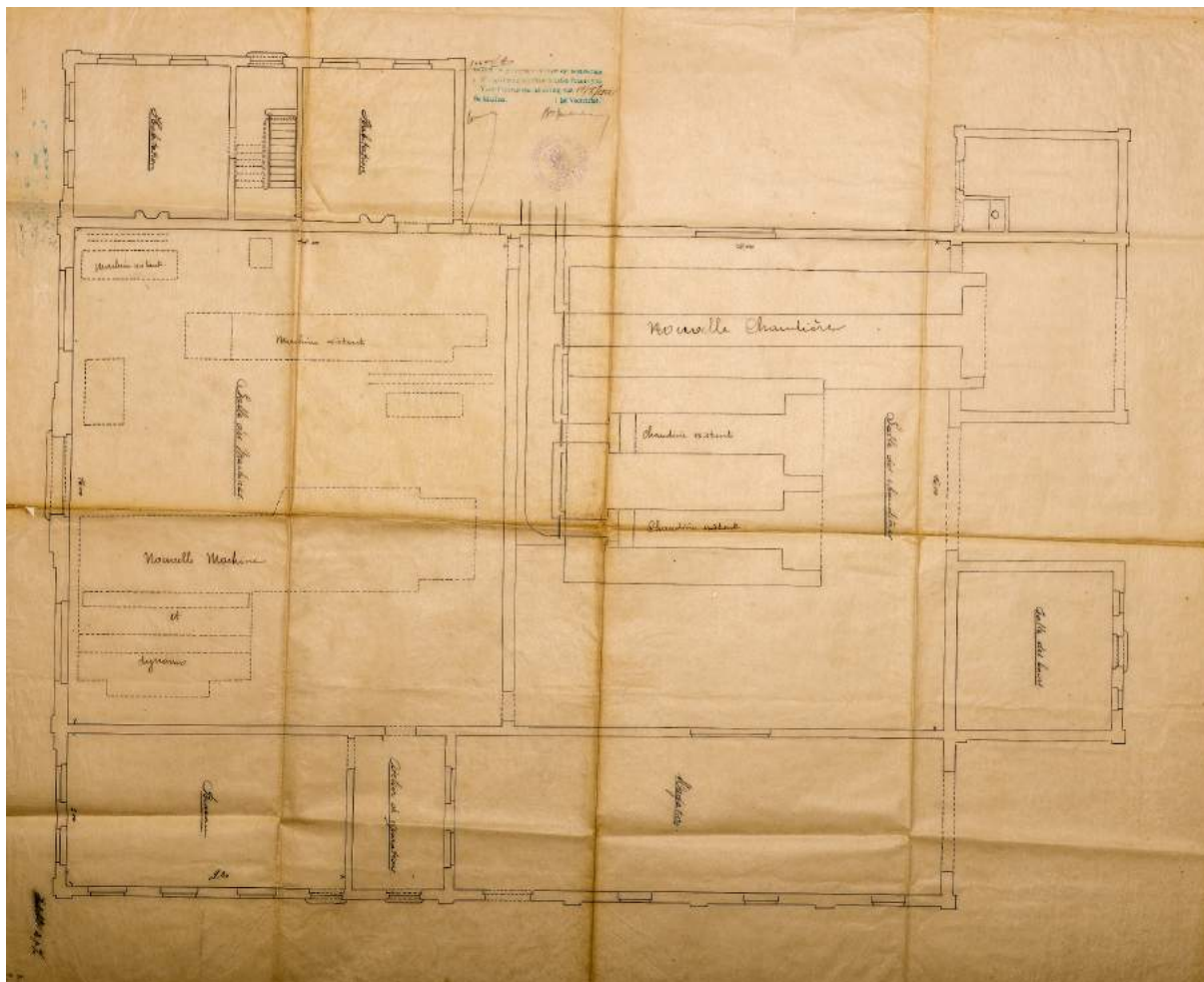

4. Zijvolumes centrale

Afbeelding 17: De elektriciteitscentrale in de oorspronkelijke toestand, met aanduiding onderdelen, (Bron foto: Delcampe, bewerking foto: Maarten Dobbelaere)

Een oude postkaart toont een rode bakstenen constructie, bestaande uit een hoofdvolume uit één laag met drie traveeën en twee ondergeschikte zijvolumes. Het hoofdvolume bevindt zich onder twee zadeldaken van geklinknagelde, metalen vakwerkspanten die nog steeds zichtbaar zijn in het huidige gebouw. Dit volume bevat de oorspronkelijke tweebeukige machinezaal. Merkbaar op de historische afbeelding is dat de zadeldaken bekroond zijn met 2 grote daklichten. Deze wijzen, samen met de grote ramen in de voorgevel, op het gebruik van veel zonlicht. Typisch voor machinezalen is de nood aan veel natuurlijk licht om aan de stoommachines te kunnen werken. De kopse gevels van de zadeldaken bevatten sobere muurankers en ook kenmerkende rondvensters, opnieuw voor extra zenitaal licht. Het hoofdvolume wordt verder gekenmerkt door een middelste travee met verhoogde monumentale inkom met enkele treden. De inkom wordt vertaald als een kleine trapgevel met opschrift en een element in de kroonlijst als sierlijk muuranker. Het ijzeren ornament bovenaan de trapgevel dient als kopstuk. De aanpalende traveeën van het hoofdvolume bevatten grote vensters met licht gebogen lateien in baksteen. De kroonlijst is afgewerkt met een herhaling van kleine bakstenen details.

Aan de oostkant van het gebouw staat een tweede, kleinere volume met half schilddak, in soberdere uitwerking vergeleken met het hoofdvolume. Het is ook minder hoog dan het hoofdvolume en telt maar één laag. Het volume aan de westkant telt twee lagen, met een kroonlijsthoogte gelijklopend met het hoofdvolume en een idem sobere uitwerking als het volume aan de oostkant. Twee kelderopeningen zijn aanwezig aan de straatgevel, waarschijnlijk voor de opslag van steenkool voor de stoommachines. Een alleenstaande schoorsteen is ook reeds aanwezig, waarschijnlijk ook in rode baksteen, maar kleiner dan de huidige schoorsteen.

Afbeelding 18: Grondplan1922 - oorspronkelijke centrale. (Bron: Stad Izegem)

2.C.2. BOUW GROTERE SCHOORSTEEN

De grootste wijziging in de beginperiode naar de architectuur van de centrale toe zal plaatsvinden in 1929, met de constructie van een grotere schoorsteen. De originele schoorsteen van 1901 wordt vervangen door een nieuwe, die tot op de dag van vandaag nog steeds aanwezig is. Het plaatsen van de grotere schoorsteen was noodzakelijk om de zwaardere machines rendabel te doen draaien. De schoorsteen diende om trek te creëren om het vuur aan te wakkeren en de verbrandingsgassen te verwijderen. De schoorsteen stond dus in verband met nu verwijderde stoomketels in de stoomketelzaal. De ronde schoorsteen bestaat uit conische rode baksteenbouw. Op de begane grond zijn twee dichtgemetselde

rondbogige nutsopeningen bewaard, met vierdubbele omlijsting van bakstenen op hun kant. Metalen banden werden ter versteviging rond de schoorsteen aangebracht. De schoorsteen is recent geschilderd in diverse (Belgacom) kleuren.

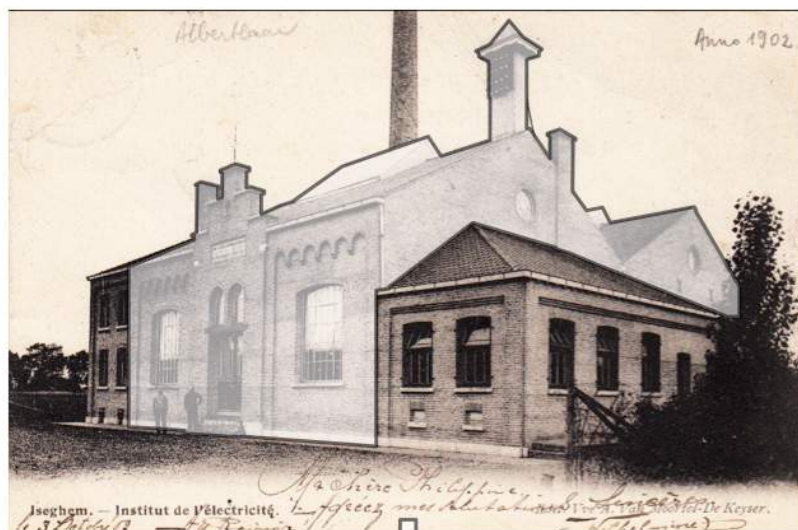
Deze schoorsteen zal ook gebruikt worden voor de tandem compound machine. Het is ook rond 1927 dat de vraag naar elektriciteit zal stijgen en de centrale effectief rendabel wordt.

2.C.3. VERBOUWING DOOR LOUIS VERSTRAETE

2.C.3.a. Machinezaal

De centrale kent haar grootste renovatie in de jaren '30. In 1936 wordt de tandem compound stoommachine in gebruik genomen.

Om de centrale hiervoor geschikt te maken, wordt een nieuwe machinezaal voorzien en wordt een nieuwe representatieve schermgevel opgetrokken, ontworpen door de lokale architect Louis Verstraete.

Afbeelding 19: De verbouwing door Louis Verstraete (Bron foto: Delcampe, bewerking foto: Maarten Dobbelaere)

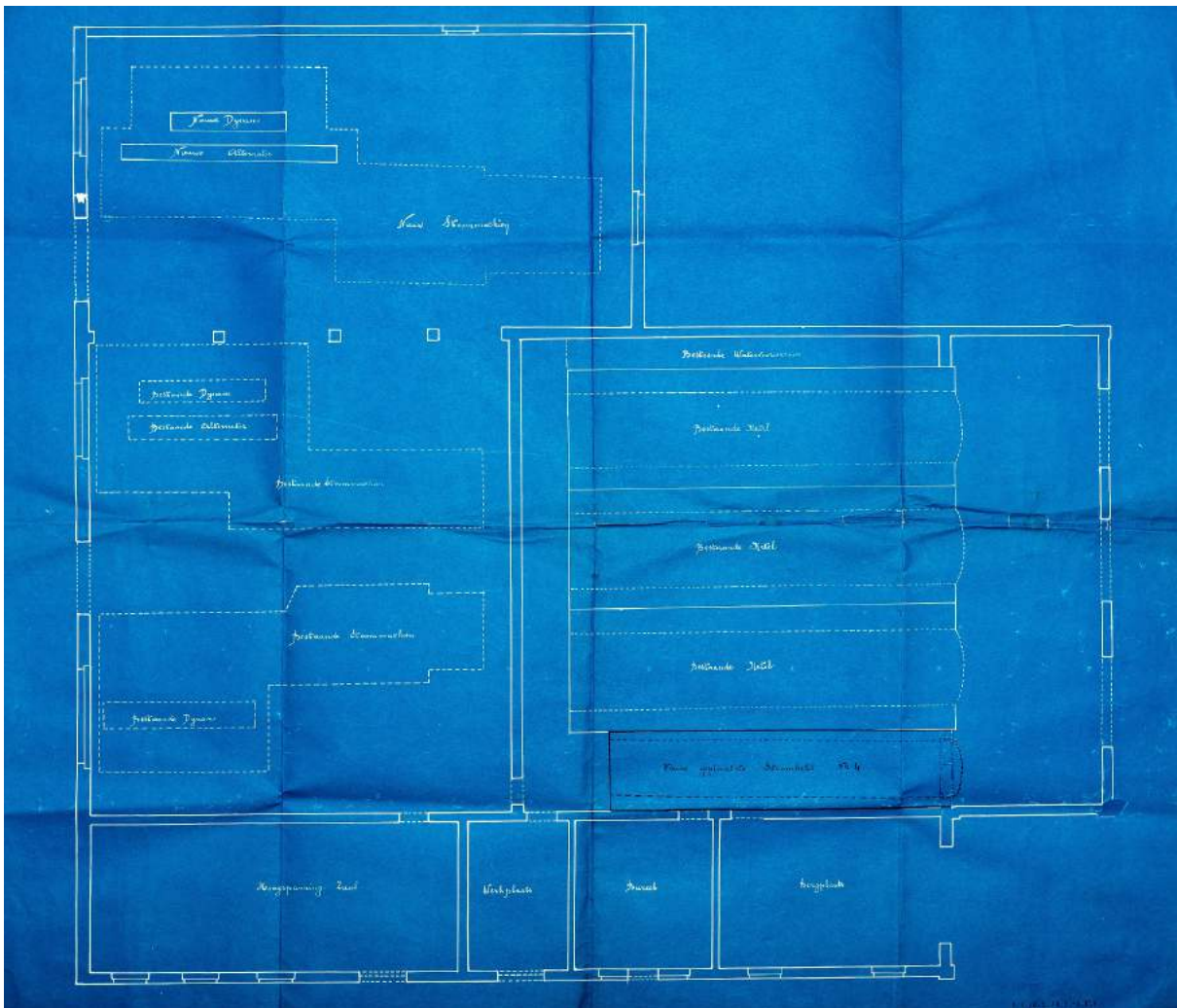
De machinezaal/het gedeelte van de centrale van 1936, waarin de beschermde stoommachine zich bevindt, vormt een kleiner rechthoekig volume onder betonnen plat dak. De zenitale lichtinval wordt hier in de lengterichting voorzien door twee smalle en lage glazen zadeldaken/ koepels (nok haaks op de straat). De korte straatgevel van dit gedeelte valt samen met de twee linker/ westelijke traveeën van de schermgevel van 1936. De vrij gesloten zij- en achtergevels zijn eenvoudig uitgewerkt in gele baksteen.

De oorspronkelijke bakstenen gevel maakt plaats voor een vernieuwd rood bakstenen parement in combinatie met een plint van breuksteen. Ook wordt er een extra travee in de gevel voorzien aan de oostkant van het gebouw, namelijk de poort naar het achterliggende terrein. De poort wordt opgetrokken in dezelfde architecturale uitwerking als de rest van de vernieuwde gevel. De nieuwe façade van de centrale is een pseudo-pilastergevel onder een hoofdgestel tussen een kroonlijst op dropmotief en een bredere kroonlijst, beide van granito-bepleistering, of simili-natuursteen ook wel cimorné pleister genoemd. De grote raamvlakken en sober uitgewerkte zijvolumes hebben plaatsgemaakt voor één symmetrische compositie van grote rondboogvensters in rechthoekige vensterregisters van simili-natuursteen met ijzeren ramen, typisch aan het Interbellum.

De oorspronkelijke tweebeukige centrale van 1900-1901 is bewaard. De ruimtewerking van de machinezaal (waar nu de moderne verdeelkasten staan) is bewaard: vanaf het 'bovendek' is er zicht tot in de kapconstructie, onder meer vanwege de zenitale verlichting. De wanden zijn bepleisterd, en dragen sporen van meerdere verflagen. Deze ruimte wordt momenteel nog steeds in gebruik genomen door Infrac voor elektriciteitsdistributie, en is voornamelijk zichtbaar door de moderne verdeelkasten die de ruimte indelen.

Vanuit de kelderruimtes (stoomketelzaal) leidt een korte trap naar de machinezaal. Een gietijzeren balustrade (dezelfde als diegene die zijn opgesteld rondom de beschermde stoommachine) is hier gebruikt als leuning rondom het trapgat in de machinezaal. Dergelijke balustrade is ook bewaard ter hoogte van de linker of zuidwestelijke travee van deze machinezaal. Mogelijk wijst dit op de vroegere opstelling van een stoommachine. In de kelders is de oorspronkelijke vloer uit zeshoekige keramische tegels gedeeltelijk bewaard.

In beide beuken zijn de oorspronkelijke dakconstructies (nok parallel met de straat) bewaard: geklinknagelde, metalen vakwerkspanten. De oculi in de top van de zijpuntgevels zijn in de tweede helft van de 20ste eeuw dichtgemetseld.

Afbeelding 20: Grondplan (vermoedelijk 1937). (Bron: Stad Izegem)

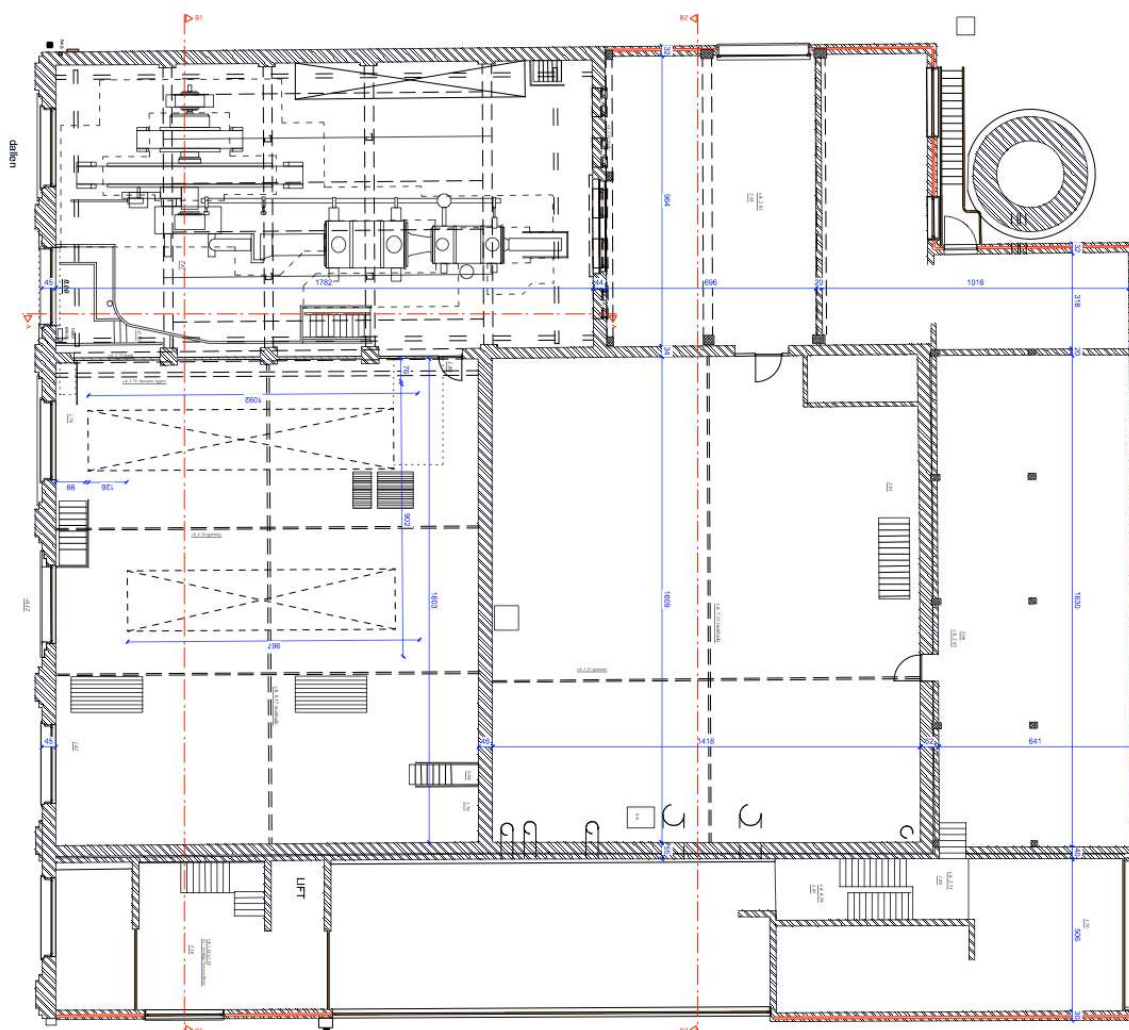
2.C.4. Herbestemming tot museum – verbouwing door F. Wylein

Nadat de centrale wordt stilgelegd in 1966, worden rond 1990 herbestemmingswerken uitgevoerd aan het gebouw. De Izegemse architect F. Wylein wordt geraadpleegd om de centrale te herbestemmen als museum. Voornamelijk wordt het schrijnwerk in het tweede travee aangepast om gebruikt te worden als ingang voor het museum. Ook aan het interieur van de machinezalen vinden kleinschalige werken plaats. De machinezaal wordt bescheiden aangepast zodat het gebruikt kan worden als museum. De vloer wordt afgedekt, de stoommachine zelf wordt gerestaureerd, etc. Naast latere schilderwerken aan de schoorsteen (naar verluidt geschilderd na het buitengebruik stellen ervan) worden verder eerder kleinschalige aanpassingen en oplapwerken aan het bestaande gebouw aangebracht. De kenmerkende rondvensters in de kopse gevels van de zadeldaken worden dicht gemetst. Ook de twee grote daklichten bovenop de originele machinezaal verdwijnen en worden vervangen door lange lichtstraten in pvc-dakplaten.

2.C.5. Verbouwing kantoorgedeelte

Er zijn ook nog enkele wijzigingen waar te nemen aan het volume door de aanbouw van recentere uitbreidingen. Achter de bestaande machinezalen worden nieuwe loodsen aangebouwd. Het lagere kantoorgedeelte van 1900-1901 wordt in 1961 vervangen door nieuwe L-vormige kantoorgebouwen en loodsen die ook ten noorden de centrale(s) omsluiten. Deze doen dienst als opslag. De loodsen maken echter geen onderdeel uit van het beschermingsbesluit. Verder wordt er aan de historische uitstraling van het gebouw weinig verandering opgemerkt.

De kantoor delen naast de voormalige poort worden in 2009 volledig vernieuwd. Een volledige verbouwing wordt achter de bestaande Interbellumgevel van 1936 geplaatst. Het gaat hier om een volledig moderne gele bakstenen uitbreiding. Deze renovatie werd ook uitgevoerd door F. Wylein, onder het bureau WAB. In samenwerking met BM Engineering werd een studie in 2005-06 uitgevoerd. De renovatie van de kantoorruimtes werd gefinaliseerd in 2009.

Afbeelding 21: Plan bestaande toestand). (Architectenbureau Maarten Dobbelaere)

2.C.6. Geschiedenis van de stoomketels en -machines

2.C.6.a. Tijdstippen plaatsing stoomketels/stoommachines

1901 :

- 2 stoommachines, elk 60 pK firma Bollinckx (Buizingen)
- 2 stoomketels firma Piedboeuf (Jupille)
- Aanvangsprijs elektriciteit : 70 ct / KWh voor private verlichting
- Officieel opening door Prins Albert I op 22 september 1901.

1902 :

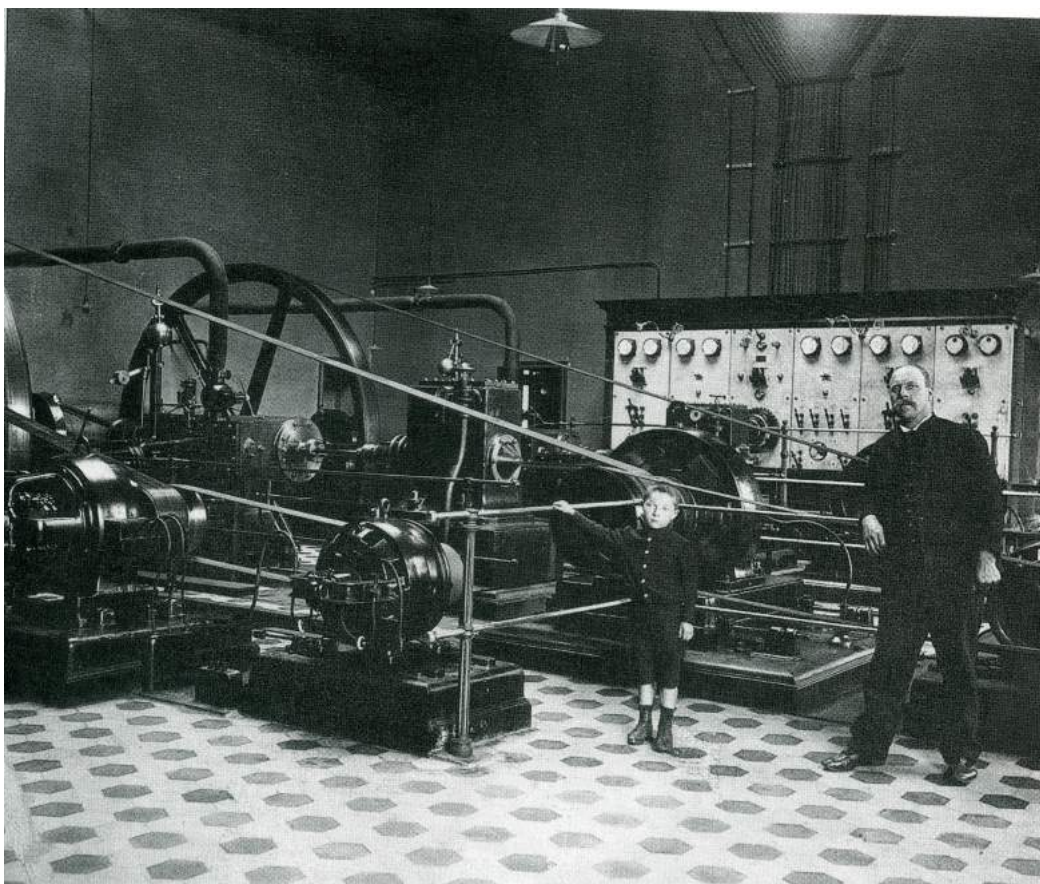
- 15 huizen en 1 motor aangesloten.

1903 :

- prijsverlaging van 70 naar 60 ct / KWh.

1907 :

- 1 stoommachine, firma Paret (Izegem), 25 Pk
- Deze stoommachine is relatief klein en wordt verder niet meer in rekening gebracht.

Afbeelding 22: De elektriciteitscentrale in 1910. Directeur Alfons Daenens met zijn zoon en latere opvolger Georges. Er staan dan twee stoomketels van ieder 55 m2 oppervlakte, twee machines met elk 60 PK, twee dynamo's op gelijkstroom van 40 kilowatt en een batterij accumulatoren van 455 ampère-uur. (Bron: Stad Izegem)

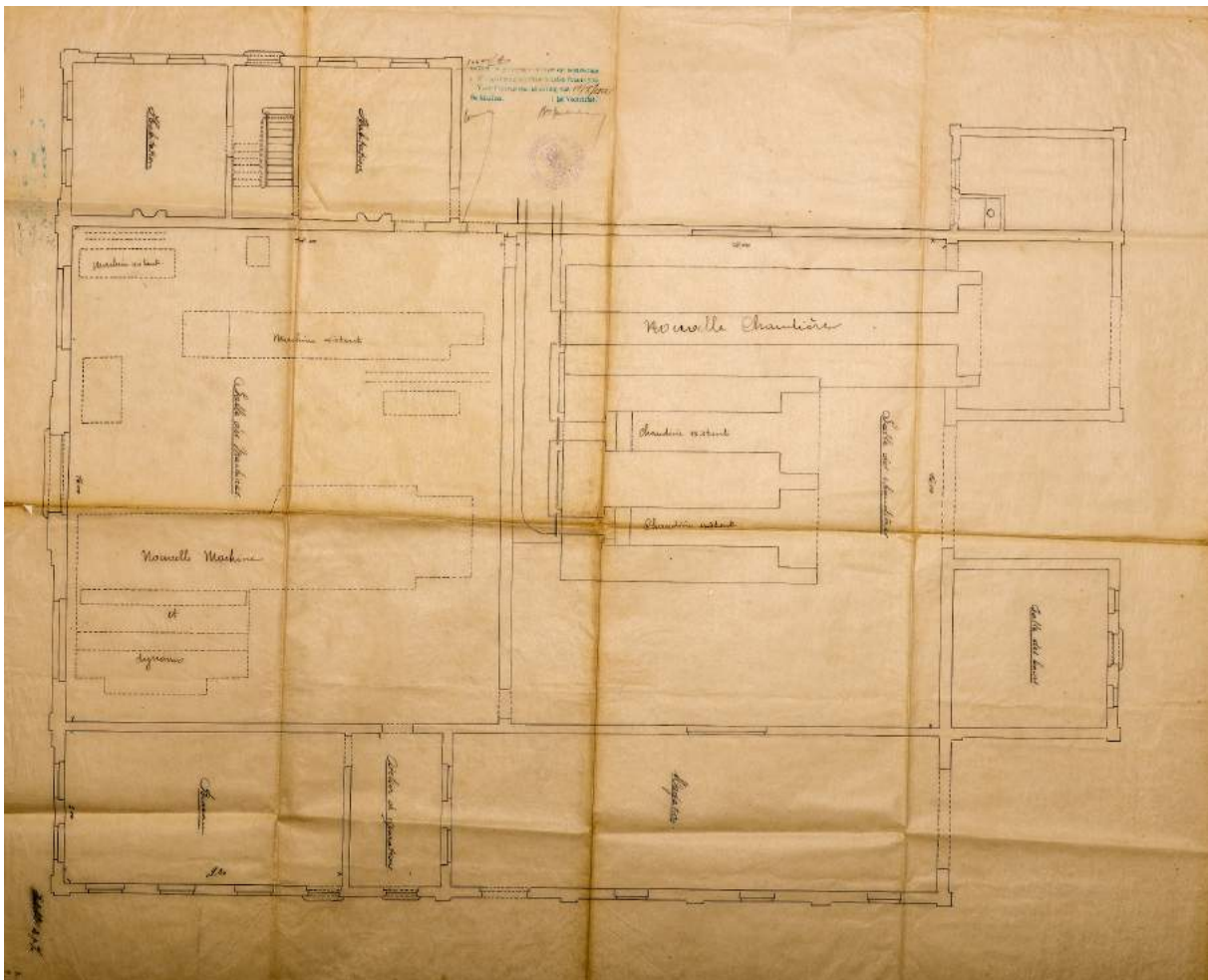

1911 :

- 1 stoommachine, firma Bollinckx, 250 Pk
- Een oude stoommachine van Bollinckx wordt vervangen.
- Het bleek een occasiemachine te zijn waarmee men vele moeilijkheden mee zou hebben.

1921 :

- 1 stoommachine 1000 pK firma Carels/Vandekerckhove (Gent)
- De 2 voorgaande stoommachines worden ontmanteld.
- 1 stoomketel MAHY (Wondelgem)

Afbeelding 23: Grondplan1922 - oorspronkelijke centrale. (Bron: Stad Izegem)

1924 :

- 1 stoomketel MAHY
- De 2 eerste Piedboeuf ketels werden ontmanteld en verkocht voor de prijs van 25.000 Bf.
- Op dit ogenblik stonden in de centrale 1 stoommachine en 2 stoomketels.

1927 :

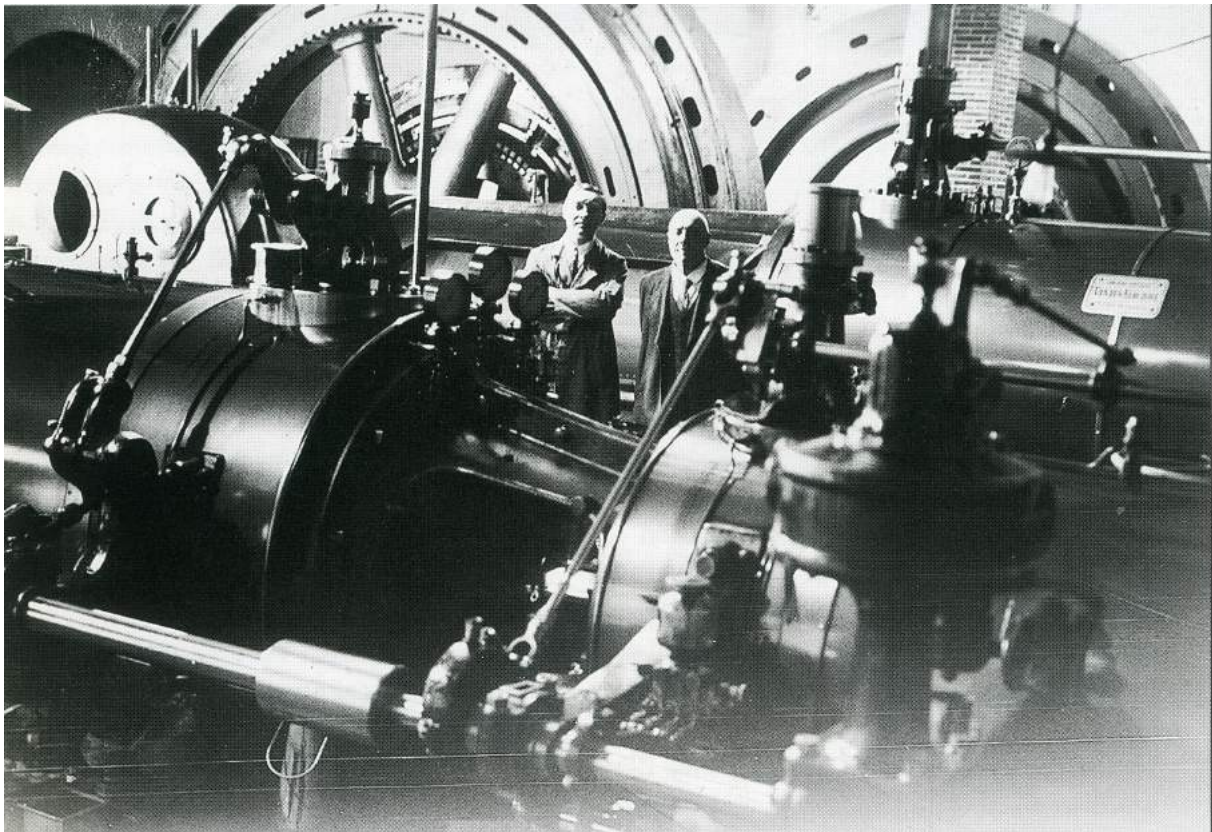
- 1 stoommachine 1500 pK firma Carels/Vandekerckhove (Gent)
- Op dit ogenblik kon men voor de eerste keer wisselstroom aanbieden aan de abonnees.
- De beide netten hebben blijven bestaan tot het stopzetten van de centrale in 1960.
- Kostprijs voor licht : 1,80 BFr / KWh

1928 :

- 1 stoomketel MAHY
- Op dit ogenblik stonden in de centrale 2 stoommachines (2500 pK) en 3 stoomketels (150 m² en 12 bar)

1936 :

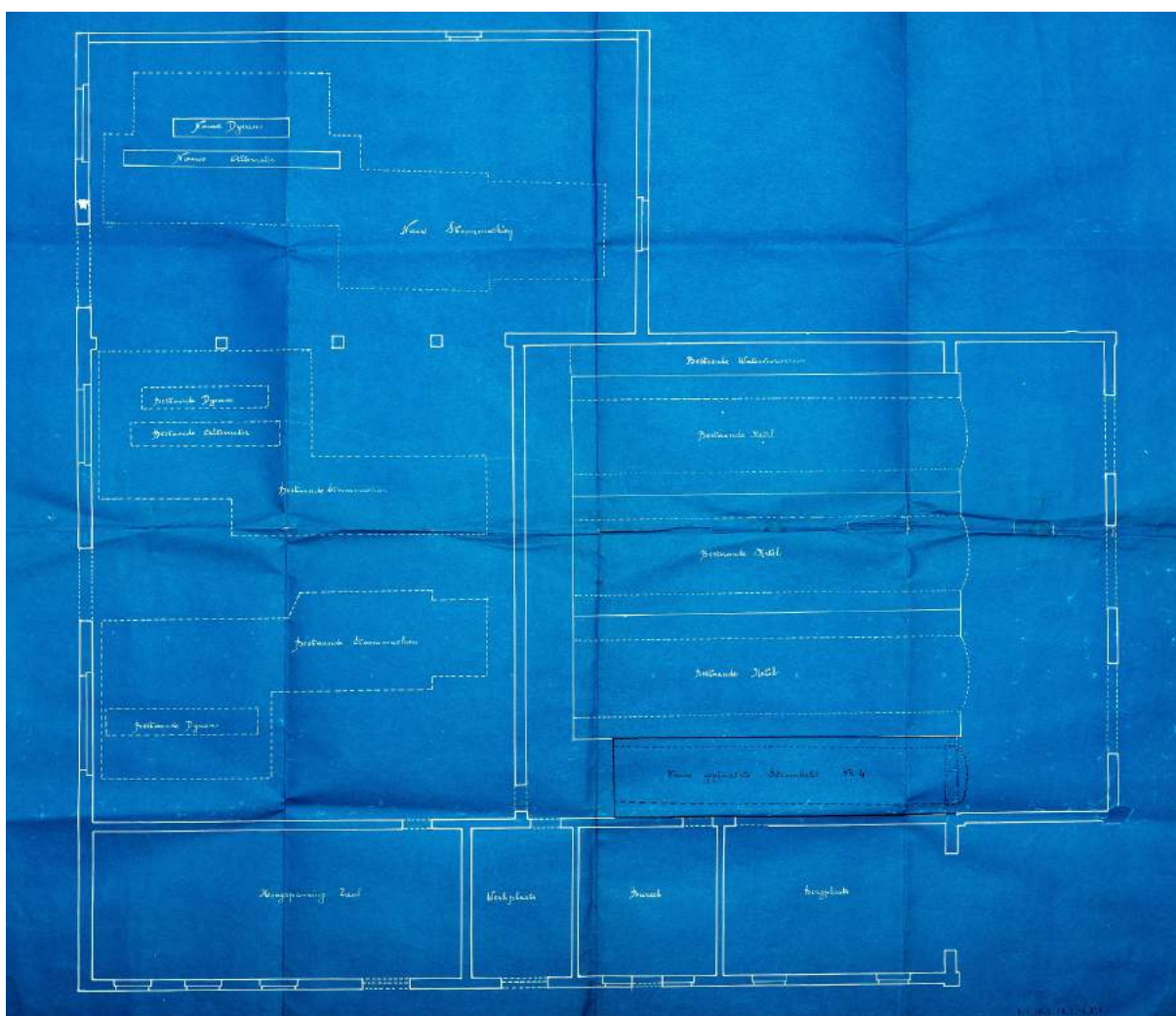
- Uitbreiding van het gebouw om al de nieuwe machines te kunnen plaatsen.
- 1 stoommachine 1650 pK, firma Carels/Vandekerckhove-Gent, tandem-compound
- Kostprijs van de ganse installatie inclusief condensor : 1.100.00 Bf
- Op dit ogenblik stonden in de centrale 3 stoommachines (4150 pK) en 3 stoomketels (150 m² en 12 bar).
- Oktober 1937 bezoek van koning Leopold III en inhuldiging van nieuw gebouw en installaties.

Afbeelding 24: De drie stoommachines in 1936. Vooraan een kleine 900 PK-machine voor gelijkstroom, in het midden een stoommachine die nooit helemaal voldoening gaf en achteraan de stoommachine die in 1936 geleverd werd door de Werkhuizen Carels en Van den Kerchove uit Gent. Links Georges Daenens, rechts zijn vader Alfons. (Bron: "100 jaar Etiz")

1938 :

- 1 stoomketel FUMIERE (Forchies – la – Marche)
- De centrale is gespaard gebleven van oorlogsschade doch het net heeft veel schade opgelopen en geleidelijk aan nam het aantal abo's en ook drijfkracht (fabrikanten) sterk toe. De leveranciers konden niet ogenblikkelijk apparatuur leveren om de overbelasting op te heffen omwille dat de Duitsers alle materiaal opeisten om oorlogstuig te maken (firma Krupp) en er werd beslist in oktober 1941 om een leveringscontract af te sluiten met "Société intercommunale de Belgique" het latere INTERCOM, EBES, ELECTRABEL en nu GDF-SUEZ, voor de levering van 400 KWh hoogspanning gedurende 5 jaar.
- Er dient ook opgemerkt dat in deze tijdsperiode de "stoomturbines" vol in opgang waren en Izegem uiteindelijk met een oude installatie van stoommachines en stoomketels zat.

Afbeelding 25: Inplanting stoomketels en generatoren (vermoedelijk 1937). (Bron: Stad Izegem)

Vanaf 1950 :

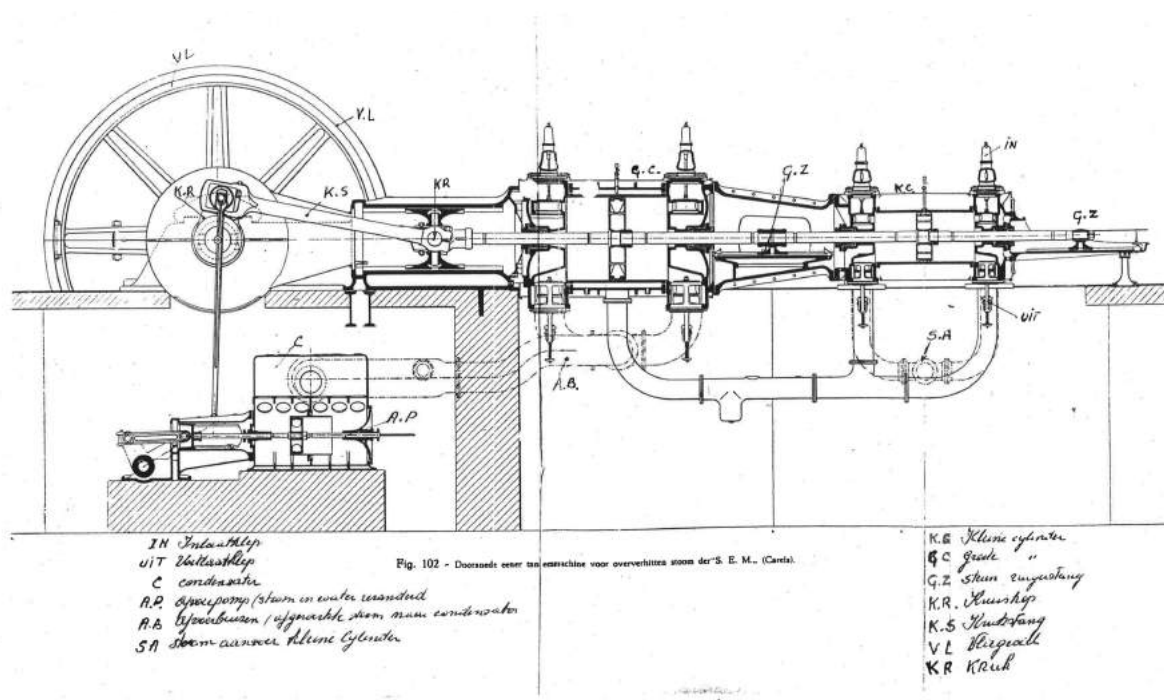
- wordt dan een definitief contract afgesloten met INTERCOM voor de verdere levering van elektriciteit, doch in het contract stond gespecificeerd dat de eigen electriciteitsproductie verder mag gebeuren.
- Vanaf de jaren 1950 tot 1961 worden geleidelijk aan de oude gelijkstroomnetten omgevormd naar wisselstroom. De centrale mocht pas definitief stil gelegd worden als alle huizen op wisselstroom waren aangesloten, dit was omstreeks 1961.
- Dit is de uiteindelijke uitrusting geworden van het Izegems Electriciteitsbedrijf, er werd niet meer uitgebreid en stelselmatig werd de eigen elektriciteitsproductie afgebouwd vanaf 1947. De grootste eigen productie gebeurde dan ook in 1946/47 en bedroeg ongeveer 4000 KWh. De hoeveelheid elektriciteit die van Intercom aangekocht werd in de periode 1946/47 bedroeg ongeveer dezelfde hoeveelheid, nl. ongeveer 4000 KWh en dit voor een periode van 5 jaar. De aansluiting gebeurde aan een hoogspanningscabine van Intercom op de wijk “De Liester”.
- Uiteindelijk is de productie volledig gestopt in de jaren 1960/61, tegen dan bestond het gelijkspanningsnet niet meer en werd uitsluitend wisselstroom aangeboden.

2001 :

- Het honderdjarig bestaan van de centrale werd gevierd met een bezoek van koning Albert II.

2.C.6.b. Stoommachine van 1936 en haar toebehoren

De "tandem compound"-stoommachine in de Izegemse elektriciteitscentrale werd in 1978 beschermd als monument, maar werd vervangen in het beschermingsbesluit in 2015 waar zowel de centrale als de schoorsteen als de “tandem compound” stoommachine en toebehoren omvat zit. De stoommachine werd in 1936 geproduceerd door de Gentse firma S.E.M. Division Usines Carels & Vanden Kerchove en heeft een vermogen van 1200 pk bij 107 toeren per minuut. Het maximale vermogen van de stoommachine bedraagt 1650 pk. De machine heeft een massa van in totaal 110 ton. Om de stoommachine dag en nacht te laten draaien waren permanent twee mensen in de weer. Per dag werden ongeveer 8 ton kolen en 316 m³ water verbruikt. In het beschermingsdossier van 1978 werd gesteld dat de stoommachine de grootst bewaarde machine van dit type in Vlaanderen is.

Afbeelding 26: Tandem-compound-stoommachine. (Bron: Stad Izegem)

Bovendeks staan de hogedruk- en lagedrukcilinder in tandem of na elkaar opgesteld. De benaming 'compound' betekent dat de lagedrukcilinder afgewerkte stoom van de hogedrukcilinder gebruikt. De hogedrukcilinder werkt bij een stoomdruk van 12 bar, terwijl de lagedruk cilinder functioneert bij iets minder dan de helft van die druk. De hogedrukzuiger of kleine cilinder heeft een doorsnede van 0,66 meter; de lagedrukzuiger of grote cilinder heeft een diameter van 1,140 meter. De stoomverdeling gebeurt door verticaal gebalanceerde zuigerkleppen. De inlaatkleppen van de kleine cilinder worden geregeld door een regulator. De machine is beveiligd door een veerregulator. De twee na elkaar opgestelde cilinders brengen samen de zuiger in beweging die een slaglengte van 1,1 meter heeft. De lineaire beweging van de zuigerstang wordt via een drijfstaangkrukmechanisme omgezet in een draaiende beweging.

De draaiende beweging drijft een dynamo en alternator aan die werd gebouwd door het bedrijf Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi (ACEC). De dynamo (525 kW, 220V, 2500 A) produceerde gelijkstroom voor de bekrachtiging van de alternator (65 A nodig). Het overschot van de 2500 A die door de dynamo werd opgewerkt, werd in de vorm van gelijkstroom geleverd aan het net van Izegem (het oudste aangesloten gedeelte van de stad dat het dichtste bij lag). De gelijkstroomdynamo leverde 230 volt, wat precies de juiste spanning was voor het gelijkstroomdistributienet van het centrum van Izegem.

De alternator (3 fasig, 600 kVA) leverde 10.000 V wisselspanning. Die elektrische energie kon gemakkelijk over grote afstanden worden verplaatst en ter plaatse eenvoudig worden omgezet naar een bruikbare spanning. De alternator heeft een rotor van 220V - 65 A en een stator van 10 kV - 34,6 A ster. Een bijzonder element van de alternator is dat het vliegwiel van de stoommachine van 4,6 meter diameter en 36 ton erin werd geïntegreerd. De rotor van de alternator met de elektromagneten vormt met name meteen het vliegwiel van de stoommachine die de krukas door zijn dood punt haalt. Dit type kan als een vliegwielalternator worden omschreven.

Afbeelding 27: Stator aangevoerd per trein 1936. (Bron: Stad Izegem)

Benedendeks (onder de machinezaal van 1936) zijn nog enkele leidingen te vinden voor de aanvoer van stoom vanuit de stoomketels (stoomketelzaal, ketels in de jaren 1970 uitgebroken) en de afvoer van afgewerkte stoom. Momenteel is nog de natte luchtpomp en het condensatiesysteem aanwezig in de kelder, links naast de trap bij het binnenkomen in de hal. De afgewerkte stoom uit de lagedrukcilinder condenseert in de condensor door de inspuiting van koud water (injectie of mengcondensatie). Daarbij ontstaat condensaat (water), lucht en onderdruk. De onderdruk creëert een sterke drukvermindering achter de zuiger in de lagedrukcilinder zodat er minder tegendruk is bij de arbeidsslag. Het stoomverbruik wordt daarbij lager en het rendement van de machine hoger. De natte luchtpomp voert de lucht en het condensaat af uit de condensor. De natte luchtpomp is een verticaal opgestelde zuiger die wordt aangedreven door een stang verbonden met het drijfstangkrukmechanisme van de stoommachine. Het condensaat werd terug naar het kanaal gepompt. De wanden van de kelder en ook een gedeelte van de vloeren zijn opgetrokken uit baksteen. Minstens één grote sleutel om aan de leidingen te sleutelen is bewaard.

2.C.6.b. Huidige toestand en gebruik

Dankzij een groep enthousiaste vrijwilligers is de stoommachine op een presentabele manier onderhouden en opgesteld voor publiek. De werking van de machine kan draaiend gedemonstreerd worden aan de hand van een kleine elektromotor op een laag toerental (ongeveer 1 toer per minuut). Rondom staan vele demonstratietoestellen en affiches om de werking van de stoommachine verder toe te lichten.

Beeldmateriaal demonstratie huidige werking machine³²:

<https://youtu.be/6q9j3P8z5Pc>

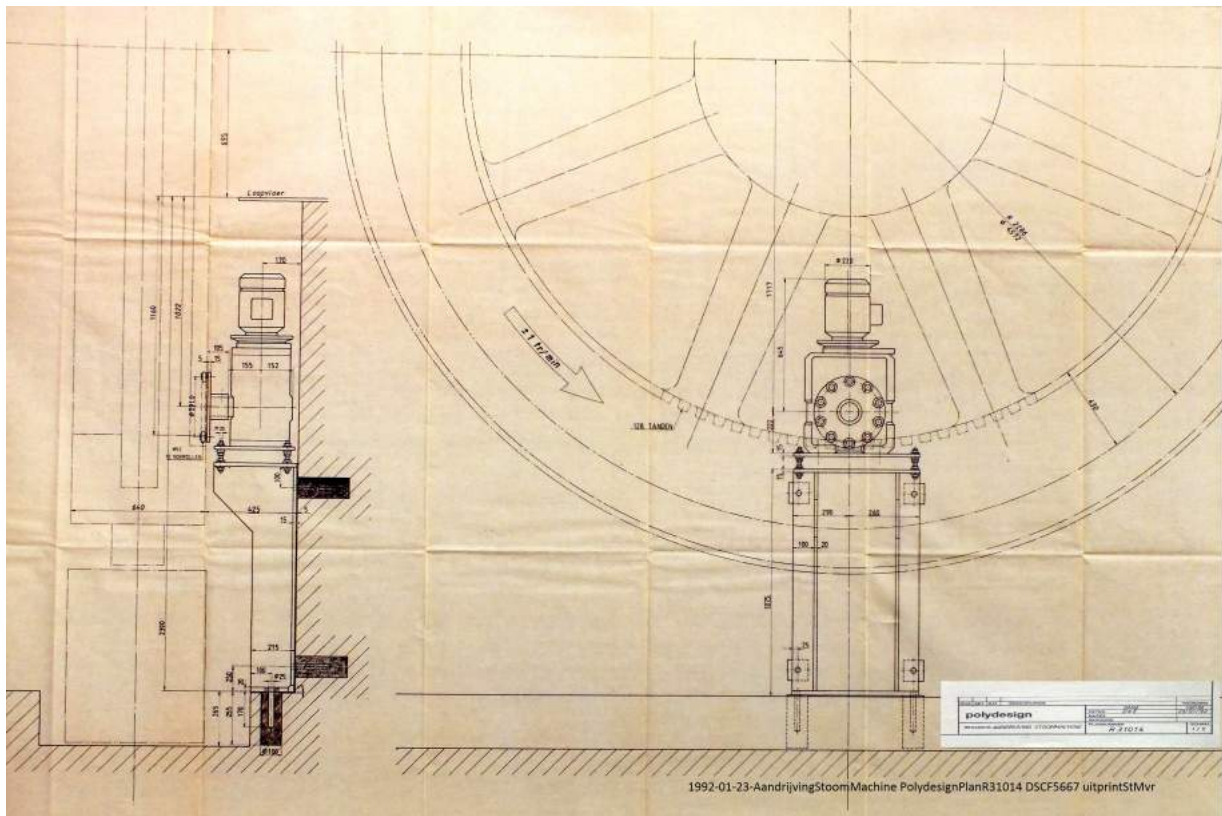
<https://youtu.be/9qwU1zDz2i0>

<https://youtu.be/V061rkMX6yU>

<https://youtu.be/PlnHmlyAwL4>

<https://youtu.be/OxjzXE7FjoU>

³² Architectenbureau Maarten Dobbelaere

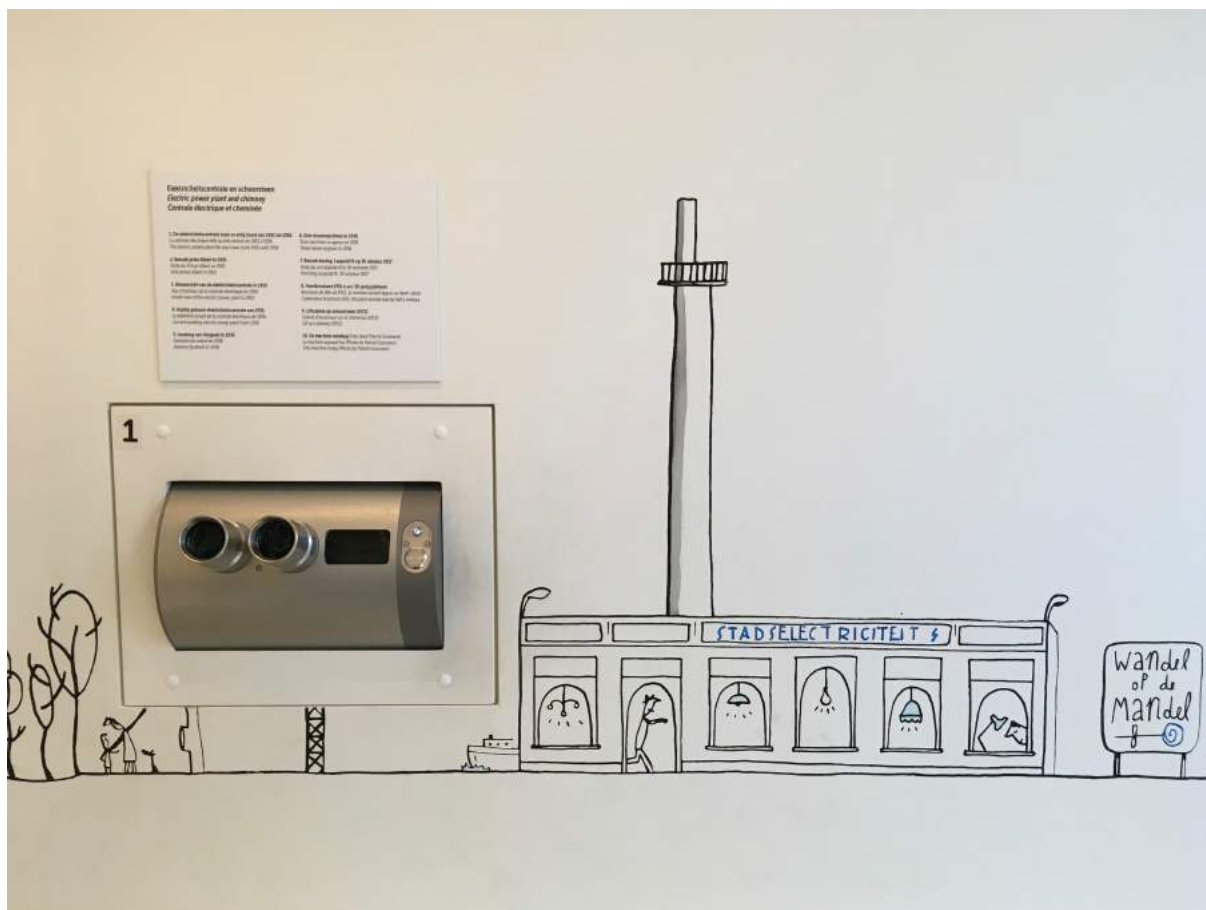

Afbeelding 28: Aandrijving vliegwiel 1992. (Bron: Stad Izegem)

2.C.7. Implementatie extern museum

In dezelfde straat als de elektriciteitscentrale bevindt zich Eperon d'Or. Dit is een voormalige schoenfabriek in Izegem en is momenteel in gebruik als industriële erfgoedsite. Het museum herbergt de schoenen- en borstelcollecties van de stad Izegem en daarnaast ook een streekbezoekerscentrum.³³ Het voorgebouw staat op de inventaris onroerend erfgoed en is beschermd als monument sinds 1999, de achterliggende fabriekspanden staan sinds 2009 op de lijst bouwkundig erfgoed.³⁴

Bij de start van de museumwandeling wordt de historie van de omgeving toegelicht. Aangezien de industriële ontwikkeling een belangrijke rol speelt in dit gebied wordt via 10 foto's de historiek van de elektriciteitscentrale kort aangehaald.

Afbeelding 29: Toelichting in museum Eperon d'Or 2017. (Bron: Maarten Dobbelaere)

³³ eperondor.be

³⁴ Inventaris onroerend Erfgoed - Eperon d'Or

2.D. BIBLIOGRAFIE

Literatuur:

DE GUNSCH A., METDEPENNINGHEN C. & VANNESTE P. met medewerking van Tansens A., *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie West-Vlaanderen, Arrondissement Roeselare, Kantons Hooglede - Izegem - Lichtervelde*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 17N2, Brussel – Turnhout, 2001

DE VLEESCHAUWER D. & KERCKHAERT N., *Van Desclée tot Gaselwest: een energiek avontuur doorheen de tijd*, Kortrijk en Tielt: Lannoo, 1995

LERMYTE J.M., *Geschiedenis van Izegem*, 1985

STAD IZEGEM, *50 jaar eigen elektriciteitsdiensten 1901-1951*, 1961

VANNESTE P., *Ministerieel besluit tot bescherming als monument van de elektriciteitscentrale, inclusief de “tandem compound”-stoommachine met alle leidingen, pompen, condensor en toebehoren, de elektrische installaties (dynamo, alternator en schakelbord), en de schoorsteen in Izegem*, Brussel, 2015

VERFAILLE M., *60 jaar stadselektriciteit*, in *Ten Mandere*, nummer 5, 1962, p. 5-19

WESTTOER, *‘Stoom en Stroom Museum’*, z.j., <http://www.westtoer.be/nl/doen/stoom-en-stroom-museum>

FRIEDEL EN ISRAEL 1986

TERLINDEN EN ZEHNLE 2001

MOEYKENS S. DELANGHE G. 2012, p. 10

PROVINCIAAL ARCHIEF WEST-VLAANDEREN, *Hinderlijke, ongezonde en gevaarlijke inrichtingen*

REGISTRATIEKANTOOR IZEGEM, Kadasterarchief, 207

ARCHIEF ONROEREND ERFGOED

50 JAAR EIGEN ELEKTRICITEITSDIENSTEN. 1951, p. 37

SAI, B3, Aankopen Etiz, AE141-AE145 + allerlei, gemeenteraadsbeslissing 24/02/1900

SAI, Beraadslagingen van het Collegie van burgemeester en schepenen der stad Iseghem 1899-1913

SAI, Register der beraadslagingen van den gemeenteraad

BORSTELMUSEUM IZEGEM, los archief, Etiz. Notulen vergaderingen van den beheerraad der stadselektriciteit

IBID.

EANDISMAGAZINE 2006, nr. 1

Internetbronnen:

DE GUNSCH A., *'Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: Prins Albertlaan'*, 2001, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/107335>

DE GUNSCH A., *'Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: Izegem'*, 2001, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/121729>

DE GUNSCH A., *'Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: Elektriciteitscentrale'*, 2001, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/51611>

ETWIE, *'Izegemse centrale 'Stadselektriciteit' met schoorsteen definitief beschermd als monument'*, 2015, <http://www.etwie.be/nieuws/izegemse-centrale-stadselektriciteit-met-schoorsteen-definitief-beschermd-als-monument>

STAD IZEGEM, *'De geschiedenis van de Izegemse schoeiselnijverheid'*, z.j., <http://musea.izegem.be/content/1802>

STAD IZEGEM, *'Een korte geschiedenis Izegemse borstelnijverheid'*, z.j., <http://musea.izegem.be/content/1828>

WESTTOER, *'Stoom en Stroom Museum'*, z.j., <http://www.westtoer.be/nl/doen/stoom-en-stroom-museum>

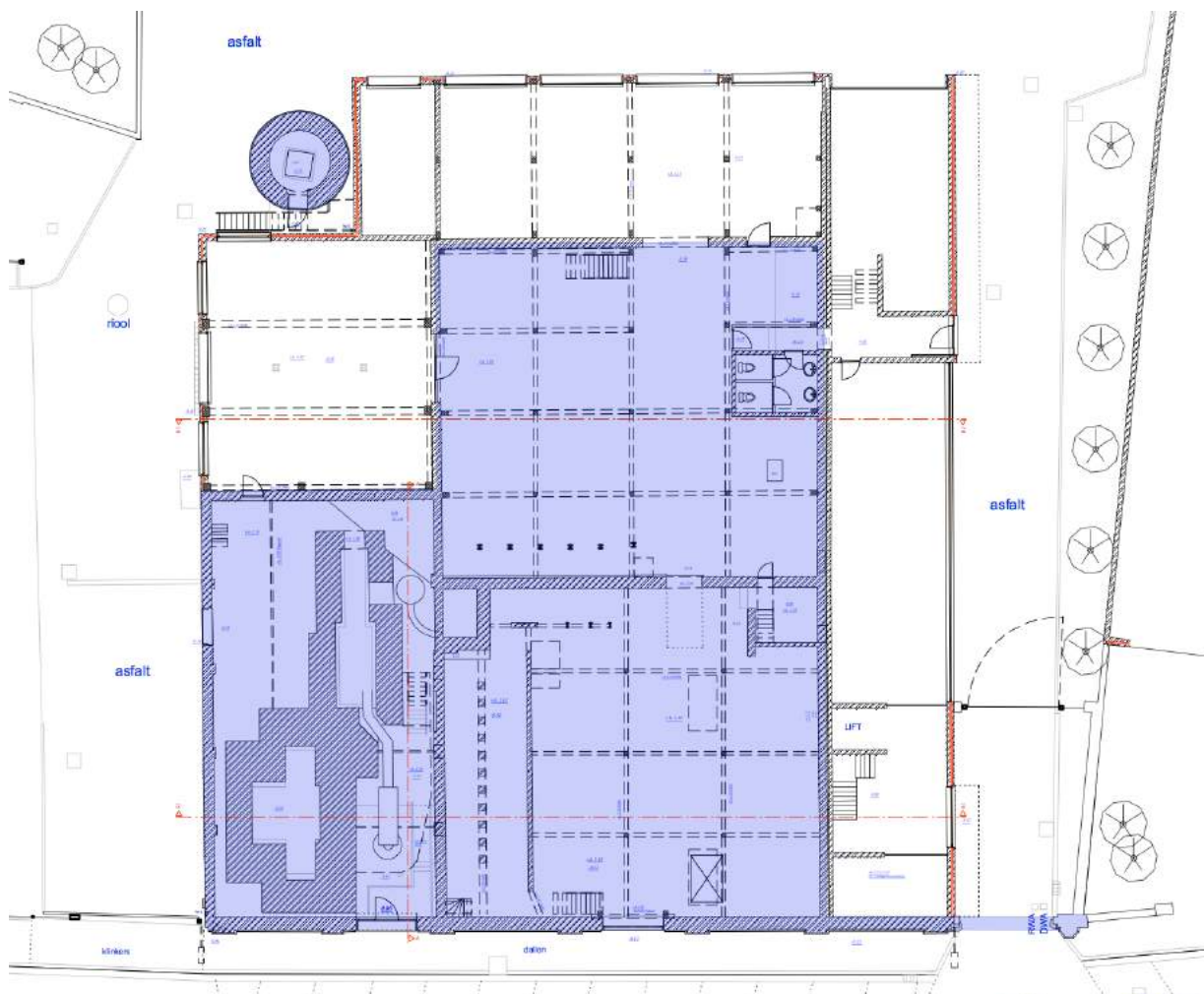
3. INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND

3. INVENTARISATIE HUIDIGE TOESTAND

3.A. OPMETINGSPLANNEN VAN DE BESTAANDE TOESTAND

In **BIJLAGE 5** bevinden zich de opmetingsplannen van de bestaande toestand.

3.B. INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

Afbeelding 30: grondplan met aanduiding “te restaureren”. (niet op schaal) – zie ook BIJLAGE 5 (plannen bestaande toestand, op schaal)

3.B.1. Schoorsteen

De beschermde schoorsteen kende enkele aanpassingen. De oorspronkelijke schoorsteen van het gebouw van 1901 werd al snel vervangen door de actuele schoorsteen in 1929³⁵.

In 1972 werd een cabine op de schoorsteen geplaatst, samen met lift. Deze heeft geen vastgelegde erfgoedwaarde.

De schoorsteen is geschilderd in diverse (Belgacom) kleuren, deze beschildering heeft geen erfgoedwaarde.

3.B.2. Centrale - Exterieur

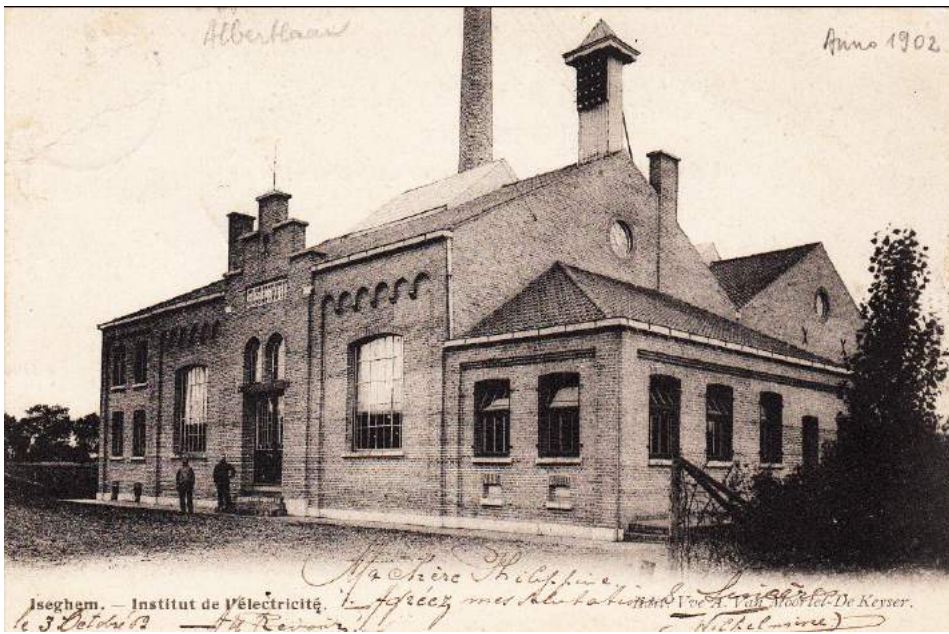
Stijlkenmerken oorspronkelijke centrale – grotendeels verdwenen

In de oorspronkelijke toestand van de centrale is een Vlaamse baksteenarchitectuur van begin 20ste eeuw voelbaar. Veel industriële architectuur werd vaak opgetrokken in een baksteenarchitectuur van relatief strakke ontwerpen, gericht naar het functionele, met een schaarse aanwezigheid van versiering of motieven. De oorspronkelijke centrale bevat echter enkele opvallende detailleringen. Onder andere de verhoogde monumentale inkom met kopse trapgevel in de straatgevel, bekroond met een opschrift en een ijzeren ornament. Ook een brede kroonlijst met herhalende bakstenen dropmotieven en rechthoekige gevelregisters met enkel en dubbel inspringende omlijstingen bepalen het gevelaanzicht verder. Vaak aanwezig bij baksteenarchitectuur zijn muurankers. Deze zijn dan ook aanwezig in de gevel van de oorspronkelijke centrale. In de straatgevel bevindt zich een sierlijk uitgevoerd muuranker boven de inkom. De zijgevels bevatten soberdere muurankers. Een ander typisch kenmerk voor industriële architectuur zijn grote raamvlakken voor lichtinval. Heel wat verschillende nijverheden hadden nood aan veel licht. Dus in tegenstelling tot andere types architectuur uit de tijd, zijn ook hier grote raampartijen aanwezig in het hoofdvolume en aan de inkom van de machinezaal. Aansluitend bevat de centrale uit 1901 twee daklichten en rondvensters voor zenitaal licht.

In actuele toestand zijn de meeste stijlkenmerken gewijzigd of verdwenen. Dit komt voornamelijk door de drastische verbouwing van Louis Verstraete in 1936 waarbij de Vlaamse baksteenstijl verdween en plaats maakte voor een nieuw aanzicht.

---

³⁵ P. VANNESTE, *Ministerieel besluit tot bescherming als monument van de elektriciteitscentrale, inclusief de "tandem compound"-stoommachine met alle leidingen, pompen, condensator en toebehoren, de elektrische installaties (dynamo, alternator en schakelbord), en de schoorsteen in Izegem*, Brussel, 2015

1902

na 1936

2009

Abbeelding 31: Foto-overzicht van de voorgevel en oostelijke zijgevel doorheen de jaren. (Bronnen: Delcampe, Google Maps)

Stijlkenmerken huidige toestand

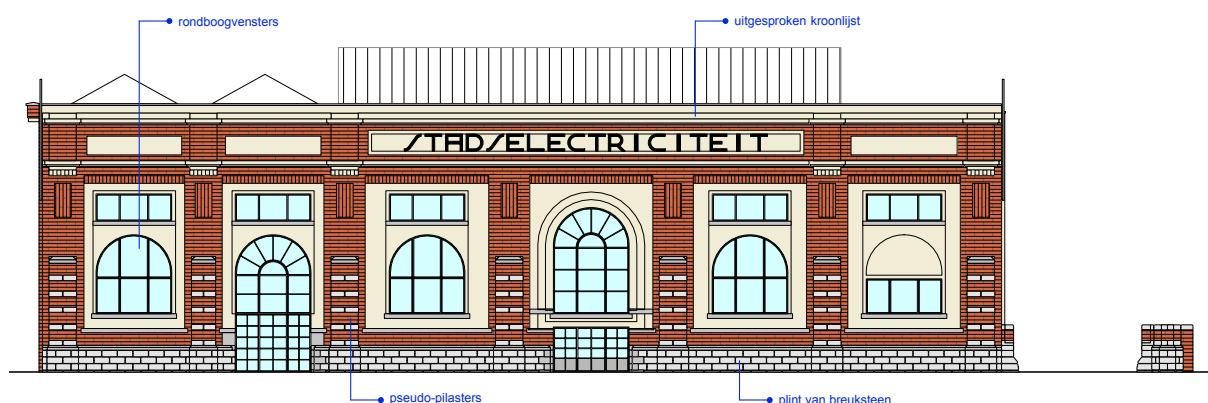
De centrale bevat algemeen gezien één bouwlaag en een kelderverdieping. Deze opdeling wordt ook zo vertaald in de gevel. Aan de oostzijde van de straatgevel zijn de kantoorruimtes echter opgebouwd uit twee lagen. Dit is evenwel niet direct merkbaar in het algemeen gevelaanzicht. Deze opdeling is wel te zien in de laatste travee, waar het raamvlak een andere verdeling bevat dan de rest van het buitenschrijnwerk.

Deze gevelopstelling bevindt zich deels onder een plat dak en deels het oorspronkelijke tweebeukige zadeldak.

De voornaamste overgebleven elementen van de oorspronkelijke centrale zijn het tweebeukig zadeldak en de tipgevels.

- Voorgevel

De schermgevel van 1936 suggereert vanuit de Prins Albertlaan en vanaf de stationsperrons (de zuidzijde van de laan is onbebouwd en paalt aan de spoorweg) een imposant bakstenen eenheidsgebouw onder plat dak. Niet toevallig situeren de twee machinezalen zich aan deze zijde van het gebouw. Het imposante hoofdstel met opschrift "Stadselectriciteit" in typische jaren 1930-belettering, met kenmerkende platte 'S'³⁶ vervolledigt de suggestieve werking. De materie van deze vooruitspringende letters bestaat uit zwarte gebakken aarde letters.

Afbeelding 32: Voorgevel met belangrijke erfgoedelementen. (niet op schaal) – zie ook **BIJLAGE 5 (plannen bestaande toestand, op schaal)**

De grote rondboogvensters zijn typologisch kenmerkend voor fabrieksgebouwen, en meer bepaald voor machinezalen: het onderhoud van de stoommachines (smeren, bijregelen enz.) vereiste veel licht! De gevelritmering geeft ook de verhoogde begane grond aan. De twee poorten (onder de rondboogvensters in de tweede en de vierde travee) geven via de kelders onder de machinezalen, toegang tot de zalen. In de tweede travé van de westzijde wordt de gevel samen met het schrijnwerk aangepast om de ingang van het museum te vormen.

Het parement van de schermgevel (1936) is opgetrokken uit rode sierbaksteen; voor de sokkelvormende plint en de sierelementen worden ruw gekapte natuurstenen blokken (mogelijk 'gekloven' steen van het type zandsteen of grès) en ook blauwe hardsteen gebruikt.

³⁶ MOEYKENS S. DELANGHE G. 2012, p. 10

De verticale (pseudo-)pilasters of lisenen zijn horizontaal geaccentueerd met natuurstenen blokken, waardoor ze bij de plint aansluiten. De pilastergevel is horizontaal afgelijnd door een uitkragend hoofdgestel, gevat tussen een gekorniste lijst op dropmotief en een kroonlijst, beide in grote egale blokken in kunststeen, waarmee natuursteen geïmiteerd wordt. De casementen waarmee het hoofdgestel opengewerkt is, benadrukken de bijna-symmetrie van de gevel: het lange en verdiepte casement boven de drie middentraveeën draagt het opschrift "Stadselectriciteit", en wordt geflankeerd door de korte (lengte van één travee) casementen boven de twee linker traveeën en de rechter travee. De pilasters komen slechts tot een bepaalde hoogte (de aanzet van de rondbogen) vooruit in de gevel, daarboven worden ze gesuggereerd in de verticale stroken van het baksteen metselwerk.

Afbeelding 33: Aanzicht voorgevel - 2016 (Bron: Monumentenwacht)

De gevel is sterk geritmeerd door de afwisseling van de rode machinale sierbaksteen (dieperliggende lintvoegen, de korte stootvoegen liggen in het gevelvlak) met vlakken in grijs/beige granito-beploistering, en ook door de afwisseling van rechthoekige en rondbogige elementen. Rechthoekige elementen in granito-beploistering zijn de casementen en de vensterregisters. De vensterregisters zijn opengewerkt met rondboogvensters. De middelste (poort)travee (toegang tot de machinezaal van de oorspronkelijke centrale) is het imposantste door de hogere vensterboog. Deze vensterboog is gevat in een geprofileerde en verdiepte omlijsting, die nog eens benadrukt wordt door zwarte tegeltjes. De overige vensters zijn lager (dit is de hoogte van de vroegere rondboogpoort rechts), en met een bovenliggend rechthoekig venster in een verdiept register gevat.

Uit de bovenstaande beschrijving blijkt dat het spel van verticale en horizontale lijnen erg belangrijk is bij deze schermgevel. Ook in het metalen raamwerk van de vensters is dit spel van horizontale en verticale lijnen aanwezig (grote roedeverdeling). De twee rechthoekige,

ijzeren poorten (tot de machinezalen) sluiten met een kleine roedeverdeling aan bij de plint. De vensters boven deze poorten hebben aan de bovenzijde een waaivormige roedeverdeling (links niet oorspronkelijk, confer oude foto).

De rechter travee van de schermgevel maskeert de kantoren onder plat dak, van de jaren 1960-1970. Het bovengedeelte van het rondboogvenster is hier blind.

Stilistisch vormt de schermgevel een interpretatie van het classicisme, zoals blijkt uit de strakke horizontale en verticale ritmering, ondersteund door contrasterend materiaalgebruik (rode baksteen, elementen in natuursteen, kunststeen en simili-beploistering). De uitwerking van de decoratieve elementen is schatplichtig aan de Art Deco.

Jammer genoeg werd op 5 september 1972 de ronde toegangspoort rechts van de centrale afgebroken. Dit gebeurde omdat een hoge hijskraan doorgang moest verleend worden voor het plaatsen van de cabine op de schoorsteen.

Afbeelding 34: Verbouwingswerken na afgebroken toegangspoort (Bron: Stad Izegem - Maarten Dobbelaere)

- Zijgevel en tipgevels

De westelijke zijgevel maakt ook deel uit van de machinekamer van 1936. Het is opgebouwd als een sobere, massieve gevel in rode baksteen. Deze rode baksteen is echter van een ander type metselwerk dan de voorgevel. Het enige ornamentele aanwezig bij deze gevel is een uitkragende sobere kroonlijst. De andere gevels van de huidige toestand zijn opgemaakt uit recentere uitbreidingen en bevatten geen historische elementen van de centrale.

- Schrijnwerk

De centrale wordt gekenmerkt door grote rondboogvensters, gelegen in de voorgevel in de verdiepte rechthoekige vensterregisters uit granito-beploistering. De raamomlijstingen van de middelste inkomtravee zijn afgelijnd met zwarte biezen. Het schrijnwerk bestaat uit stalen raamverdelingen, een typisch kenmerk van de interbellum-periode. De meeste gevelvlakken in de straatgevel bevatten ook rechthoekige raampartijen boven de rondboogvensters. Het schrijnwerk aan de inkompartijen van de machinezalen zijn doorgetrokken tot aan dorpelniveau en geven zo toegang tot de kelderverdieping.

Afbeelding 35: Voorgevel met stalen schrijnwerk - 2010 (bron: Maarten Dobbelaere)

In het gevelvlak aan de oostelijke zijde van de voorgevel zit pvc schrijnwerk.

- Dak

Naast de zadeldaken van de oorspronkelijke machinekamer van 1901, heeft het gebouw voornamelijk platte daken. De twee zadeldaken zijn bekleed met platte rode dakpannen en worden gedragen door geklinknagelde, metalen vakwerkspanten die zichtbaar zijn in het

huidige interieur. De twee zadeldaken bevatten drie lichtstraten, toegepast om zoveel mogelijk zenitaal licht in de machinezaal binnen te laten vallen. Deze lichtstraten zijn niet origineel, voorheen waren deze voorzien van een grotere lichtstraatstructuur. Aan de oostzijde van het zadeldak dichtst bij de straatkant bevindt zich een schouw. Het plat dak van de machinekamer van 1936 bevat twee lange lichtstraten. Het plat dak van de kantoorruimtes is bedekt met kiezels en het plat dak van de aangrenzende loodsen bevat enkele dakkoepels.

Afbeelding 36: Overgang plat dak met lichtstraten naar hellend dak 2010 (Bron: Maarten Dobbelaere)

- **Structuurkenmerken**

De structuur van het gebouw bestaat uit dragende muren baksteenmetselwerk en een betonnen draagvloer. De platte daken zijn betonnen daken afgewerkt met een asfalt laag en eventueel bedekt met kiezels voor ballast en als waterbuffer. De zadeldaken hebben een structuur van metalen vakwerkspanten die een secundaire houten structuur dragen. Verdere vooronderzoeken kunnen de structuur verder uitdiepen.

De gelijkvloerse verdieping is hoger gelegen dan de begane grond. Op deze manier kan natuurlijk licht het kelderniveau bereiken via de transparante inkompartijen van het museum en van de oorspronkelijke machinezaal. Deze verspringing in niveau leidt ook tot een relatief hoge plint uit breuksteen. Een aanzienlijk deel van de kelderruimte wordt ingenomen door de stoommachine.

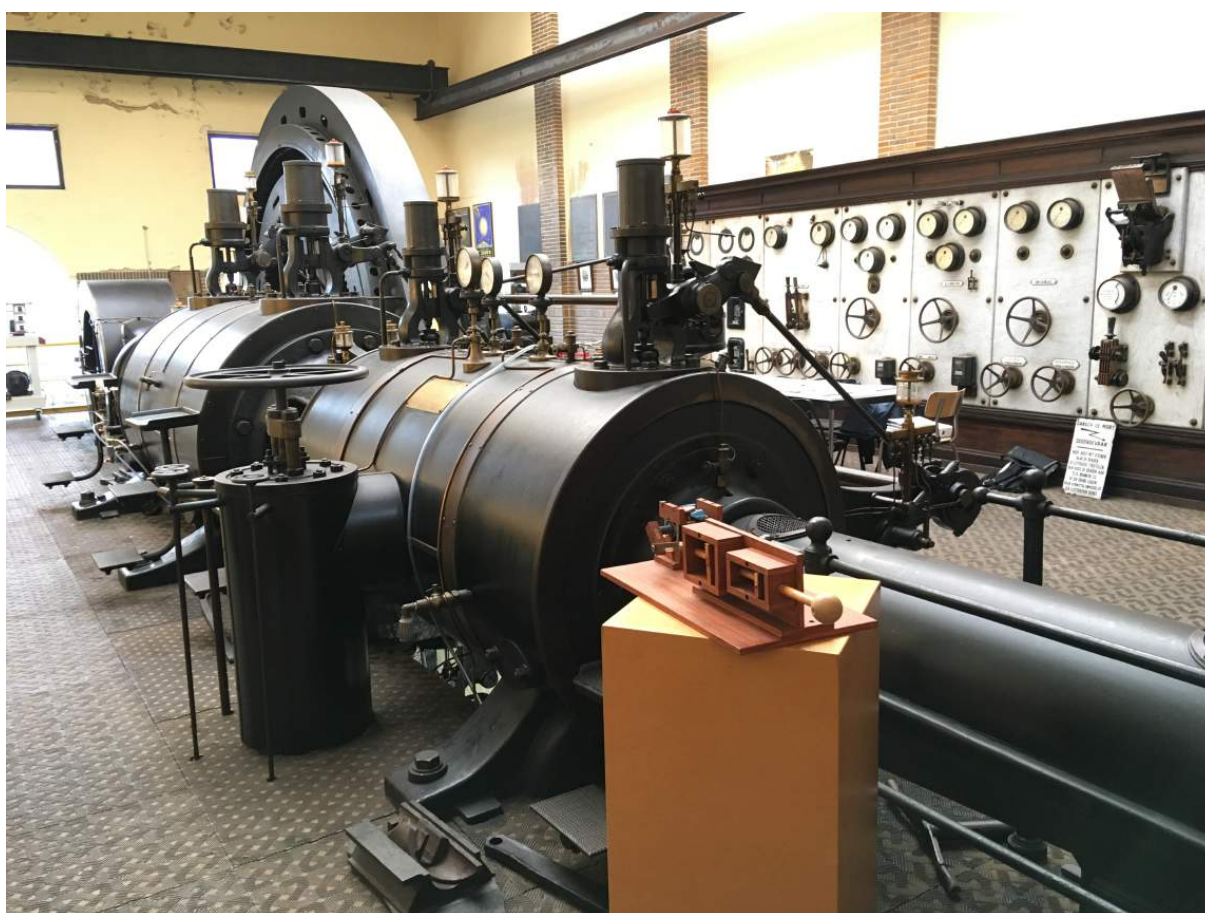
3.B.3. Interieur

Aangezien de centrale een gebouw was met een industriële functie, is het interieur volledig gericht op het functionele aspect van het gebouw. Wat een sobere uitstraling en interieurinrichting tot gevolg had. De voornaamste en meest relevante kenmerken van het interieur zijn nog steeds aanwezig. De onderste strook van de wandbekleding in de

machinezaal van 1936 is opgemaakt van gladde baksteen. Dit was zeer onderhoudsvriendelijk. Daarnaast bevat het schrijnwerk een systeem met schroefdraadstangen om de ramen open te draaien bij nood aan verluchting van de machinekamer.

3.B.4. Machine en onderdelen

De huidige machine is centraal aanwezig. Het geheel bestaat voornamelijk uit de compound stoommachine en de alternator met uitspringende polen. Deze hebben een sprekende vormtaal en materiaalgebruik waarbij de wijze van toegepaste techniek duidelijk zichtbaar is. Verder zijn er nog enkele elementen die verwijzen naar de monumentale stoommachine: de rolbrug en het marmeren schakelbord, om de machine respectievelijk te onderhouden en te bedienen.

Afbeelding 37: Compound stoommachine, met op achtergrond marmeren schakelbord en rolbrug - 2017 (Bron: Maarten Dobbelaere)

De machinezaal/ het gedeelte van de elektriciteitscentrale van 1936 is onlosmakelijk verbonden met de stoommachine die in datzelfde jaar geplaatst werd. De machinezaal werd speciaal gebouwd voor deze nieuwe machine. Het beschermingsdossier van 1978 stelt reeds dat het gebouw en de stoommachine verbonden zijn: "Voor een machine als deze in Izegem kan deze laatste mogelijkheid (van transplantatie naar een museum) niet in aanmerking komen: door het volume, het gewicht, de verankering aan de funderingen,... lijkt de keus slechts te kunnen gaan tussen behoud in situ, of sloop".

Deze machinezaal van 1936 (ter hoogte van de twee linker traveeën) staat in verbinding met

de machinezaal/ het gedeelte van de centrale van 1900-1901. Oorspronkelijk waren beide machinezalen met elkaar verbonden; de doorgangen tussen lisenen zijn nu door een valse wand (waarin een deur) dichtgemaakt. Ook de metalen plaatvloer van het "bovendek" waar de beschermde stoommachine op staat, loopt door in beide machinezalen. Het technisch grondplan opgemaakt tussen 1936 en 1938 maakt de interne structuur en samenhang van nieuwe machinezaal, oude machinezaal en de stoomketelzaal daarachter duidelijk. De machine van 1936 wordt benoemd als "nieuw stoommachien" (samen met "nieuwe dynamo" en "nieuwe alternator"), en wordt slechts door drie lisenen gescheiden van de "bestaande" stoommachines, dynamo's en alternatoren³⁷.

Afbeelding 38: Stoommachine - onder (Bron: Maarten Dobbelaere)

De grote en hoge, open machinezaal van 1936 is ingericht volgens de eisen van efficiëntie en uit deze periode: de wanden zijn voorzien van een hoge lambrisering in gladde, geglazuurde (?) rode baksteen. Daarboven zijn de wanden gepleisterd en geschilderd. Het is een sobere, functionele zaal met een leesbare structuur: de lange gevels van de centrale zijn verticaliserend geleed door bakstenen lisenen die tot aan de dakstructuur met betonnen draagbalken doorlopen. De gesloten, korte gevel aan de noordzijde is onder de dakrand opengewerkt door een reeks rechthoekige vensters, de metalen ramen met grote roedeverdeling kunnen via een ingenieus systeem met stroefdraadstangen opgedraaid worden.

Onder de dakrand is een rolbrug constructie verankerd. De vaste I-profielen zijn bevestigd aan/langs de lange gevels. Een rolbrug met takel met katrol is opgesteld aan de noordzijde. Ook deze rolbrug vormt een verbindend element tussen de stoommachine en het gebouw.

³⁷ PROVINCIAAL ARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Hinderlijke, ongezonde en gevaarlijke inrichtingen

- Elementen

Het is onduidelijk uit welke periode de armatuur van de lampen dateert.

Rondom de stoommachine is een oude, gietijzeren veiligheidsbalustrade opgesteld. Ter hoogte van de westelijke lange gevel (links van de stoommachine) is een marmeren bedieningspaneel of schakelbord voor de elektriciteit, in een houten omkadering geplaatst. Een gelijkaardig schakelbord stond ook in de oude machinezaal (confer foto 1910). Dit bord is gerecupereerd en aangevuld vanuit de oude zaal.

In de machinezaal zijn een aantal ingekaderde oude affiches opgehangen. Deze affiches worden opgenomen in de lijst van cultuurgoederen die integrerend deel uitmaken van de elektriciteitscentrale.

- Aankondigingsaffiche "Plechtige inhuldiging der nijverheidsschool en elektrische verlichting 22 september 1901".

- Affiche "50 jaar eigen elektriciteitsdiensten 1901-1951, Bron van Izegem's vooruitgang en welvaart" (2 exemplaren).

3.C. DIAGNOSENOTA

3.C.1. Schoorsteen

Afbeelding 39: Schoorsteen met afbladderende verf en draadnetten. (Bron: Monumentenwacht)

De schoorsteen in baksteenmetselwerk is in slechte staat. Kunststof draadnetten zijn rond de schoorsteen geplaatst om vallende baksteenschilfers op te vangen. De baksteen begint te eroderen en de afwerklaag wordt afgedrukt door uitkristalliserende zouten, met vallende baksteenschilfers tot gevolg. Dit leidt tot een constante aantasting van de bakstenen. Door deze zouten is er ook aan de binnenkant van de schoorsteen veel verpoedering van de mortel en afschilfering van de bakstenen op te merken.

Op de schoorsteen ligt een betonnen deksteen. Het voegwerk is algemeen diep uitgespoeld.

Afbeelding 40: Binnenkant van de schoorsteen met muurladder, in slechte staat. (Bron: Monumentenwacht)

Behoudens verfafbladdering zijn er geen opmerkelijke gebreken aan de bovenbouw vast te stellen op het eerste zicht vanaf de begane grond.

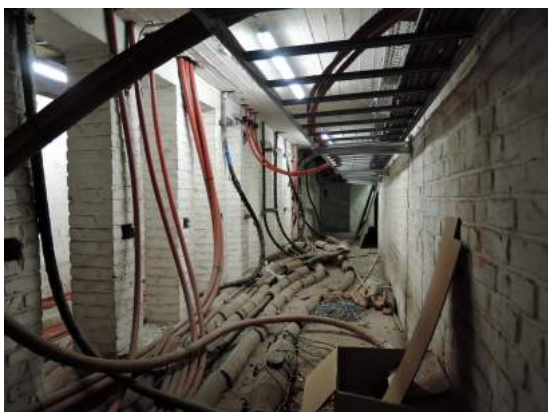
3.C.2. Centrale - stabiliteit en structuur

3.C.2.a. Algemeen

Doorheen het gehele gebouw wordt er gebruik gemaakt van betonnen vloerconstructies, met plaatselijk extra structuur in de kelderverdieping om het gewicht van de stoommachine en elektriciteitskasten op te vangen. Hierdoor zijn in de kelderruimtes bakstenen en betonnen kolommen en een stalen constructie aanwezig.

3.C.2.b. Fundering

De fundering is goed voor zover waarneembaar. Er zijn geen zaken die wijzen op ernstige gebreken aan het funderingsmetselwerk.

Afbeelding 41: Secundaire constructie in kelderverdieping. (Bronnen: Monumentenwacht, Maarten Dobbelaere)

3.C.2.c. Metselwerk – dragende wanden

De structuur is in het algemeen in goede staat. De structurele elementen vertonen op het eerste zicht geen zaken die zouden wijzen op structurele gebreken.

Enkele oude zettingsbarsten zijn zichtbaar in de machinekamer van 1901. Deze muur is echter vermoedelijk vrij stabiel. De opgaande structuren zijn in goede staat.

Afbeelding 42: Oude zettingsbarsten. (Bron: Monumentenwacht)

3.C.2.d. Vloerstructuur – beton

De draagvloeren van alle verdiepingen zijn in beton en bevinden zich in goede staat.

3.C.2.e. Dakstructuur – beton

Er zijn geen gebreken te merken aan de betonnen daken die wijzen op structurele gebreken.

3.C.2.f. Dakstructuur – staal/hout

De zadeldaken van de tweebeukige centrale van 1900-1901 rusten op ijzeren spanten. De spanten vertonen hier en daar heel licht oppervlakteroest. De spanten dragen de zware naaldhouten gordingen waarop de kepers en dakbedekking liggen. Behoudens hier en daar enkele kepers die sporen van oude aantastingen als gevolg van vroegere waterinfiltratie is de dakstructuur in redelijke staat.

Afbeelding 43: Metalen spanten constructie zadeldaken, merk afbladderende verf op achterliggende muur op. Kopers met sporen van aantastingen. (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.3. Centrale – daken exterieur

3.C.3.a. Hellende daken

De panhaken vertonen duidelijke roestvorming. Heel wat pannen zijn afgeschilferd of gebarsten door vorst, vooral de pannen op het meest noordelijke dakvlak. De nokpannen zijn in mortel geplaatst en verkeren in redelijke staat.

De zadeldaken vertonen heel wat gebreken die onder andere snel tot waterinfiltratie kunnen leiden.

In de pannendaken van de tweebeukige centrale zit 3 keer een lange lichtstraat in PVC-golfplaten (dit is niet de oorspronkelijke lichtstraat). De platen zijn licht verbogen en sluiten niet correct aan met de pannen.

Afbeelding 44: Schuin dakvlak tweebeukige centrale met pvc-lichtstraat. (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.3.b. Platte daken

Roofing:

Het plat dak van de machinezaal van 1936 is in slechte staat. De toplaag van het plat dak vertoont scheurvorming op verschillende plaatsen. Er is zelfs plantengroei aanwezig in de gescheurde asfaltbedekking. Ook zijn er meerdere luchtblazen tussen de asfaltlagen waar te nemen, wat het gevaar tot verdere scheurvorming vergroot.

Lichtstraat:

In het dak van de machinezaal zijn twee lange lichtstraten geconstrueerd. Ze zijn dichtgelegd met gewapend glas die rusten in aluminium profielen. Hier bevinden zich een tweetal gebarsten ruiten en enkele iets afgeschoven rubberdichtingen. De zinken plaat tegen zuidelijke kop van de westelijke lichtstraat is losgekomen.

Afbeelding 45: Plat dak met lichtstraten, enkele gebarsten glazen panelen, regenwater en vuil op plat dak. (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.4. Centrale - gevels

3.C.4.a. Voorgevel

Pleister:

De casementen onder de kroonlijsten en ook de omlijstingen rond de ramen zijn uitgevoerd in een granito-pleister.

Vooraf de pleister van het rechter casement vertoont meerdere barsten en mogelijks zitten er stukken los. Op andere plaatsen zitten er ook nog barsten in het pleisterwerk en zijn er plaatselijk stukjes afgebroken.

Gebakken ornament:

In het centrale casement is in zwarte gebakken aarde letters het woord “Stadselektriciteit” aangebracht. De belettering bevindt zich in goede staat.

Baksteen:

Het baksteenmetselwerk is algemeen in goede staat.

Afbeelding 46: Voorgevel met casementen en belettering. (Bron: Maarten Dobbelaere)

Afbeelding 47 : Pleisterwerk straatgevel vertoont veel barsten en ook plaatselijk afgebroken. (Bron: Maarten Dobbelaere)

Natuursteen:

De sokkels zijn grotendeels opgebouwd uit blokken kalksteen, idem aan het materiaal van de plint van de straatgevel en zijn in slechte staat. Het voegwerk komt los en de achterliggende mortel is verpulverd en zacht.

Abbeelding 48: Element van de verdwenen poort. (Bron: Maarten Dobbelaere)

Kroonlijst:

De kroonlijst is afgewerkt met een herhaling van kleine bakstenen details. De bovenste kroonlijst is op verschillende plaatsen afgebroken.

Betonnen deksteen:

De betonnen dekstenen op de dakrand, het dakvlak van de machinezaal en de oostelijke tussenmuur liggen in de mortel en zijn in redelijke staat. De westelijke tussenmuur is voor de helft met beton dekstenen afgedekt en de andere helft met zink.

3.C.4.b. Tipgevel - zijgevel**Baksteen:**

Is algemeen in goede staat.

Het voegwerk van de tipgevels van het noordelijk zadeldak is juist onder de kantpannen op diverse plaatsen diep uitgespoeld. In de topgevels tekenen zich ook vooral in de omgeving van de dichtgemetselde rondvensters enkele verticale iets verlopende oude zettingbarsten af. Boven de doorgang in de muur tussen de oostelijke tipgevels tekenen zich doorgaande barsten af.

De westelijke tipgevel, de dakvlakken van het zuidelijk zadeldak en de achterkant van de straatgevel, het dakvlak van de kantoorgebouwen zijn afgewerkt met vezelcement leien. De leien zijn vermoedelijk asbesthoudend!

In de westelijke zijgevel zit een laag houten dubbel poortje/luik op straatniveau. Het linteel is nog in goede staat, maar de houten vlakken zijn in slechte staat.

De schouw aan het zuidelijke zadeldak is vermoedelijk niet meer in gebruik. Het voegwerk van de schouw is diep uitgespoeld. Aan het andere zadeldak is een roestige antenne gemonteerd. Het is onduidelijk of deze nog in gebruik is.

Afbeelding 49: Uitgespoelde mortel in gevel van schilddak met schouw, roestig muuranker. (Bron: Maarten Dobbelaere)

In de topgevels zitten ingemetselde muurankers. De zichtbare delen van de ankers zijn roestig.

De rails boven het kantoorgebouw zijn sterk roestig. Op de rails staan oude isolatoren voor vroegere elektriciteitsleidingen.

De opgaande muren aan de zadeldaken vertonen openingen in de mortelzomen. Dit kan tot waterinfiltratie leiden.

De plint van de voorgevel bestaat uit een breuksteen materiaal, namelijk ruwbehouwen kalksteen. De blokken zelf zijn in goede staat, maar de mortel is in zeer slechte staat. De legmortel is aangebracht met weinig cement, is vrij dun en komt plaatselijk los. Ook is er sporadisch beperkte mosgroei op te merken.

3.C.4.c. Schrijnwerk

De voorgevel van de centrale bevat stalen schrijnwerk. Het schrijnwerk is in zeer slechte staat. Het ijzerwerk is roestig, sommige elementen zijn sterk roestig en zelfs aan het ontvaarden. De meeste opendraaiende delen van de ramen zitten vastgeroest en het raambeslag klemt want dit is vast gecorrodeerd. De beglazing van al het stalen schrijnwerk is enkel helder floatglas. Het glas is langs buiten geplaatst en met stopverf vastgezet. De stopverf is echter op verschillende plaatsen zeer schraal of ontbreekt. Er is een barst waar te nemen in één van de

ruiten. De stalen ramen in de achtergevel van de machinezaal lijken op het eerste zicht ook in slechte staat te zijn. De dorpels vertonen roestvorming en vermoedelijk kunnen de ramen niet meer geopend worden.

Afbeelding 50: Roestig schrijnwerk voorgevel

In het gevelvlak aan de oostelijke zijde van de voorgevel zit pvc-schrijnwerk.

In het gevelvlak aan de westelijke zijde zit een houten poortje, deze is niet meer in goede staat.

3.C.4.d. Deur- en raamdorpels & lijsten

De raam- en deurdorpels van de centrale zijn in blauwe hardsteen en zijn in bedenkelijke staat. De dorpels aan de straatgevel vertonen afgebroken stukken en een aanzienlijk aantal voegen tussen de natuurstenen blokken is uitgespoeld. Ook is een beperkte mosgroei aanwezig onder verschillende raamdorpels van de straatgevel. Bovenstaande geldt ook voor de lijsten die lopen onder de raamdorpels.

Afbeelding 51: Dorpel voorgevel, met afgebroken stukken en uitgespoelde voegen. (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.4.e. Goten

De zinken regenafvoer aan de westelijke zijgevel, tussen de machinezaal in rode baksteen en de aanbouw in donkere baksteen, lekt. De muur langs de afvoer is volledig nat. De overige zichtbare regenafvoeren vertonen geen gebreken. Op te merken is dat al het hemelwater afkomstig van de daken van de oorspronkelijke machinezaal wordt afgevoerd langs slechts één afvoer.

Er zijn geen zaken welke wijzen op gebreken aan de riolering.

Afbeelding 52: Westelijke zijgevel met uitgespoeld voegwerk boven- en onderaan gevel, lekkende zinken regenwaterafvoer + houten poortje. (Bron: Maarten Dobbelaere)

De zinken zakgoot tussen de twee zadeldaken is sterk vervuild en vertoont sporen van corrosie.

Plaatselijk zit een rubberstrook los van de zinken goot tussen de twee zadeldaken.

3.C.4.f. Andere

Tegen de straatgevel werd in het verleden een lintverlichting aangebracht. Deze is buiten werking en een opgedraaid gedeelte ligt los op een druiplijst.

3.C.4.g. SAMENVATTING EXTERIEUR

Schoorsteen

De schoorsteen is in slechte staat. De baksteen is aan het eroderen, ook aan de binnenkant is er veel verpoedering van de mortel.

Centrale – stabiliteit en structuur

Zowel fundering, vloeren, dragende wanden als dakstructuur bevinden zich in degelijke staat. De spanten vertonen enkel licht oppervlakteroest en enkele kepers vertonen sporen van oude aantastingen door vroegere waterinfiltratie.

Centrale – daken

De platte en hellende daken zijn in slechte tot zeer slechte staat. Op de schuine daken liggen een beduidend aantal gebroken en gebarsten pannen. De lichtstroken in de weinig duurzame pvc-golfplaten sluiten slecht aan op de dakpannen. De platte daken bevatten plaatsen met een mogelijk gevaar voor lekken. Dit komt onder andere door een lekkende regenwaterafvoer, blazen in de toplagen, een vervuild dakvlak en een losgekomen aansluiting van een dakgoot.

Centrale – regenwaterafvoer

De platte daken bevatten plaatsen met een mogelijk gevaar voor lekken. Dit komt onder andere door een lekkende regenwaterafvoer, blazen in de toplagen, een vervuild dakvlak en een losgekomen aansluiting van een dakgoot.

Centrale - gevels

Uitgespoeld voegwerk en beschadigde, gebarsten of ontbrekende cimorné pleister zijn de grootste gebreken aan de gevels. De voegen en mortel van de dorpels en plint zijn op regelmatige plaatsen diep uitgespoeld.

Een aanzienlijk deel van het metselwerk is nog in redelijke staat, maar er zijn echter veel gebreken waar te nemen in de gevels.

Centrale - schrijnwerk

Het buitenschrijnwerk van de centrale is algemeen gezien in zeer slechte staat.

3.C.5. Interieur

3.C.5.a Binnenmuren

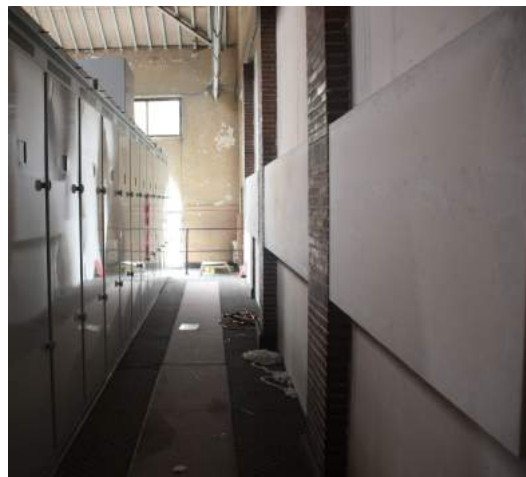
In de binnenmuren van het noordelijke zadeldak zetten de oude zettingbarsten die ook aan de buitenkant zichtbaar zijn zich door. De barsten zijn heel vermoedelijk vrij stabiel. De overige binnenmuren en opgaande structuren zijn in goede staat.

In het interieur van het museum zijn de wanden gepleisterd en beige geschilderd. Het interieur van de historische delen is in slechte staat. Op meerdere plaatsen is het pleister- en verfwerk sterk beschadigd of zelfs losgekomen omwille van vroegere waterinsijpeling. Ook het pleisterwerk aan de balken en plafonds op verscheidene plaatsen in het interieur is beschadigd als gevolg van vroegere daklekkens.

Afbeelding 53: Interieur van de machinezaal met afbladderende verf en scheurvorming in het pleisterwerk. (Bron: Maarten Dobbelaere)

De inzetwanden van de machinezaal die geplaatst zijn tijdens de herbestemmingswerken bevatten mogelijk asbesthoudende brandwerende plaatmaterialen. De gladde bakstenen wandbekleding in het museum is vervuild, maar is daarnaast in schijnbaar goede staat. Ook de wanden van de oorspronkelijke machinezaal zijn gepleisterd en geschilderd en verkeren in slechte tot zeer slechte staat. Ook hier zijn veel vertoningen van scheuren, losgekomen pleisterwerk en afbladderende verf aanwezig.

Afbeelding 54: Afladderende verf met scheurvorming in plafond- en constructiebekleding machinezaal. Beschadigd verf- en pleisterwerk met aan linkerkant afbeelding inzetwand mogelijk asbesthoudend. (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.5.b Vloeren

De vloerafwerkingen in verscheidene ruimtes vertonen enkel wat vervuiling door gebruik, maar zijn daarnaast vermoedelijk in goede staat.

De vloeren en zolderingen van de kelder van het museumgedeelte vertonen geen opvallende verzakkingen of andere structurele gebreken.

Onder de inkom is een halfdiepe kelder. In de vloer zit een dompelputje met pomp doch de rondlopend geul voor de opvang van grondwater is hier niet op aangesloten. De geul staat vol water.

In de kelders is de oorspronkelijke vloer uit zeshoekige keramische tegels gedeeltelijk bewaard.

3.C.5.c Schrijnwerk

Het binnenschrijnwerk is in het algemeen in goede staat. Het buitenschrijnwerk vertoont echter in het interieur ook heel wat afladderende verf of zelfs roestvorming.

3.C.5.d Ander

De ruimtes in gebruik door de elektriciteitsmaatschappij zijn voorzien van rookdetectie en brandblusapparaten. In het museumgedeelte is geen rookdetectie, maar zijn wel een paar brandblusapparaten voorhanden.

De ruimtes aan de straatkant (museum en zaal met verdeelkasten) zijn voor zover we konden vaststellen niet beveiligd tegen inbraak.

De zijkanten en achterzijde van het gebouw zijn bewaakt met camera's.

3.C.5.e SAMENVATTING INTERIEUR

De recente aanbouwen.

De delen die later bijgebouwd werden, voornamelijk de loodsen aan de noordzijde zijn grotendeels in goede staat.

Historische onderdelen.

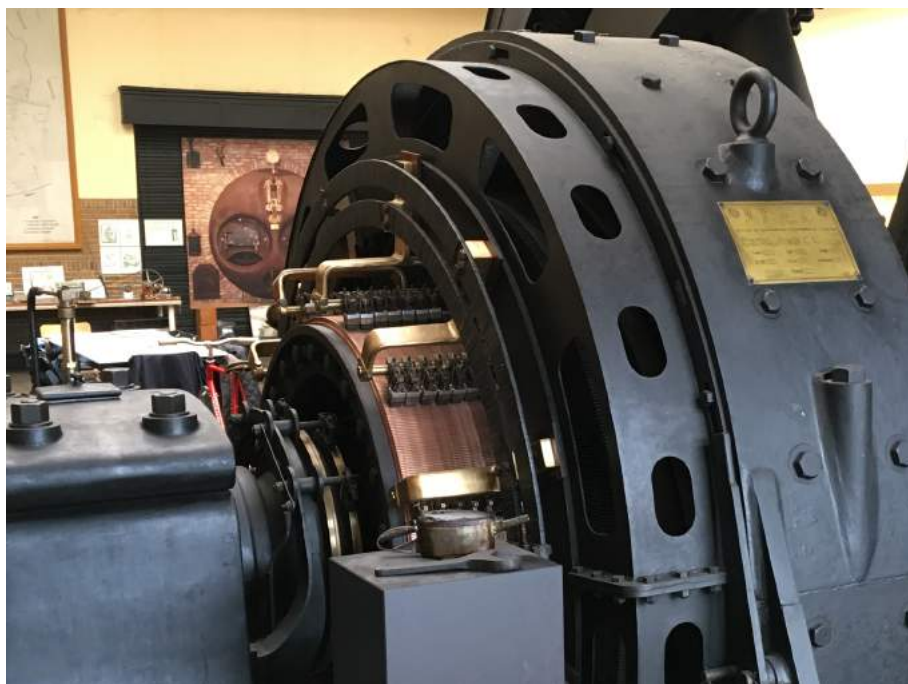
Deze ruimtes zijn in slechte staat. Dit gaat over de originele centrale en het museumgedeelte. In dit interieur vertonen de wanden en plafonds veel beschadiging, voornamelijk omwille van vroegere waterinsijpeling.

3.C.6. Stoommachine en onderdelen

3.C.6.a Koperwerk + ijzer/staalwerk

Veel van het koperwerk is reeds opgeschoond en vernist door de vrijwilligers. Dit moet samen met het ijzer/staalwerk gevrijwaard blijven van oxidatie, zonder schade aan te brengen aan bestaande installatie.

Enkele onderdelen zijn niet meer in functionerende staat (aandrijving uitlaattkleppen, gelijkstroommotor, afgebroken uitlaatklep)

Afbeelding 55: Opschoning koperwerk (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.6.b Bewegende onderdelen

De olieleidingen zitten grotendeels verstopt en zijn niet meer in gebruik (cfr inspectie Monumentenwacht dd 2017). In de huidige staat behouden enkele onderdelen nog steeds een werkende functie (zij het in veel mindere intensiteit). Hierdoor is het noodzakelijk zelfs bij laag toerental een minimum aan smering te voorzien op de meest elementaire plaatsen zoals de lagers en andere bewegende delen. De delen die niet meer in gebruik zijn moeten ander worden onderzocht op welke manier smering voorzien kan worden.

Drie uitlaatkleppen van de lagedrukcilinder die toegankelijk zijn via de kelder zitten vast, de vierde uitlaatklep is deels gebroken.

Afbeelding 56: Olie-leidingwerk (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.6.c Elektrisch bord

Het materiaal op het schakelbord, inclusief de marmer, het bakeliet en metaal is na ongeveer 50 jaar aan een opfrisbeurt toe.

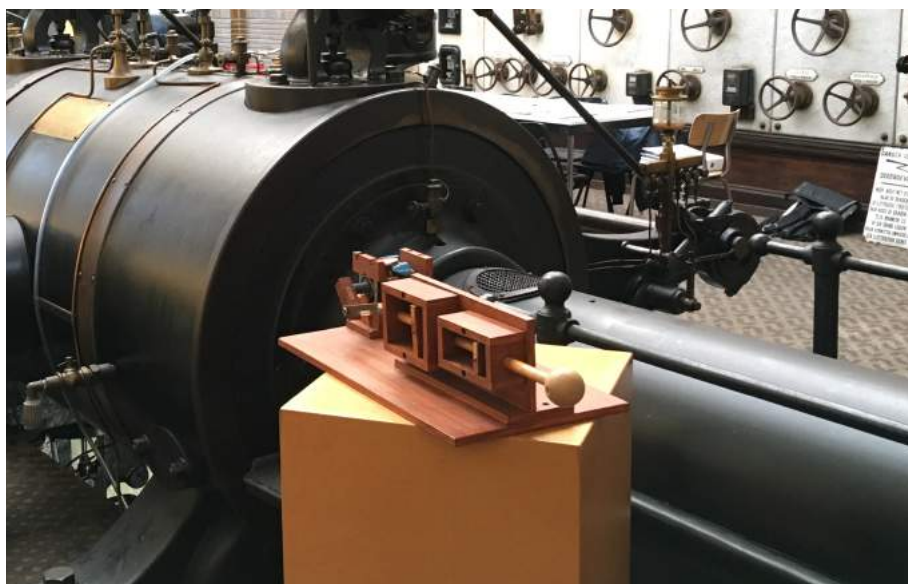
Ook de schakelkast in de kelder is toe aan verdere afwerking.

Afbeelding 57: Schakelbord (Bron: Maarten Dobbelaere)

3.C.6.d Educatieve modellen

Rondom de machine staan enkele recente educatieve modellen die de werking van de machine op eenvoudige wijze trachten weer te geven. Deze bevinden zich in goede staat.

Afbeelding 58: Educatief schaalmodel (Bron: Maarten Dobbelaere)

Naast de kleinschalige modellen is ook een gelijkstroommotor van 1 pk van de firma Pieper uit 1904 aanwezig: destijds gebruikt in de firma Strobbe, maar moet nog opnieuw tot leven gebracht worden.

“In 1903 werd in de drukkerij Strobbe de eerste elektromotor in Izegem geplaatst. Men vertelt dat de drukker de centrale telefonisch verwittigde wanneer de motor werd aangezet, om “een extra schop kolen op het vuur te gooien”³⁸.

3.C.6.e Takelbrug

De rolbrug met takel en katrol bevindt zich in relatief goede staat.

3.C.6.e Schilderwerk

Zowel de muren in de kelder, als de stoomleidingen en alle toebehoren moeten op lange termijn opnieuw gereinigd en bijgeschilderd worden.

3.C.6.f SAMENVATTING STOOMMACHINE EN ONDERDELEN

De stoommachine is in relatief goede staat, net als de bijhorende onderdelen.

³⁸ “Over stoom & stroom” Declerck Geert

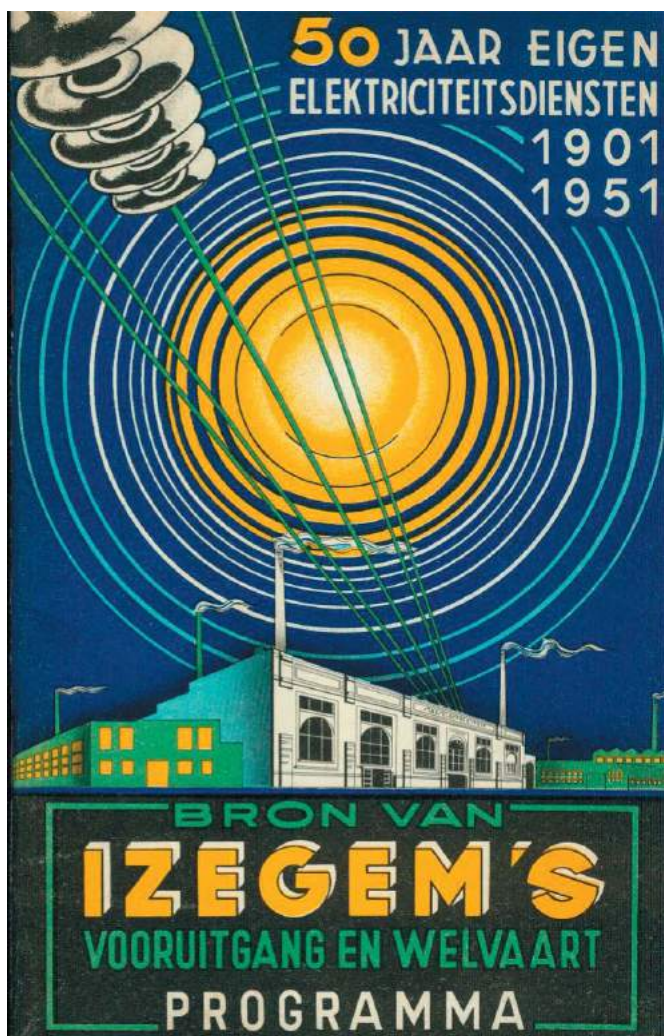
3.C.7. Cultuurgoederen

3.C.7.a Affiches

De ingekaderde affiches in de machinezaal zijn opgenomen in de lijst van cultuurgoederen:

- Aankondigingsaffiche "Plechtige inhuldiging der nijverheidsschool en elektrische verlichting 22 september 1901".
- Affiche "50 jaar eigen elektriciteitsdiensten 1901-1951, Bron van Izegem's vooruitgang en welvaart". (2 exemplaren)

De affiches + inkadering bevinden zich in relatief goede staat, maar zijn kwetsbaar voor verkleuring.

Afbeelding 59: Affiche "50 jaar eigen elektriciteitsdiensten 1901-1951, Bron van Izegem's vooruitgang en welvaart" (Bron: Stad izegem)

4. ERFGOEDWAARDEN

4. ERFGOEDWAARDEN

4.A. SOCIAAL-CULTURELE WAARDE & INDUSTRIEEL-ARCHEOLOGISCHE WAARDE

De uitbouw van de elektriciteitsproductie en -distributie heeft in historisch perspectief een belangrijke impact uitgeoefend op de industriële, technologische en socio-economische ontwikkelingen in Vlaanderen. De ligging van de Izegemse elektriciteitscentrale beantwoordt aan de industriële locatiecriteriën: de ligging tussen het kanaal en de spoorweg met station vergemakkelijkte de aanvoer van steenkool en er was water in overvloed voor de stoomproductie. Ze was ook dichtbij het stadscentrum gelegen, waar de eerste stadsverlichting en huishoudelijke abonnees zich bevonden. Aan de Prins Albertlaan en in de stationsomgeving vestigden zich in het eerste kwart van de 20ste eeuw heel wat bedrijven.

Door de stelling dat Izegem voorliep inzake elektriciteitsproductie (enkel een aantal wijken in Brussel, Antwerpen, Charleroi, Laken, Luik, Oostende en Ninove beschikten in 1900 reeds over een elektriciteitsnet) heeft het toenmalige kleine stadje een belangrijke impact gehad op de industrieel archeologische waarde. Hiernaast speelt het ook een grote rol dat nog tot 1961 gelijkstroom aangeboden werd terwijl overige locaties van elektriciteitsproductie reeds sneller overstapten naar enkel wisselspanning.

Ook de schaalvergroting van de stad draagt bij tot deze waarden: de groei en expansie is voornamelijk te danken aan de schoenen- en borstelnijverheid. Deze nijverheden groeien in de loop van tijd, mede dankzij het mechanisatieproces, uit tot grote producties in de stad. Izegem was één van de belangrijkste schoenen- en borstelcentra in België.

De bouw van de centrale "Stadselectriciteit" in 1900-1901 leverde Izegem een voorsprong op tegenover andere kleine steden en gemeentes in Vlaanderen: ter vergelijking, de befaamde grote elektriciteitscentrales van Zwevegem en Langerbrugge werden pas in 1911 gebouwd. Vastberaden investeerde Izegem in de modernisering van de stad met elektrische verlichting. In het begin sloeg de stadselectriciteit niet aan bij de bevolking en bij de Izegemse schoen- en borstelnijverheid, die nog aan het begin van de mechanisatie stond. De beperkte actieradius van het gelijkstroomnet, de hoge prijzen van en de lage vraag naar elektriciteit vormden een vicieuze cirkel. De stijging van het aantal abonnees van 15 huishoudens en één bedrijf in 1902 naar een honderdtal huishoudens en 13 bedrijven in 1906 bleef onvoldoende om het bedrijf rendabel te maken. De vicieuze cirkel werd doorbroken door opeenvolgende prijsverlagingen, capaciteitsverhogingen met nieuwe stoommachines en -ketels, en de uitbreiding van het elektriciteitsnet. In 1927 was de capaciteit van de centrale gestegen tot 2500 pk, en waren er 3315 aangesloten huizen en 428 bedrijven. De Izegemse centrale biedt dan ook een inzicht in de technische ontwikkeling en schaalvergroting in de elektriciteitssector: waar de eerste twee stoommachines - opgesteld in de bewaarde tweebeukige centrale van 1900-1901 - elk slechts 60 pk ontwikkelden, had de "tandem compound"-stoommachine in de nieuwe machinezaal een vermogen tot 1650 pk!

Het ensemble van de elektriciteitscentrale - onlosmakelijk verbonden met de stoommachine waar ze onderdak aan biedt - en schoorsteen vormt een unieke getuige van het industriële verleden van de stad. De capaciteitsverhogingen maakten de bouw van een grotere schoorsteen reeds in 1929 noodzakelijk.

De betonnen cabine die pas in 1972 op de schoorsteen werd geplaatst is er gekomen omwille van het proces rond communicatie en maakt dus geen deel uit van het industriële proces..

De centrale bereikte echter in 1936 haar grootste capaciteit door de plaatsing van de nieuwe stoommachine. Deze "tandem compound"-stoommachine met installatie voor de opwekking van elektriciteit is industrieel-archeologisch een bijzondere machine. De machine werd geproduceerd door de Gentse firma S.E.M. Division Usines Carels & Vanden Kerchove. De elektrische installatie is afkomstig van ACEC (Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi). Zowel de stoommachine als de elektrische installatie zijn belangrijke voorbeelden van het kunnen van de machinebouw in België in het interbellum. De stoommachine is met haar maximaal vermogen van 1650 pk en massa van 110 ton wellicht de grootste stoommachine van Vlaanderen. De integratie van de elektrische installatie en de stoommachine, waarbij de rotor van de alternator fungeert als vliegwiel van de stoommachine, is een bijzonder staaltje techniek en is bovendien uniek. De stoommachine vertegenwoordigt daarenboven een specifieke fase in de ontwikkeling van elektriciteitsopwekking. Er bestaan nog een paar centrales met historisch waardevolle stoominstallaties, maar daarbij gaat het om centrales met stoomturbines. De stoommachine in de centrale van Izegem is op Vlaams niveau een uniek voorbeeld waarbij voor de opwekking van elektriciteit een zuigerstoomsysteem wordt gebruikt.

De nieuwe machinezaal van 1936 is speciaal voor deze grote stoommachine gebouwd. Het functionele en sobere interieur is dan ook op (de werking van) de machine afgestemd en helpt een aantal aspecten begrijpen: de hoge lambrisering in gladde baksteen is onderhoudsvriendelijk, de rolbrug met takel en katrol, en werkinstrumenten zoals onder meer grote en kleine sleutels waren nodig voor het onderhoud van de machine. Het marmeren schakelbord vormt eveneens een evident technisch onderdeel van de machinezaal. Ook een aantal elementen in de hoge, open machinezaal van 1900-1901 wijzen nog op de vroegere stoommachines. De geklinknagelde, metalen vakwerkspanten van de oorspronkelijke, tweebeukige centrale zijn bewaard. De grote rondboogvensters en de zenitale verlichting zijn typologisch kenmerkend voor fabrieksgebouwen, en meer bepaald voor machinezalen: het onderhoud van de stoommachines (smeren, bijregelen enz.) vereiste veel licht. De bewaarde ijzeren ramen zijn typisch voor het interbellum. De machinezaal van 1936 is voorzien van een ingenieus systeem met stroefdraadstangen om de ramen open te draaien.

De ingekaderde affiche "Plechtige inhuldiging der nijverheidsschool en elektrische verlichting 22 september 1901" en de dito affiche "50 jaar eigen elektriciteitsdiensten 1901-1951. Bron van Izegem's vooruitgang en welvaart" (2 exemplaren aanwezig) in de nieuwe machinezaal getuigen respectievelijk van de beginfase en van de bloeifase van de centrale. De iconografie van deze affiches is sprekend voor de evolutie van de centrale, met name de verschuiving van de nadruk op stadsverlichting naar industriële ontwikkeling. De affiche van 1951 getuigt van de uitstraling en het belang die de centrale had voor Izegem in de eerste helft van de 20ste eeuw.

4.B. HISTORISCHE WAARDE, IN CASU ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

Het technisch en economisch hoogtepunt van 1936 met de "tandem compound"-stoommachine wordt architecturaal vertaald in de nieuwe machinezaal en de imposante schermgevel door de Izegemse architect Louis Verstraete. De schoorsteen van 1929 en de

representatieve gevel van 1936 symboliseren de evolutie van de elektriciteitscentrale naar een groot en prestigieus bedrijf. De gevel van 1936 wordt geritmeerd door de afwisseling van massieve vlakken in rode machinale sierbaksteen en lichtere, verdiepte vlakken in granito-bepleistering. Deze symmetrische compositie wordt aangevuld met rechthoekige vensterregisters, waarin de grote rondboogvensters van de machinezalen, met hun heldere lichtwerking, ingeschreven zijn.

De elektriciteitscentrale met schoorsteen vormt door zijn locatie aan de spoorweg en zijn karakteristieke architectuur reeds van op afstand een herkenbaar en beeldbepalend "monument van de nijverheid". Het opvallende opschrift "Stadselectriciteit" in de gevel van 1936 werd uitgewerkt in typische jaren 1930-letters. De elektriciteitscentrale en de schoorsteen vormen beeldbepalende elementen in het stadsweefsel: de schoorsteen vormt een landmark in de stad. Dit landmark werd nadien (1972) aangepast door de plaatsing van een betonnen liftcabine met bijhorende antenne-installatie.

---

5. BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN

5. BEHEERSVISIE EN DOELSTELLINGEN

5.A. ALGEMENE VISIE

De voorbije jaren is in Izegem hard gewerkt aan de uitbouw van de industriële erfgoedsite Eperon d’Or. Drie oorspronkelijk afzonderlijke thema’s - borstels, schoenen en st(r)oom - zijn hier ruimtelijk en inhoudelijk verenigd in een nieuw en coherent geheel. De samenwerking tussen de talrijke vrijwilligers en professionele medewerkers krijgt vorm dankzij een gemeenschappelijke missie:

Industriële erfgoedsite Eperon d’Or is een kruispunt van een boeiend verleden, een creatief heden en een duurzame toekomst. Vertrekkend vanuit het unieke Izegemse ambachtelijke en industriële verleden en de verhalen van werkende mensen in de wijde regio, willen we verwonderen, inspireren en dynamiseren.

Het verhaal van werkende mensen omvat de bredere sociaaleconomische geschiedenis van het werken en leven in de regio. Het is een boeiend verhaal van vallen en opstaan, van creativiteit en ondernemerschap. Het vertelt over de evolutie van handwerk naar mechanisatie, over schaalvergroting, energie, productiviteit en de daarmee verbonden ontwikkeling van de consumptiemaatschappij.

Eperon d’Or is veel meer dan alleen maar een erfgoedsite. Los van haar klassieke museale functies, wil Eperon d’Or een boeiende, baanbrekende plek zijn waar verleden, heden en toekomst elkaar raken.

De stad heeft zijn rijkdom voor een groot deel te danken aan de inventiviteit, de creativiteit en het doorzettingsvermogen van zijn inwoners. Zo is het geen toeval dat net Izegem de eerste stad was met een eigen elektriciteitscentrale. Deze geest, deze instelling is een constante doorheen de hele ontwikkeling van de stad. Tot op vandaag. Want ondernemers en werknemers schrijven ook nu nog steeds verder aan dit verhaal. Eperon d’Or wil hulde brengen aan deze traditie door een levendig forum te bieden aan de ‘makers’ van vandaag de dag. We willen een (netwerk-) platform zijn voor vernieuwing en evolutie, en reiken daarvoor zowel onze infrastructuur als onze knowhow en onze contacten aan.

Tegelijkertijd moet Eperon d’Or een open huis zijn. Een plaats waar mensen van verschillende leeftijden, culturele en sociaaleconomische achtergronden met elkaar in interactie kunnen gaan rondom dit gedeeld cultureel erfgoed.

De locatie van de industriële erfgoedsite Eperon d’Or heeft uitzonderlijk veel potentieel om deze ontmoeting tussen mensen en verhalen mogelijk te maken. Op een beperkte oppervlakte zijn alle facetten van het werken en leven vertegenwoordigd. De elektriciteitscentrale met zijn stoommachine en fabrieksschouw werd al heel vroeg het kloppend hart van de industriële ontwikkeling. De vlakbij gelegen vroegere schoenfabriek Eperon d’Or is één van de parels die door het werk van vele mensen uit de streek zijn voortgebracht. Beide gebouwen bevinden zich bovendien tussen de economische levensaders spoorweg en kanaal, op de grens tussen het oude stadscentrum en de nieuwe industrieterreinen.

Zijn unieke clustering aan materiële en immateriële getuigenissen van het industriële verleden, zijn betekenisvolle actuele ligging tussen ‘wonen’ en ‘werken’ en zijn vlotte bereikbaarheid voor bewoners en bezoekers maken de industriële erfgoedsite Eperon d’Or tot een grote troef voor Izegem en omgeving. Een troef, die het verdient om ten volle uitgespeeld te worden.

Om de elektriciteitscentrale aan de vroegere schoenenfabriek te koppelen kan voorgesteld worden om een wandeling uit te werken waarin beide eenheden aan elkaar gelinkt worden. Dit parcours kan er voor zorgen dat op verschillende niveaus de historie rond de site verheldert wordt en kan de visie zoals hierboven beschreven overgedragen worden op de deelnemers.

5.B. HOOFDDOELSTELLINGEN

De eerste doelstelling is het maximaal behouden van de erfgoedwaarden en -elementen en het versterken van deze die in verval zijn of in verval dreigen te geraken. De visie is gestoeld op enerzijds een technische conservatie en anderzijds het herwaarderen van erfgoedelementen in verval. De hierboven beschreven erfgoedwaarden en -elementen zijn nog grotendeels behouden. De elektriciteitscentrale zal haar historische functie, als herkenbaar en beeldbepalend "monument van de nijverheid" behouden, aangevuld met multifunctioneel gebruik.

Het exterieur van de elektriciteitscentrale is grotendeels ongewijzigd na 1936. De grootste wijziging nadien is de cabine die op de schoorsteen geplaatst werd, waarbij ook de toegangspoort werd afgebroken. Het is belangrijk de buitenschil van de centrale in goede toestand te houden zodat het gebouw in zijn geheel bewaard kan worden voor de toekomstige generaties. Een regelmatige inspectie, zoals deze door Monumentenwacht, dient te blijven gebeuren om het beheer in goede banen te kunnen leiden de komende 20 jaar, samen met preventieve onderhoudswerken (zoals bv reinigen goten).

De schoorsteen zal hersteld worden in zijn oorspronkelijke staat zodat deze terug verwijst naar zijn oorspronkelijke situatie. De betonnen bovenbouw (captatiesysteem) met lift wordt verwijderd en de top van de schouw wordt gereconstrueerd. De schoorsteen zelf wordt volledig gerestaureerd.

Het verwijderen van de betonnen cabine vertrekt uit de visie rond Eperon d’Or, waarin het verhaal van industrialisatie, niet van communicatie, wil verteld worden. Deze cabine heeft dan ook geen grondleggende rol gespeeld in het verhaal van de elektriciteitscentrale en industriële erfgoedsite. Het is daarnaast ook de bedoeling om deze schoorsteen als landmark te herstellen.

Op basis van de inventarisatie zijn er een aantal grotere pijnpunten vastgesteld aan de daken. De gevels vertonen beperkte schadesporen, een regelmatig onderhoud hierbij is aangewezen. Daarnaast dient verder onderzocht te worden wat er dient te gebeuren met de casementen en belettering op de gevels. Vooral de schil van de schoorsteen dient verder onderzocht te worden.

Er zijn in het verleden een aantal vochtinfiltraties geweest via het dak, die nog steeds zichtbaar zijn op het plafond. De dakvensters op zowel het platte dak als op de tweebeukige centrale zijn toe aan vervanging/herstel. Ook de dakbedekking op het platte en het schuine dak moet nagezien worden.

Het ijzeren gebinte van de tweebeukige centrale dient met grote zorg behandeld te worden. Het stalen schrijnwerk + beglazing aan de voorgevel moet volledig onder handen genomen worden.

De hellende daken worden gerestaureerd en opnieuw voorzien van lichtstraten naar oorspronkelijk model.

De stoommachine heeft samen met zijn onderdelen een grote waarde en dient constant onderhouden te worden. Aangezien dit een heel specifiek onderwerp betreft is het aangeraden de werken/controle te laten uitvoeren door personen die voeling hebben met het onderwerp.

In de centrale zijn ook enkele affiches aanwezig die vallen onder cultuurgoederen. Deze affiches dienen onder goede omstandigheden bewaard te blijven: weg van vocht en verkleuring zo veel mogelijk vermijden.

5.B.1. Industrieel productieproces

Elementen die het industrieel productieproces en/of de werking aanschouwelijk maken worden best in situ bewaard. Het is meer bepaald aangewezen dat de werkinstrumenten die oorspronkelijk dienden om aan de stoommachine(s) te werken ter plaatse bewaard blijven.

Een groep enthousiaste vrijwilligers zorgt voor het onderhoud van de stoommachine. Dit onderhoud gebeurt steeds na afspraak en overleg met de conservator en eventueel het bestuur. Rondom staan vele demonstratietoestellen en affiches om de werking van de stoommachine verder toe te lichten.

Deze “stoomvrienden” houden nauwgezet de verschillende historische aanpassingen en evoluties bij, en zorgen voor een uitgebreide documentatie.

Tegelijk wordt gezorgd voor een lijst met uit te voeren werken, die telkens ge-updatet wordt. Hierdoor wordt zowel het originele productieproces onderhouden, als de documentatie over hoe deze tot stand kwam.

Om de werking van de stoommachine visueel te kunnen voorstellen in het museum kan deze momenteel werken met 1 omwenteling per minuut. Een groter aantal omwentelingen zou de werking duidelijker kunnen visualiseren voor de bezoeker, maar dit wekt volgende probleemstellingen op:

- Kan dit eventuele schade toebrengen aan de huidige onderdelen?
- Kan de veiligheid van de bezoekers ten allen tijde gegarandeerd worden?

Vanwege bovenstaande punten wordt het versnellen in huidige situatie afgeraden.

5.C. NEVENDOELSTELLINGEN

5.C.1. Museale functie

De huidige museale functie van een deel van de site kan het best bewaard blijven. Deze bestemming biedt immers de meeste garanties voor het behoud, onderhoud en eventueel herstel van de industrieel-archeologische erfgoedwaarden. Een gedeeltelijk behoud of herstel van de activiteit (in de elektriciteitscentrale gebeurt dit tot vandaag enkel op educatieve wijze) vormt de beste bewaring voor industrieel erfgoed. De installaties dienen evenwel met kennis van zaken bediend te worden. Er dient op gelet te worden dat de voortzetting of hervatting van de activiteit de erfgoedwaarden niet aantast. Eventuele ingrepen in het kader van een museale ontsluiting zijn bespreekbaar zolang deze de erfgoedwaarden niet aantasten.

Het is een noodzaak om zowel personeel en bezoekers te beschermen, maar tevens om de belangrijke originele elementen te bewaren. Drie zaken zijn hierbij van belang. In de eerste plaats dient een degelijke brandcompartimentering bekomen te worden.

5.C.2. Publieke ontsluiting

De toegang tot het museum verloopt momenteel via een smalle deur en enkele traptredes. Hierdoor is de ruimte niet of niet eenvoudig toegankelijk voor andersvaliden.

Om een volwaardige en aangename beleving van dit museum te creëren zal een volledig toegankelijk principe mogelijk moeten gemaakt worden.

5.C.3. Functie(s) en herbestemming

5.C.3.a Culturele en educatieve functie

De reden van bescherming wijst op een belangrijke cultuurhistorische waarde. Het cultuurhistorisch onderzoek kan als basis dienen voor de historische en educatieve ontsluiting.

In eerste instantie speelt het museum een belangrijke rol voor de bewoners van Izegem. De geschiedenis en groei van hun streek wordt hier tot uiting gebracht. Daarnaast is het toerisme een niet te onderschatten factor waar voldoende dient op in gespeeld worden. Hierbij kunnen éénmalige/tijdelijke acties ondernomen worden en/of kunnen doorlopende voorzieningen getroffen worden. Door middel van actieve deelname aan grotere evenementen en manifestaties kan het belang van het museum eveneens belicht worden. Hierbij is het uiteraard belangrijk dat het gebruik van het museum voor educatieve en culturele doeleinden geen aantasting van de esthetische en cultuurhistorische waarde mag tot gevolg hebben.

5.C.3.b Toeristische functie

De voorbije jaren is in Izegem hard gewerkt aan de uitbouw van de industriële erfgoedsite Eperon d'Or. Drie oorspronkelijk afzonderlijke thema's - borstels, schoenen en st(r)oom - zijn hier ruimtelijk en inhoudelijk verenigd in een nieuw en coherent geheel.

Vertrekkend vanuit het unieke Izegemse ambachtelijke en industriële verleden en de verhalen van werkende mensen in de wijde regio, wil de stad Izegem verwonderen, inspireren en dynamiseren. Het is de bedoeling dat deze samenwerking er voor zorgt dat deze site gevormd wordt tot een voor publiek aantrekkelijk geheel.

5.D. UITWERKING VISIE

De bestaande museale functie dient behouden te blijven, maar heeft nood aan verdere uitwerking en/of uitbreiding.

In eerste plaats moet de toegankelijkheid onder handen genomen worden. Om de circulatie te optimaliseren moet vooral gezorgd worden voor een ingang die functioneert volgens de norm toegankelijkheid. Daarnaast zou het museale volume beter tot zijn recht komen als de circulatie (samen met andere functies) zich buiten het museale interieur begeeft.

Om bovenstaande ingreep te realiseren wordt voorgesteld om de ruimtes tussen machinezaal en schoorsteen te gebruiken als niet-museale functie. Hierdoor kan de machinezaal zijn focus houden op het museale.

Op gelijkvloers kan de eerste travée aan de zijde van de machinezaal gebruikt worden als (verticale) circulatie en sanitair. Hierdoor wordt de ingang verplaatst van de voorgevel naar de zijgevel.

Op de eerste verdieping kan het volledige volume tussen machinezaal en schoorsteen de functie krijgen van zowel onthaal als circulatie. Hierdoor kan ook meteen de visuele connectie gemaakt worden tussen stoommachine en schoorsteen.

Bij verdere mogelijke uitbreiding kan ook de ruimte ten oosten van deze nieuwe tussenruimte op eerste verdieping gevormd worden tot polyvalente ruimte.

In onderstaand voorstel in functie van de visies wordt naast uitwerking van de museale functie ook de mogelijkheid voor polyvalente ruimte opgenomen van $\pm 220\text{m}^2$. Deze zou een aantrekkelijke locatie kunnen vormen voor workshops, lezingen,...

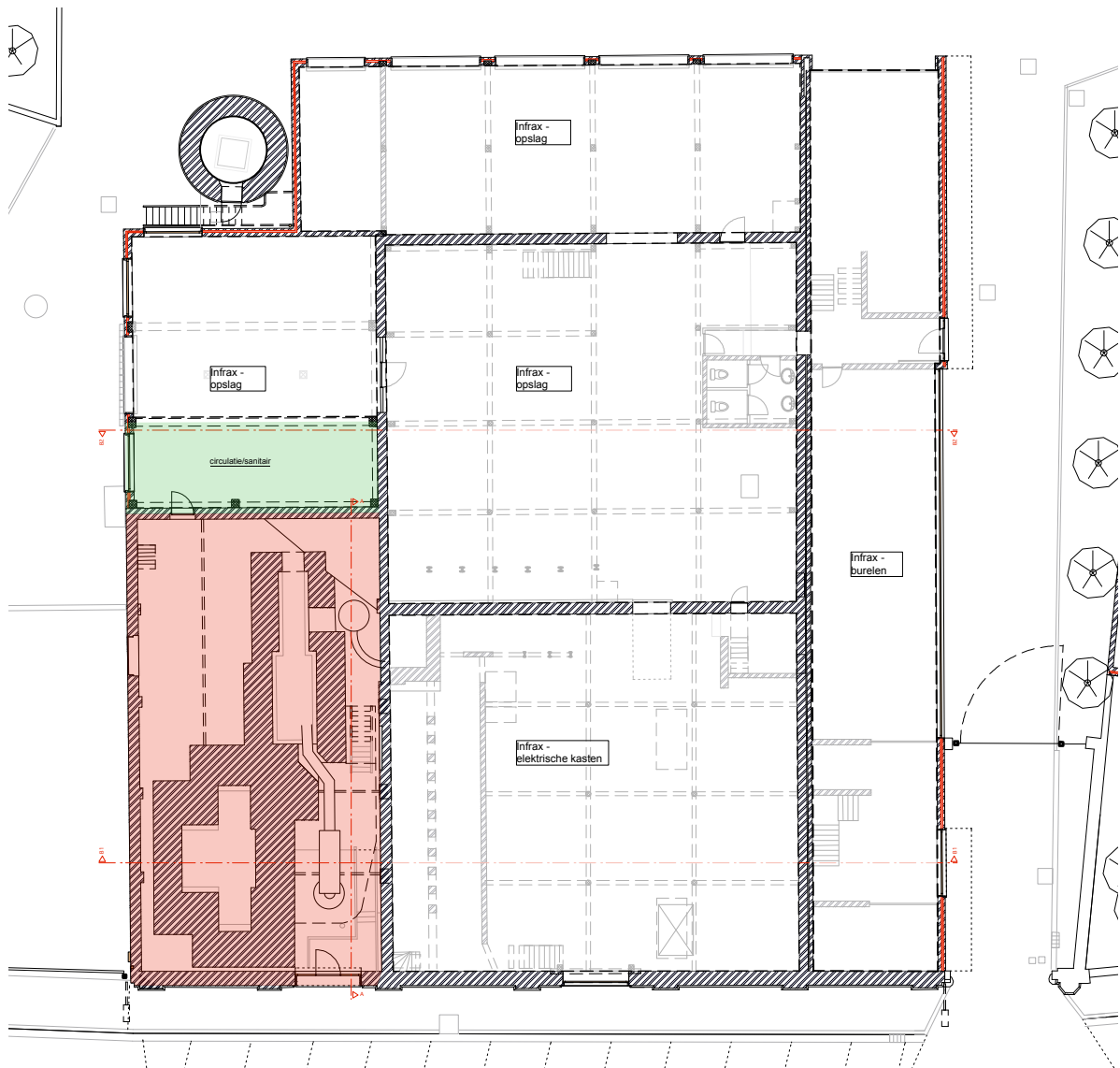
Stoommachine en onderdelen

De stoommachine moet samen met zijn onderdelen onderhouden worden + hersteld worden waar nodig.

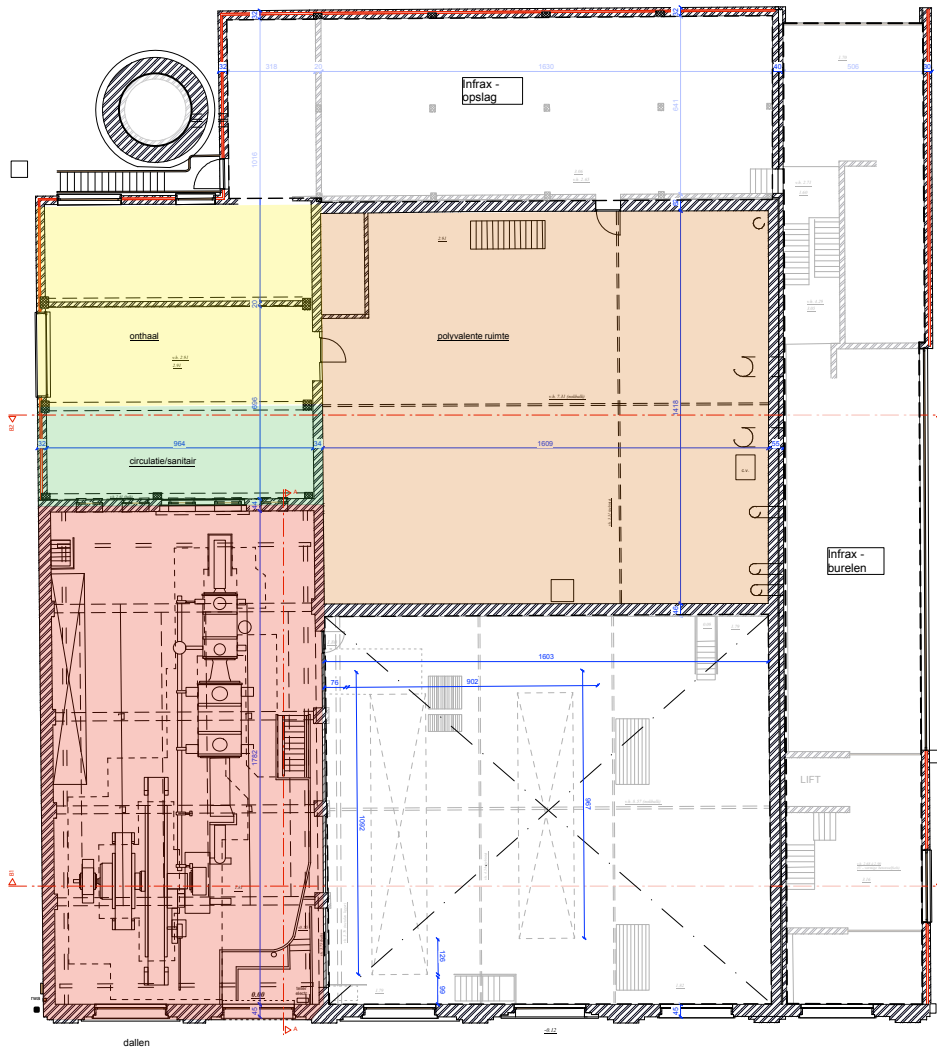
Zie **BIJLAGE 8:** (Plannen visie)

LEGENDE

- Vaste kern
- museum
- Bij te nemen bij museum - fase 1
- circulatie/sanitair
- Bij te nemen bij museum - fase 1
- ontvangst
- Bij te nemen bij museum - fase 2
- polyvalente ruimte
- Externe functie
- Infrax

Afbeelding 60: Plan visie gelijkvloers - niet op schaal (Bron: Maarten Dobbelaere)

Afbeelding 61: Plan visie verdieping - niet op schaal (Bron: Maarten Dobbelaere)

6. MAATREGELEN

6. MAATREGELEN

Hieronder worden de algemene elementen besproken. Zie ook **BIJLAGE 7**: (Lijst van werken)

6.A. INSTANDHOUDINGSWERKEN

6.A.1. Schoorsteen

De liftcabine op de schoorsteen en de lift van 1972 dragen niet bij tot de erfgoedwaarde van de site en worden niet beschermd. Om de originele staat weer te geven wordt de verwijdering van deze constructies en het herstel van de schoorsteen in zijn oorspronkelijke toestand aangeraden. Bij deze overweging wordt de betonnen bovenbouw verwijderd en de top van de schouw bij voorkeur gereconstrueerd. De schoorsteen zelf wordt volledig gerestaureerd.

Om de erfgoedwaarde van de liftcabine op zich te kunnen bepalen wordt voorgesteld om het volume op zijn geheel te verwijderen van de schoorsteen, en op de site op grondniveau te plaatsen. Hierbij wordt het volledig betonnen volume bedoeld, samen met onderliggende betonnen schijf (gelijk aan het geheel die voorheen werd bijgeplaatst). Zodoende kan een apart onderzoek uitgevoerd worden, om de erfgoedwaarden van zowel exterieur en interieur vast te leggen en kan bepaald worden of de cabine als volume in aanmerking komt om behouden te worden. De eventuele positie van bewaring dient dan in overleg met stad Izegem en Onroerend Erfgoed te gebeuren.

Alvorens de verflagen verwijderd worden, dringt zich een onderzoek op naar de kwaliteit van de baksteen en de oorzaak van het schadebeeld. Verwijderen van de verf kan noodzakelijk zijn en tast de erfgoedwaarde niet aan. Indien de baksteen voldoende bewaard is, kan (plaatselijk) baksteenherstel en hervoegen volstaan. Indien de baksteen in hoge mate beschadigd is, kan het herschilderen van de schoorsteen met een kwalitatieve verf en in een kleur die het baksteen uitzicht benadert, verantwoord worden.

6.A.2. Schermgevel van 1936

Bij onderhoud en een eventuele restauratie van de schermgevel dient de nodige aandacht geschonken te worden aan het oorspronkelijke uitzicht en type van de baksteen, de voegen en de granitobeleistering. Hetzelfde geldt voor het typische ijzeren schrijnwerk. Uiteraard dient de ritmering van de gevel behouden te blijven.

Een reconstructie van de vroegere poorttravee vanuit de bewaarde aanzetten (natuurstenen sokkel en schampstenen) en vanuit bewaarde foto- en/of plandocumentatie behoort tot de mogelijkheden. Dit zou de oorspronkelijke symmetrie van de schermgevel herstellen.

De bestaande wanden van de centrale dienen grondig onderzocht te worden. Zowel de samenstelling van het metselwerk, als buitenafwerking, dient hierbij bekeken te worden.

6.A.3. Interieur van de elektriciteitscentrale, de machinezalen

De erfgoedkenmerken van de machinezalen dienen bewaard te blijven. Uiteraard speelt het behoud, onderhoud en eventuele restauratie van de "tandem compound"-stoommachine, het schakelbord, de rolbrug met enz. daarin een primordiale rol. Maar ook elementen als de onderdek-bovendek-indeling en de zenitale verlichting spelen een belangrijke rol voor de leesbaarheid en beleving van de site.

Het ijzeren dakgebinte van de oude centrale dient bewaard te blijven.

De educatieve modellen rondom de machine geven een meerwaarde aan het geheel en dienen verder onderhouden te worden.

In het interieur moeten sonderingen uitgevoerd worden om eventueel nog aanwezige oude verflagen te achterhalen.

Het volledige gebouw wordt aangepast aan de huidige normen van een museum. Zo zal voornamelijk het pakket technieken aangepast worden. Ventilatie, elektriciteit, verwarming en data dient in het gebouw te worden aangebracht, eveneens zonder te raken aan de erfgoedwaarden. Er worden hierbij tevens energetische doelstellingen opgesteld. Ook deze mogen geen afbreuk doen aan de erfgoedwaarden.

- Inspectie veiligheidsvoorzieningen
  - Het gebouw dient volledig gekeurd te worden door de brandweer op het gebied van brandveiligheid. Na overleg met de brandweer zal een compartimenteringsplan worden opgemaakt, waarbij aandacht zal zijn voor branddeuren en brandwerende maatregelen in vloeren/wanden/plafonds om aan de nodige eisen te voldoen. Ten tweede dient een degelijke branddetectie te worden geplaatst, zodat het aanwezige personeel en de bezoekers gewaarschuwd worden. Ten derde dient er een goed evacuatieplan te worden opgesteld.

6.A.4. Cultuurgoederen

Om de affiches goed te kunnen bewaren moeten deze afgeschermd worden tegen licht. Een gordijn voor de affiches hangen is een optie, maar dit heeft veel invloed op de museale werking en waarde. Indien kan aangetoond worden dat de bewaaromstandigheden in de centrale voldoen voor het blijvend ophangen van de affiches kan hier een voorstel van voorgelegd worden aan Onroerend Erfgoed ter goedkeuring.

Indien de bewaaromstandigheden niet voldoen kan de toestemming gevraagd worden aan Onroerend Erfgoed om deze affiches buiten het monument te brengen en te bewaren in bewaaromstandigheden die de beste garanties op behoud bieden. Nadien kunnen volwaardige kopieën opgehangen op de originele plaats.

6.A.5. Stoommachine

In de toekomst dringen zich verdere onderhoudswerken aan de machine op:

6.A.5.a Maandelijks

- Elektrisch onderhoud
  - Nazicht van eventuele storingen elektrische voedingen
- Mechanisch onderhoud
  - Controle op breuken. (Zo moet bv één uitlaatklep van de lagedrukcilinder, waarvan de excentriekaandrijving afgebroken is, hersteld worden)
  - Nazicht dichtheid oliedruppelaars (druppelpotten), indien nodig vervangen.
- Reinigingswerk
  - Allerhande opknapbeurten om de machine een volwaardige en onderhouden uitstraling te geven tijdens de gidsbeurten.
  - Ontvetten en opkuisen in het keldergedeelte van de machine, van alle stoomverbindingen naar de hoge en lage drukcilinder.
  - Ontvetten en opkuisen van de condensor.
  - Ontvetten en opkuisen van de natte luchtpomp.
- Smeren
  - Onderdelen die bij het draaien niet of onvoldoende gesmeerd worden, manueel bij smeren.
  - Olie voorzien voor de smering van de verschillende delen van de machine en dit door het bijvullen van de druppelpotten, de ringsmering en de druksmering.
- Inspectie veiligheidsvoorzieningen
  - Nazicht van eventuele defecten inzake branddetectie
  - Nazicht van eventuele schade aan afbakening/borstwering/bescherming

6.A.5.b Jaarlijks

- Elektrisch onderhoud
  - Nazicht van eventuele storingen elektrische voedingen
- Mechanisch onderhoud
  - Demonteren en opkuisen van de vier “water terugslagkleppen” op hoge/lage drukcilinder.
- Reinigingswerk
  - Machine volledig oppoetsen met mengsel van olie en mazout.
  - Nazicht en onderhoud van de commutator van de gelijkstroomdynamo: oppoetsen van de ankerwikkeling lamellen en het juist plaatsen van de koolborstels.

- Oppoetsen van condensor en natte luchtpomp opgepoetst met een mengsel van olie en mazout.
- Smeren
  - Algemeen nazicht van onderdelen die nood hebben aan smering
- Inspectie veiligheidsvoorzieningen
  - Volledig nazicht van functionering branddetectie
  - Volledig nazicht van functionering afbakening/borstwering/bescherming

6.A.5.c Doorlopend

- Elektrisch onderhoud
  - Installeren van een goed werkende meetinstallatie (indicator) die een “pv – diagrama” oplevert van de beide cilinders.
- Mechanisch onderhoud
  - Het opnieuw laten functioneren van alle vier de uitlaatkleppen die sedert het stilleggen van de elektriciteitsproductie begin de jaren 60 van vorige eeuw, al 55 jaar stilstaan. (uitlaatkleppen onderaan de cilinder, in de kelder)
  - Één uitlaatklep van de lagedrukcilinder is gebroken en moet eerst hersteld worden.
- Reinigingswerk
  - Zie maandelijks onderhoud.
- Smeren
  - Zie maandelijks onderhoud.
- Inspectie veiligheidsvoorzieningen
  - Afwerken handleiding “compound stoommachine”. Momenteel is een enkele bladzijde van deze handleiding in bezit, in moeilijk leesbare toestand. Hiervoor werd ondertussen contact voor opgenomen met een vereniging in Nederland (Vereniging Vrienden van het Stoommachinemuseum Vier Noorder Koggen), om een betere of meer uitgebreide versie van te vinden. (Zie bijlage 4 - Plannen en foto’s)

6.B. VOORONDERZOEKEN

Voor het eigenlijke gebouw gerestaureerd kan worden, dienen bepaalde vooronderzoeken uitgevoerd te worden. Aan de hand van deze vooronderzoeken zal de huidige toestand gedetailleerder in kaart gebracht worden. In functie van de gefaseerde restauratie zullen volgende vooronderzoeken aan bod komen.

6.B.1. Onderzoek schoorsteen

Een bouwfysisch onderzoek van het baksteenmetselwerk. Dit onderzoek houdt onder andere volgende onderwerpen in:

- De toestand van de bakstenen en het metselwerk
- De wijze van opbouw van de wanden
- De invloed van het verfsysteem op het vermoedelijk met hygroscopische zouten gecontamineerd metselwerk.

Deze lijst kan uitgebreid worden indien tijdens de onderzoeken bijkomende vragen of probleemstelling boven water komen.

6.B.2. Eventueel andere vooronderzoeken

De vooronderzoeken kunnen tevens plaatsvinden net na de goedkeuring van het beheersplan. Het is immers op basis van deze vooronderzoeken dat het volledige restauratiedossier zal worden opgesteld.

6.C. RESTAURATIE

6.C.1. Schoorsteen

- Pas na een degelijk vooronderzoek kan een geschikte renovatiemethode worden bepaald.
- Na dit onderzoek dient de beschildering in Belgacom-kleuren verwijderd te worden.
- De bakstenen dienen behandeld te worden tegen de constante aantasting.

6.C.2. Dakbedekking

- De daken bevinden zich niet in goede staat en dienen snel behandeld te worden.
- De dakbedekking van de gehele oude centrale moet vernieuwd worden.
- De pannen en nokken op de hellende daken moeten herplaatst worden. Hierbij de gebroken, gebarsten of afgeschilferde exemplaren vervangen of de pannendaken volledig vervangen.
- De drie lichtstroken in pvc-golfplaten worden best vervangen door daklichten in een vast frame.

6.C.3. Gevel

- Het uitgespoeld voegwerk van de topgevels en de schoorsteen moet hernomen worden met een aangepaste voegmortel.
- De gebarsten cimorné pleister van de raamomlijstingen en de casementen van de straatgevel moet waar nodig hersteld en bijgewerkt worden.
- De stalen ramen in de straatgevel te herstellen of vervangen door qua profilering, raamverdeling, hang- en sluitwerk (te recupereren?) e.d. gelijkaardig als het bestaande buitenschrijnwerk.

6.C.4. Interieur

- Na de dakwerken: de wanden en plafonds in het museumgedeelte opfrissen.

6.C.5. Onderhoud

- Reinigen platte daken en goten.
- Schrijnwerk behandelen.
- Plafondafwerking behandelen

6.C.6. Stoommachine

Naast het basis onderhoud aan de stoommachine (zie 6.A.5), is het wenselijk en nodig dat de presentatie zich opschaaft naar de 21e eeuw, om jonge mensen te kunnen blijven enthousiasmeren voor de basis van technologie, om informatie door te geven over de geschiedenis van de stoomtechniek en om de finesse van de ambachten te demonstreren waarmee deze machine tot stand kwam. Om deze doelstelling op een originele en kwalitatieve manier te benaderen zal een museumontwerper aangesteld worden.

- Een presentatie/projectie mogelijkheid voorzien om draadloos foto's, tekeningen, plannen, teksten of presentaties vanuit een pc, tablet, usb of andere informatiedrager naar het scherm te sturen.
- Verder speuren naar originele technische plannen en digitaliseren ten behoeve doorgedreven studie.
- Verder uitwerken van de technische tekeningen in verband met de stoommachine en documenteren.
- Verder registreren en archiveren van de technische bibliotheek en plaatsen in de kasten.

Elektrisch onderhoud:

- Schakelkast in de kelder afwerken.

Mechanisch onderhoud:

- Het laten aandrijven van de drie overige uitlaatkleppen onderaan de lagedrukcilinder in de kelder.
- Onderzoeken hoe de afgebroken uitlaatklep van de lagedrukcilinder kan hersteld worden.
- Opmaken details over de werking van de machine: (ten behoeve digitale projectie in de toekomst)

Reinigingswerk:

- Opfrissen van de houten uitstalborden om info uit te stellen over de geschiedenis van “Den Electric” ten behoeve van de bezoekers.
- Opnetten van de oude Tableau-onderdelen, wellicht best in afzonderlijk opgedeelde fasen.

Inspectie veiligheidsvoorzieningen:

- Installeren van de nodige veiligheidsuitrustingen in het lokaal ten behoeve van de bezoekers.
- Onderzoek om de machine iets sneller (3 tot 5 toeren per minuut) te laten draaien (tegelijk moet ook het behoud van veiligheid onderzocht worden). Dit om de impact van het werkend geheel beter te kunnen weergeven. Momenteel kan dit deels worden getoond met 1 toer per minuut, maar met deze snelheid zijn de rustpauzes tussen de acties relatief lang.

Een film afspelen van een dergelijke machine zou een meerwaarde kunnen bieden, maar de impact van een werkende machine met tegelijk uitleg kan een duidelijker beeld scheppen.

Deze maatregelen dienen te worden herbekeken bij het opstarten van het restauratiedossier, aangezien er nog steeds aan de machine gewerkt wordt, en niet ten allen tijde hetzelfde onderhoud dient te gebeuren.

6.C.7. Behoud functie

Tijdens de gehele duur van de restauratie moet de gevestigde netbeheerder Infrac zijn functie kunnen blijven behouden zonder hinder te ondervinden van deze werken.

In de ruimte van de originele elektriciteitscentrale staan momenteel grote elektriciteitskasten, deze moeten hun huidige positie en werking kunnen behouden tijdens en na de werken rondom. Er wordt voorgesteld om rond deze kasten een nieuw volume te voorzien, binnen het bestaande gebouw (indien mogelijk van blijvende aard). Dit volume moet zo weinig mogelijk impact hebben op het zicht van buitenaf, dus moet zo ver mogelijk van het buitenschrijnwerk verwijderd blijven.

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

7.A. OPVOLGING BEHEER

Na de restauratie en aan de hand van het as-built dossier zal een onderhoudsdossier worden opgemaakt, zowel voor het exterieur, het interieur en de machinale onderdelen van het monument met concrete richtlijnen. Dit handboek is een leidraad voor de eigenaar en de gebruikers om de gerestaureerde erfgoedwaarden goed te onderhouden zodat deze niet verloren gaan.

De opmaak van dit dossier dient ervoor te zorgen dat grote restauraties de volgende 20 jaar niet meer uitgevoerd moeten worden en bij voorkeur op nog langere termijn. In de lijst zal de frequentie van de werken en controles en een ramingsprijs worden opgenomen. Deze lijst is niet limitatief en zal tevens doorheen de jaren waarin het beheersplan actief is, worden aangepast aan de toestand van het gebouw, de wijzigende normen, etc.

Jaarlijks zal het gebouw tevens gecontroleerd worden door Monumentenwacht. Aan de hand van het verslag hiervan en de periodieke controles door de gemeentelijke diensten zelf, zullen werken worden uitgevoerd. Een gedeelte van deze werken kunnen door de gemeentelijke diensten zelf worden uitgevoerd. Voor een gedeelte van de werken is een meer gespecialiseerde aanpak noodzakelijk. Deze zullen worden uitbesteed. Ook is het belangrijk om in het geval van een noodgeval (stormschade, brand, vandalisme, etc.) meteen de nodige instandhoudingswerken uit te voeren om bijkomende schade te voorkomen.

Dit dossier zal minimaal bestaan uit volgende onderdelen:

- Periodieke controle: minimaal 1 keer per jaar (door Monumentenwacht of door de stad zelf).
  - Monitoring van de bestaande toestand (meting, foto's)
  - Controle van de gebouwschil op lekken, startend houtrot, schade door insecten of zwammen
  - Controle van de afwerkingslagen
  - Controle van de machinale onderdelen (staat, is alles nog aanwezig)
  - Controle van de historisch waardevolle onderdelen van het interieur (alles nog aanwezig, zijn er geen ingrepen gebeurd die dit erfgoed in gevaar brengen, etc.)
- Na iedere controle wordt een toestandrapport opgesteld.
- Bij het opmerken van schade:
  - Kleine herstellingen direct uitvoeren door monumentenwacht of de stad zelf.
  - Voor grotere herstellingen kan een tijdelijke oplossing dienen. Hierna kan dan een uiteindelijke herstelling worden uitgevoerd.

7.B. RAPPORTAGE BEHEER

Jaarlijks zal een rapportage gebeuren van de in dat jaar voltrokken beheersmaatregelen/restauratiewerken, aangevuld met een visuele inspectie van de bewaringstoestand van de elektriciteitscentrale (via verslag Monumentenwacht) en de stoommachine en zijn onderdelen (inspectie door de stad).

Het rapport van de uitgevoerde beheersmaatregelen bevat minimaal:

- Datum van uitvoering
- Uitvoerder (stadsdiensten/externen)
- Korte evaluatie van het resultaat, bij voorkeur met foto's.

De visuele inspectie omvat een oplijsting van alle zaken die gewijzigd/gedegradeerd zijn sinds de vorige inspectie. Dit rapport wordt verspreid naar alle betrokken partijen, ook Onroerend Erfgoed.

7.C. TUSSENTIJDSE OPVOLGING EN EVALUATIE

Er wordt voorgesteld om elke vijf jaar een grondige evaluatie te laten doorgaan. Dit zal uit twee luiken bestaan:

7.C.1. Controle ter plaatse

Het agentschap Onroerend Erfgoed wordt per schrijven voor deze evaluatie uitgenodigd. De eigenaar maakt een verslag op van dit plaatsbezoek. Dit verslag zal worden aangevuld met een fotoreportage, en omvat de evaluatie van de beheersdoelstellingen.

Op basis hiervan zullen herstellingen, restauraties of renovaties plaatsvinden. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen dringende werken en niet-dringende werken.

Bij de dringende werken zal er de keuze kunnen gemaakt worden tussen dringende instandhoudingswerken, die gevolgd worden door een definitieve oplossing of direct voor deze definitieve oplossing. Dit is afhankelijk van probleem tot probleem.

7.C.1. Evaluatie met stad Izegem

De stad zal een budget vrijmaken voor deze jaarlijkse kost in de begroting. Elke 6 jaar, bij de start van een nieuwe legislatuur, zal het beheersplan en voornamelijk de kosten en het onderhoudsplan herbekeken worden en aangepast aan de nieuwe noden van zowel het gebouw als de stad.

Volgende zaken komen minimaal aan bod:

- De frequentie van schilderwerken zal nog bepaald worden aan de hand van onderzoek op het schrijnwerk en de keuze van het schilderwerk. Om te starten zal dit elke 5 jaar gebeuren.
- Controle en onderhoud van de machinale onderdelen.
- De goten worden minstens 1 keer per jaar gereinigd.

- Controle en onderhoud van de dakbekleding.
- Onderhoudswerken in het interieur: onderhoud vloeren, schilderwerken interieur, etc.

Zie ook **BIJLAGE 7:** (Lijst van werken)

8. EXTRA TOEVOEGINGEN

8. EXTRA TOEVOEGINGEN

Bijlagen	Niet van toepassing	Bijgevoegd	
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt		X	BIJLAGE 3
Lijst van geplande werkzaamheden		X	BIJLAGE 7
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zijn van toelating		X	BIJLAGE 7
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart		X	BIJLAGE 9
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	X		
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	X		
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	X		
Lijst van cultuurgoederen		X	BIJLAGE 6
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	X		
Bibliografie (overzicht referenties)	X		
EXTRA BIJLAGEN			
Beschermingsbesluit		X	BIJLAGE 1
Inventaris Onroerend Erfgoed		X	BIJLAGE 2
Historische foto's en plannen		X	BIJLAGE 4
Opmetingsplannen		X	BIJLAGE 5
Plannen visie		X	BIJLAGE 8
Tijdelijk stoommachines en -ketels		X	BIJLAGE 10